

เริ่มต้นจากการเชื่อตามหลักมหัสขของอรรถประโยชน์นิยมว่าเป้าหมายคือความสุข (Happiness or Pleasure)²⁴ แต่ความสุขนี้ไม่สามารถวัดได้โดยง่าย นักอรรถประโยชน์นิยมจึงเสนอหน่วย อรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งถือเป็นแนวคิดสำคัญเบื้องต้นของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีข้อสมมุติพื้นฐานว่า แต่ละคนจะต้องการอรรถประโยชน์มากที่สุด นักเศรษฐศาสตร์ได้พัฒนาความคิดเรื่องอรรถประโยชน์ต่อไปอีกเป็น การวัดความพอใจของความต้องการ (Satisfaction of Desire) โดยแสดงว่า ยิ่งต้องการมากเท่าใด จะยิ่งได้อรรถประโยชน์จากความพอใจ (Satisfaction) มากยิ่งขึ้นเท่านั้น²⁵ จากเป้าหมายที่เน้นการวัดความพอใจซึ่งเป็นอนุพันธ์ของความสุขนั้น ทำให้นักเศรษฐศาสตร์จะใช้วิธีการต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น โดยการกระทำเช่นนี้ถือเป็นสิ่งถูกต้อง ประเด็นนี้ตรงข้ามกับที่อิมมานูเอล คานต์ สนใจว่า เป้าหมาย คือ การทำดีจากคำสั่งเด็ดขาด (categorical imperative) คือ กฎทางศีลธรรมอันเป็นคำสั่งที่บุคคลต้องปฏิบัติตาม โดยไม่มีเงื่อนไขและไม่ต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น²⁶ กล่าวได้ว่าคานต์เน้นที่การกระทำตามหน้าที่ทางศีลธรรม อย่างไรก็ตามการใช้คำว่า **ประโยชน์** ในภาษาบาลี และในพระพุทธศาสนามีทั้งความเหมือนและความแตกต่างกับเสรีนิยมใหม่และคานต์ กล่าวคือพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ **การกระทำที่เป็นเหตุ** (กรรม) และ**ผลของการกระทำ** (วิบาก) ในลักษณะที่สัมพันธ์กัน โดยที่การกระทำนั้น ต้องเป็นการกระทำที่เป็นกุศลหรืออกุศลมูล จึงจะเรียกว่าเป็น **ประโยชน์** ความคิดนี้ใกล้เคียงกับของคานต์ และจัดเข้าอยู่ในจริยศาสตร์แบบ **สัมบูรณ์นิยม** (absolutism) คือความคิดเป็นสิ่งที่มียุ่ด้วยตัวของตัวเองไม่ขึ้นกับความเห็นหรือการกำหนดของผู้ใด หรือกลุ่มชนใด ๆ ²⁷ ประเด็นนี้**ประโยชน์**ในทางพระพุทธศาสนาจึงตรงข้ามกับเสรีนิยมใหม่และอรรถประโยชน์นิยม ทั้งนี้ในทางพระพุทธศาสนาไม่สามารถใช้ทุกวิถีทางเพื่อไปสู่เป้าหมายได้ มีเพียงทางที่ดีหรือทางที่ชอบเท่านั้นที่จะพาไปสู่เป้าหมายที่ดีได้ ในขณะที่เสรีนิยมใหม่เป้าหมายสามารถจะกำหนดวิธีการได้ (End Justifies Means) ดังจะเห็นถึงการทำลายสิ่งแวดล้อม²⁸ วิถีชีวิตวัฒนธรรม²⁹ และอื่นๆ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

24 Wikipedia, "Utilitarianism", < <http://en.wikipedia.org/wiki/Utilitarianism> >, October, 2008.

25 Kwame Anthony Appiah, Thinking It Through : an Introduction to Contemporary Philosophy, p.207.

26 ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2543) หน้า 14.

27 **เรื่องเดียวกัน**. หน้า 1. เหตุที่พระพุทธศาสนาจัดเข้าเป็นสัมบูรณ์นิยม เนื่องจากพระพุทธศาสนามีหลักธรรม ที่กำหนดว่าการกระทำใด ถือว่า ผิด (ชั่ว) หรือ ถูก (ดี) โดยไม่ขึ้นกับว่าใครเป็นผู้ทำ อาทิ อกุศลกรรมบถ 10 ถือว่าเป็นกรรมชั่ว ได้แก่ การฆ่า(ปาณาติบาต), การลักขโมย (อทินนาทาน), ประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิถจาร), การพูดเท็จ (มุสาวาท), การพูดส่อเสียด (ปิสุณวาจา) การพูดคำหยาบ (ผรุสวาจา), การพูดเพ้อเจ้อ (สัมผัปปลาปะ), การเพ่งเล็งอยากได้ของของคนอื่น (อภิชฌา), การคิดร้าย (พยาบาท) และการเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ) ขณะที่ สัมมัตต-ธรรม ๑๐ ดังที่ได้อธิบายมาก่อนหน้านี้ ถือเป็นการกระทำที่ดี หรือ กรรมดี

28 Well sharp, "A shock to the ecosystem: Neoliberalism and the environment", < <http://wellsharp.wordpress.com/2008/07/01/a-shock-to-the-ecosystem-neoliberalism-and-the-environment/> >, October 2008. เป็นตัวอย่างหนึ่งที่กล่าวถึง ประเทศนิวซีแลนด์ที่ดำเนินตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ อาทิ การลดระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อตกลงเสรีทางการค้า ฯลฯ โดยอาศัย 'corporate social responsibility' มาทำหน้าที่แทนรัฐ นำไปสู่ผลเสียที่เกิดต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งอ้างถึงตัวอย่างจากประเทศอื่น เช่น เม็กซิโก ผู้เขียนยังตั้งข้อโต้แย้งต่อความสำเร็จของการใช้ระบบการตลาดแก้ปัญหาโลกร้อน เช่น Carbon market ซึ่งข้อเสนอเดิมที่เกี่ยววเมื่อปี 1997 ได้เสนอปรับเงินประเทศพัฒนาแล้วที่ก่อให้เกิดก๊าซเรือนกระจกเกินกำหนด แล้วนำค่าปรับนั้นมาเป็นกองทุนพัฒนาพลังงาน

อย่างไรก็ตามอีกด้านหนึ่งประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับ ผลหรือเป้าหมาย ในส่วนนี้แตกต่างกับค่านิยมที่ไม่สนใจ ผลที่ตามมาจากการกระทำ โดยที่เป้าหมายของพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะเรียกว่าความสุข แต่มีรายละเอียดแตกต่างกับเป้าหมายของเสรีนิยมใหม่ กล่าวคือ เสรีนิยมใหม่ มีแรงจูงใจจากความต้องการบริโภคที่มากขึ้น มีการพัฒนาจากการแก้ไขปัญหาคาผลิตเพื่อสนองตอบการบริโภค (The production of wealth)³⁰ โดยผลิตให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภค ซึ่งเมื่อได้รับการตอบสนองแล้วย่อมนำไปสู่ความพอใจ และความสุขในลักษณะของความเป็นอยู่ที่ดี หรือ Well-being แต่ปัจจุบันปัญหาได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นปัญหาการบริโภค นักเศรษฐศาสตร์ จำเป็นต้องหาทางสร้างการบริโภคเพื่อตอบสนองการผลิต (The production of consumption)³¹ ระบบการผลิตจึงจะยังคงเติบโตต่อไปได้ การแก้ไขทำได้โดยกระตุ้นให้มีการบริโภคเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และการบริโภคได้เปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์ (Function) ของสินค้าที่จับต้องได้และมีขอบเขตการบริโภคที่จำกัด มาเป็นการบริโภคความหมายและคุณค่าซึ่งไม่มีขีดจำกัดในการบริโภค³²

เอ.ที.อริยรัตน์ (A.T. Ariyaratne) ได้เรียกเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ว่าเป็นการเปลี่ยนจากเศรษฐกิจตามความจำเป็น (Need-Based Economy) มาเป็น เศรษฐกิจตามความต้องการ (Wanted-Base Economy) และมาสู่เศรษฐกิจตามความโลภ (Greed-Based Economy)³³

ส่วนพระพุทธศาสนานั้น แรงจูงใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ได้เริ่มที่การตอบสนองความต้องการ หรือค้นหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการที่ไม่จำกัด อย่างที่เศรษฐศาสตร์วางข้อสมมุติพื้นฐานไว้ แต่จะกระทำสิ่งต่างๆ โดยอาศัยแรงจูงใจจากเหตุผลและปัญญา³⁴ แรงจูงใจดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเลือกกระทำในแนวปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ในลักษณะถูกต้องชอบธรรม ภายใต้หลักการใหญ่ของการอิงอาศัยกันของเหตุปัจจัยต่างๆ หรือปฏิจกสมุปบาท ไม่ว่าจะเป็น คน สังคม หรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายคือความสุขที่เป็นองค์รวม นั่นคือความสุขทางวัตถุ หรือ กามคุณ ๕ ไม่ใช่เพียงไม่มากขึ้นแต่ให้ต้องการน้อยลง และนำไปสู่ความเป็นอิสระทางจิตใจ ทางสังคม และทางวัฒนธรรม หรือก็คือเป็นอิสระจากการครอบงำของ อวิชชา ตัณหา และ อุปาทาน ซึ่งจะทำให้คนกลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

กล่าวโดยสรุปก็คือพระพุทธศาสนาเสนอความหมายของประโยชน์แตกต่างกับเสรีนิยมใหม่ ทั้ง แรงจูงใจ วิธีการ และเป้าหมาย โดยที่เสรีนิยมใหม่ต้องการบริโภคมากขึ้น ใช้วิธีการตอบสนองได้ทุกวิธี เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายคือความพอใจสูงสุดจากการบริโภค ในขณะที่พระพุทธศาสนา แรงจูงใจคือ เหตุผลและปัญญานำมาสู่วิธีการที่ชอบธรรมเพื่อเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ คือความสุขที่เป็นอิสระจากภายใน และความสงบในสังคม

สะดวกในประเทศกำลังพัฒนา แต่ข้อเสนอนี้ ถูกคัดค้านจากค่าปรับมาเป็นราคา และจากกระบวนการยุติธรรม มาเป็น ระบบตลาด แทน เพื่อให้สหรัฐอเมริกาเข้าร่วม แต่สุดท้ายสหรัฐอเมริกาไม่ได้เข้าร่วมในพิธีสารเกียวโตนี้

29 ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “เศรษฐศาสตร์กับความอยู่ดีมีสุข”, มติชน, 21 ธันวาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 28 ฉบับที่ 10147 หน้า 6 ใน <

<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2005q4/article2005dec21p1.htm>>, ตุลาคม พ.ศ. 2551 ผู้เขียนเขียนถึงหนังสือ Happiness: Lessons from a New Science ของ Richard Layard กล่าวถึง สิ่งตลาดได้ทำลายหรือสร้างความทุกข์ให้คน 3 เรื่อง คือ เรื่องการอพยพของแรงงานกับความอยู่ดีมีสุข ผลเสียคือ ครอบครัวแตกสลายแรงงานขาดความมั่นคง, เรื่องการโฆษณากับความอยู่ดีมีสุข ผลเสีย คือ เปลี่ยนระบบคุณค่าคน เกิดความต้องการในสิ่งที่ไม่เคยต้องการ โดยเฉพาะผลกับเด็ก, เรื่องความเหลื่อมล้ำที่เศรษฐศาสตร์เสรีนิยมใหม่ เห็นว่าเป็นสิ่งดี เพราะเป็นตัวกระตุ้นการเจริญเติบโต แต่พบว่า ความเท่าเทียม เป็นเป้าหมายสังคมที่ทำให้คนเกิดความสุข

30 George Reisman, “Production versus Consumption”, <<http://mises.org/story/2079>>, June 2008.

31 Op.cit.

32 อานันท์ กาญจนพันธุ์, วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕) หน้า ๒๔-๒๘.

33 A.T. Ariyaratne, “A Buddhist Approach to Social and Economic Development: An experience from Sri Lanka” in **Socially Engaged Buddhism for the New Millennium**, (Bangkok: Sathirakoses-nagapradipa Foundation & Foundation For Children, 1999), p.22.

³⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม : ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2549), หน้า 251-253

๓. ผู้รับประโยชน์ “ประโยชน์ ของ...”

ผู้รับประโยชน์ ตามแนวความคิดเสรีนิยมใหม่เสนอการจัดลำดับการทำประโยชน์ให้กับปัจเจกบุคคลและตนเองก่อน ผ่านวาทกรรมของคำว่า ตลาดแข่งขันเสรี ประสิทธิภาพ ฯลฯ เพื่อให้แต่ละคนแข่งขันกันหาประโยชน์สูงสุด บนความเชื่อมั่นในการตัดสินใจเลือกอย่างเสรี หากแต่ละคนมีพฤติกรรมในการแสวงหาประโยชน์สูงสุดให้กับตน โดยปราศจากรูปของ **กำไรสูงสุด** สำหรับผู้ผลิต หรือ **การบริโภคที่ได้รับความพอใจสูงสุด** สำหรับผู้บริโภค กลไกตลาดแข่งขันสมบูรณ์ จะเป็นเหมือนมือที่มองไม่เห็น (Invisible hands) คอยกำกับให้สังคมได้รับประโยชน์สูงสุดไปด้วย แนวความคิดเสรีนิยมใหม่จึงเห็นว่ารัฐบาลไม่ควรมึบทบาทกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากนัก เพราะจะทำให้กลไกตลาดขาดประสิทธิภาพและสังคมโดยรวมไม่ได้รับประโยชน์สูงสุด เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่จึงมีนโยบายเรียกร้องให้รัฐบาลในประเทศที่มีบทบาทในการแทรกแซงเศรษฐกิจสูงต้องหันมา **เปิดเสรีทางเศรษฐกิจ (Economic Liberalization)** มากขึ้น อาทิ **เปิดเสรีทางการค้า** **ทางการเงิน** และ **การลงทุน** เป็นต้น รวมทั้งการลดและยกเลิกการกำกับและควบคุมโดยรัฐ (Deregulation), การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatization) และการรักษาเสถียรภาพของระดับราคา ในระบบเศรษฐกิจ (Price Stabilization)³⁵ วาทกรรมเหล่านี้สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองต่อ **ประโยชน์** ในการพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบเสรีนิยมใหม่ และในปัจจุบันประโยชน์นี้ได้พัฒนามาเป็นการบริโภคเพื่อการผลิตของกลุ่มบริษัทข้ามชาติในประเทศผู้นำเศรษฐกิจระดับโลก ที่คอยผลิตความหมายใหม่ ๆ ให้กับผู้บริโภคทั่วโลก และเก็บเกี่ยวประโยชน์สูงสุดจากผู้อยู่ในระบบ ดังนั้นจากวาทกรรมตั้งต้นที่ว่า **ปัจเจกบุคคลและสังคม เป็นผู้รับประโยชน์ของการแข่งขันและตลาดเสรีนั้น** เป็นเพียงวาทกรรมที่ในความเป็นจริงแล้วผู้รับประโยชน์ที่แท้คือ **ผู้กำหนดกลไกตลาด หรือ มือที่มองไม่เห็น**³⁶ อันได้แก่กลุ่มทุนและบริษัทข้ามชาติ³⁷ ที่เข้ามากำหนด

³⁵ ปกป้อง จันวิทย์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 12-14 และ Wikipedia, “Neoliberalism”, <<http://en.wikipedia.org/wiki/Neoliberalism>>, June 2008.

³⁶ อุดม สมิธ เสนอเรื่อง **มือที่มองไม่เห็น** ว่า ในตลาดเสรี เมื่อปัจเจกบุคคลไขว่คว้าหาประโยชน์ของตนแล้ว ย่อมมีแนวโน้มที่จะช่วยส่งเสริมสิ่งใด ๆ ให้เกิดขึ้นสังคมโดยรวม ผ่านหลักการที่เขาริเรียกว่า **มือที่มองไม่เห็น** อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งถึงความเป็นจริงในเรื่องนี้ เช่น นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์ปี 2001 Joseph E. Stiglitz กล่าวว่า “เหตุผลที่ **มือที่มองไม่เห็น** มักจะมองไม่เห็น ก็เพราะว่ามันมักจะ ‘ไม่อยู่ที่นั่น’” ดูเพิ่มเติมคำอธิบายใน Wikipedia, “Invisible hand”, <http://en.wikipedia.org/wiki/Invisible_hand>, October 2008. ในที่นี้ผู้เขียนใช้คำว่า **มือที่มองไม่เห็น** เพื่อแสดงถึง ปัญหาของตลาดเสรี และ ความเชื่อเรื่อง **มือที่มองไม่เห็น** ทำให้เราไม่ตั้งคำถามกับกลไกตลาด ว่าโดยแท้จริงแล้วมีผู้กำหนดกลไกหรือไม่ หรือ เราเลือกที่มองไม่เห็นผู้กำหนดนั่นเอง

³⁷ ดูเชิงอรรถที่ 9 ถึง บทบาทของบริษัทข้ามชาติในระบบตลาดเสรีนิยมใหม่ และ Anup Shah, “A Primer on Neoliberalism”, <<http://www.globalissues.org/article/39/a-primer-on-neoliberalism#GoingGlobal>>, October 2008. ได้อ้างถึงหลายเรื่องที่เกี่ยวข้อง อาทิ John Gray ศาสตราจารย์ แห่ง London School of Economics ผู้มีบทบาทในสมัยรัฐบาลนายกรัฐมนตรีนางมาร์กาเร็ต แททเชอร์ ได้เขียนในหนังสือ John Gray, **False Dawn: The Delusions of Global Capitalism**, (The New Press, 1998), p.1-2 ว่า “การเกิดตลาดเสรี ในศตวรรษที่ 19 นั้น ไม่ได้เกิดตามธรรมชาติแต่เกิดจากการบังคับให้คนเปลี่ยนวิถีชีวิต เป็นการทำให้ชีวิตทางเศรษฐกิจแยกจากชีวิตทางสังคม” และ “การเปลี่ยนแปลงนี้ ได้เกิดขึ้นเช่นกันในปัจจุบัน โดย องค์กรข้ามชาติได้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกเพื่อให้ยอมรับค่านิยมของสถาบันตะวันตก เป็นการทำให้เกิดอารยธรรมสากลขึ้นและทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหมดไป. ส่วนในหนังสือของ J.W. Smith, **Cooperative Capitalism; A Blueprint for Global Peace and Prosperity**, (Quality Books, Inc, 2003), pp.4-5 ได้กล่าวถึง “การค้าเสรีที่ไม่เท่าเทียมของอดัม สมิธ เป็นการสืบทอดการผูกขาดกระบวนการผลิตความมั่งคั่ง โดยการแปรรูปให้เอกชนทั้งในระบบเศรษฐกิจภายใน และในระบบเศรษฐกิจของประเทศที่อ่อนแอในส่วนขอบของจักรวรรดิการค้า ซึ่งถือว่าการค้าเสรีของ อดัม สมิธ

กฎเกณฑ์และกติกาทางเศรษฐกิจ แทนสังคมและรัฐบาลของประเทศต่างๆ นั่นเอง ปัจจุบันบุคคลและสังคม เป็นเพียงผู้แพ้กับผู้แพ้ (Loss-Loss situation) ตามทฤษฎีเกม ในระบบเศรษฐกิจภายใต้ นโยบายและกติกาเสรีนิยมใหม่ ตัวอย่างที่ยืนยันได้คือตัวเลขสินทรัพย์และรายได้ของทุนข้ามชาติหลาย ๆ แห่ง มีขนาดใหญ่กว่า รายได้ประชากรในประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ

สำหรับพระพุทธศาสนาแบ่งประเภทผู้ทำและรับประโยชน์ เป็น **ประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) ประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ)**³⁸ ทั้งนี้ในพระไตรปิฎกแยกลำดับพัฒนาการของการทำประโยชน์ว่า **ประเภทแรก** ไม่ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นเลย ถือว่าเสียประโยชน์ **ประเภทที่สอง** ไม่ทำประโยชน์ตนแต่ทำประโยชน์ผู้อื่น ถือว่าดีกว่าประเภทแรก **ประเภทที่สาม** ทำประโยชน์ตนแต่ไม่ทำประโยชน์ผู้อื่น ดีกว่าประเภทที่สอง และ **ประเภทที่สี่** คือทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นด้วย ถือว่า “เป็นเลิศ ประเสริฐที่สุด เป็นประธาน สูงสุด ยิ่งใหญ่ที่สุด”³⁹ ลักษณะการทำประโยชน์ตนและผู้อื่นเช่นนี้ จัดเป็น **ผู้ชนะกับผู้ชนะ (Win-Win situation)** ในระบบที่สังคมมีความสงบ ลำดับการทำและรับประโยชน์นี้จัดลำดับคล้ายกับเสรีนิยมใหม่ คือ เริ่มจากประโยชน์ตนก่อน ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสคาถาแก่ พระอัครตถาคตเถระ ไว้ว่า

บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตนเสียไป
เพราะประโยชน์คนอื่นมีมาก
เมื่อรู้ประโยชน์ตนแล้ว
ก็ควรชวนชวายในประโยชน์ตน

40

ในที่นี้ **ประโยชน์ตน** ตามการอธิบายของอรรถกถาหมายถึง **อริยผล** ที่ปรากฏในกัมมัฏฐาน การที่พระพุทธศาสนาเสนอให้ทำประโยชน์ของตนไม่ใช่เป็นเรื่องของการเห็นแก่ตัวด้วยกิเลส เนื่องจากประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนา คือ การแสวงหา **ปัญญาเพื่อความหลุดพ้นทางใจ** เป็นการ สละออกแตกต่างกับเสรีนิยมใหม่ที่ **สนองความต้องการ หรือตัณหา หรือการสะสม และยึดครอง** ดังนั้นเมื่อคนทำ

เป็นเพียงพาณิชย์นิยมใหม่ (neo-mercantilist) และเป็นพาณิชย์นิยมที่ซ่อนในเสื้อของการค้าเสรี’ นอกจากนี้ ระบบอาณานิคมและกำลังอำนาจยังถูกใช้เพื่อขยายและควบคุมการค้าและประโยชน์ที่ได้จากความไม่เท่าเทียมในการค้า ส่วน Susan George, **A Short History of Neoliberalism: Twenty Years of Elite Economics and Emerging Opportunities for Structural Change**, Conference on Economic Sovereignty in a Globalising World, Bangkok, 24-26 March 1999 ได้เสนอว่า “เสรีนิยมใหม่ได้กลายเป็นศาสนาของโลก...และศูนย์กลางของความคิดเสรีนิยมใหม่ คือการแข่งขัน แต่มีบางกลุ่มที่ไม่ได้ทำตาม นั่นคือบรรษัทข้ามชาติ ซึ่งไม่ได้ใช้หลักการการแข่งขัน แต่นิยมใช้แนวทางที่เรียกว่าทุนนิยมพันธมิตร (Alliance Capitalism) มากกว่า”

38 พระมหาวชิโรจน์ วิโรจโน (ผาตา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑, หน้า ๖๖-๖๕.

39 อ.จตุตถ (ไทย) 21/95/144 ฉบับ มจร.

40 พ.ร. (ไทย) 25/166/84 ฉบับ มจร.

ประโยชน์ให้ตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมมีความพร้อมจากแรงจูงใจทางปัญญาในการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น ดังปรากฏพุทธพจน์ที่ยืนยันความคิดดังกล่าวไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปได้ที่ภิกษุนั้น ละนิวัตรเครื่องกางกั้น ๕ ประการนี้ ที่ครอบงำจิต ทอนกำลังปัญญาได้แล้ว จักรู้ประโยชน์ตน รู้ประโยชน์ผู้อื่น รู้ประโยชน์ทั้งสอง หรือ จักทำให้แจ้งซึ่งญาณทัสสนะที่ประเสริฐอันสามารถ อันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ด้วยปัญญาที่มีกำลังได้”⁴¹

โดยสรุปแล้วผู้รับประโยชน์ที่แท้จริงของเสรีนิยมใหม่คือ **องค์กรขนาดใหญ่ที่มีอำนาจในควบคุม** กติกาและกลไกตลาดหรือเจ้าของมือที่มองไม่เห็น โดยที่ปัจเจกบุคคลและสังคมเป็นเพียงฟันเฟืองที่ทำให้ระบบเสรีนิยมใหม่สามารถบริโภคและผลิตได้อย่างต่อเนื่องต่อไป ในขณะที่พระพุทธศาสนาเสนอให้ปัจเจกบุคคลทำและรับประโยชน์ตนก่อน เมื่อตนพร้อมทางปัญญาแล้วจึงเอื้อประโยชน์ให้ผู้อื่น รวมทั้งทำและรับประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

๔. ประโยชน์สูงสุด “ประโยชน์ เพื่อ...”

แม้ว่าแนวคิดเรื่องอรรถประโยชน์จะมีเป้าหมายสูงสุด เพื่อ “ความสุขที่มากที่สุด สำหรับคนจำนวนมากที่สุด ” หรือหลักการ **มહุซ** แต่ปัญหาเรื่องการวัดค่า **ความสุข** เป็นเรื่องนามธรรม อัตวิสัย สัมพัทธ์ และเกิดจากตัวแปรอื่นๆ ได้อีกมาก การนำเสนอ **อรรถประโยชน์** เป็นหน่วยในการวัดค่าจึงเข้ามาแทนที่ เพื่อให้มีค่าที่วัดได้ อิทธิพลนี้ทำให้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ เชื่อมโยงอรรถประโยชน์เข้ากับ **เสรีภาพทางเศรษฐกิจ** (Economic Freedom) ดังที่มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) นักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมใหม่ เจ้าของรางวัลโนเบล ปี ๑๙๗๖ ได้สนับสนุนความเสรีภาพทางเศรษฐกิจ โดยลดบทบาทของรัฐบาลในตลาดเสรีลง เพื่อเป็นวิถีทางในการสร้างเสรีภาพทางการเมืองและสังคม⁴² เสรีนิยมใหม่ส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจในการบริโภคอย่างไร้ขีดจำกัด เช่นเดียวกันระบบทุนข้ามชาติสามารถผลิตความหมายใหม่ๆ นามธรรม และภาพลักษณ์ ให้เป็นสินค้าวัฒนธรรมได้อย่างไม่จำกัด เมื่อนำมาผนวกเข้ากับการสื่อสารข้ามโลกของโลกาภิวัตน์ จะทำให้บรรลุเป้าหมายใหม่ หรือ ประโยชน์สูงสุด คือ การเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจอย่างไม่สิ้นสุด โดยคนจะถูกลดทอนความเป็นมนุษย์ (dehumanization)⁴³ ให้เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยการผลิต และเป็นผู้บริโภคความหมายที่ตลาดสร้างให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วโลก ภายใต้การครอบงำเบ็ดเสร็จของวาทกรรมต่าง ๆ เช่น นาสัมย์ มีรสนิยม ฯลฯ

ส่วนพระพุทธศาสนาประโยชน์ที่เป็นเป้าหมาย มี ๓ ชั้น คือ (๑) **ทิฐฐัมมิกัตถะประโยชน์** หรือประโยชน์ปัจจุบัน เป็นประโยชน์ทางโลกิยะ (๒) **สัมปรายิกัตถะประโยชน์** หรือ ประโยชน์เบื้องหน้า หรือจุดหมายชีวิตในชาติหน้า (๓) **ปรมาตถะประโยชน์** หรือประโยชน์สูงสุดได้แก่ **พระนิพพาน**⁴⁴ โดยที่พระ

41 อด.จตุกก (ไทย) 22/51/90ฉบับ มจร.

42 Wikipedia, “Milton_friedman”, < http://en.wikipedia.org/wiki/Milton_friedman >, June 2008.

43 อานันท์ กาญจนพันธุ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

44 พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาตา), เรื่องเดียวกัน, 2543, หน้า 61-66

สัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เชื่อมโยงประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้าด้วยหลักธรรมหนึ่ง ดังนี้
“ธรรมอย่างหนึ่งที่ยึดประโยชน์ในปัจจุบันและประโยชน์ในภายหน้าไว้ได้ คือ ความไม่ประมาท”⁴⁵

จะเห็นว่าประโยชน์สูงสุดของเสรีนิยมใหม่และของพระพุทธศาสนา แตกต่างในหลายประการด้วยกันคือ **ประการที่หนึ่ง** เสรีนิยมใหม่มุ่งเพื่อการบริโภค ไม่เพียงสินค้าที่มากขึ้นแต่ยังเพิ่มการบริโภคสินค้าประเภทความหมายและคุณค่าในสินค้าวัฒนธรรมขึ้นอีกด้วย และเป็นการบริโภคที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ในขณะที่พระพุทธศาสนาสอนให้บริโภคปัจจัย ๔ ด้วยการพิจารณาตามหลักอปัสเสนธรรม ๔ คือ พิจารณาแล้วเสพ พิจารณาแล้วอดกลั้น พิจารณาแล้วเว้น และพิจารณาแล้วบรรเทา ⁴⁶ รวมทั้งให้จำกัดการบริโภคให้น้อยเท่าที่จำเป็นตามการใช้ประโยชน์ (Function) และคุณค่าแท้ ไม่ใช่คุณค่าเทียม ⁴⁷ การบริโภคปัจจัย ๔ เป็นไปเพื่อรักษาสภาพร่างกายให้เป็นปกติแต่ไม่ใช่การส่งเสริมกิเลส ตัณหา และเมื่อมองในระดับสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม และทำให้มีใช้ได้กันอย่างทั่วหน้าและยั่งยืน **ประการที่สอง** พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่เป็นระดับ **อูตรภาพ (Transcendence)** ซึ่งเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของศาสนา ในขณะที่เสรีนิยมใหม่ ไม่ได้สนใจเรื่องนี้ แต่ยังคงสนใจระดับกลไกของการผลิตและการบริโภคซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ในยุคสมัยใหม่ (Modernism) **ประการที่สาม** การเชื่อมโยงและพัฒนาของประโยชน์ในขั้นต่างๆ นั้น พระพุทธศาสนาอาศัย **ความไม่ประมาท หรือ สติ** เป็นปัจจัยในการเข้าถึงประโยชน์ ขณะที่เสรีนิยมใหม่ พยายามใช้วิธีหามูลค่าส่วนเกินเพิ่มมากขึ้นจากที่ต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การต่อสู้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งในระดับความรุนแรงเชิงกายภาพ เชิงโครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรม และ**ประการที่สี่** เสรีนิยมใหม่ได้ทำให้ประโยชน์สูงสุดของเป้าหมายกลายเป็นประโยชน์สูงสุดของสถาบัน (Institutionalized) โดยมนุษย์เป็นหน่วยหนึ่ง (Social Agent) ของระบบดังกล่าว นำไปสู่ปัญหาในการกระจายประโยชน์ให้กับหน่วยทางสังคมอย่างยุติธรรม ขณะที่พระพุทธศาสนาเสนอการเข้าถึงประโยชน์สูงสุด ทั้งด้วยตนเองและด้วยความร่วมมือซึ่งกันและกัน แต่ยังคงอยู่บนความพยายามของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

๕. บทสรุป

การศึกษาทบทวนเรื่องประโยชน์ระหว่างพระพุทธศาสนาและเสรีนิยมใหม่ครั้งนี้ พบว่าการให้ความหมายจากทั้งสองระบบคิดมีความแตกต่างกัน อรรถประโยชน์นิยมที่เป็นรากฐานความคิดของเสรีนิยมใหม่ สนใจ เป้าหมายและผล ที่ตามมา โดยไม่สนใจแรงจูงใจและวิธีการ ส่วนพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทั้งเรื่อง **แรงจูงใจ วิธีการ และเป้าหมาย** รวมทั้งจะเป็นประโยชน์ได้ก็ต่อเมื่อทั้งสามองค์ประกอบนั้นชอบธรรมหรือเป็นสายกุศล พื้นฐานความคิดดังกล่าวทำให้พระพุทธศาสนาและเสรีนิยม

45 ส.ส. (ไทย) 15/128/151 ฉบับ มจร.

46 ที.ป. (ไทย) 11/308/280 ฉบับ มจร.

47 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), เรื่องเดียวกัน, หน้า 694-695.

ใหม่มีความคิดในสิ่งที่ถูกต้องแตกต่างกัน⁴⁸ ในมุมมองนี้ประโยชน์ของเสรีนิยมใหม่เป็น **อัตวิสัย**ตามที่มีอำนาจเป็นคนที่กำหนดและจัดลำดับความสำคัญ ขณะที่ประโยชน์ของพระพุทธศาสนามีความเป็น **วัตถุวิสัย**ชัดเจน

ด้าน**ผู้รับประโยชน์**นั้น เสรีนิยมใหม่ได้ประกาศวาทกรรมที่แสดงถึงว่าผู้ได้รับประโยชน์ คือ **ปัจเจกบุคคล** และ**สังคม** แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพบว่า ผู้รับประโยชน์ที่แท้จริงคือ **ผู้ควบคุมกติกา** หรือ**กฎเกณฑ์**ในระบบตลาดเสรี บทบาทของรัฐถูกจำกัดลงทำให้การเข้ามาเป็นผู้ดูแล **ความเสมอภาค** หดหายไป ดังนั้นประโยชน์ของแต่ละคนรวมกันจึงไม่เท่ากับประโยชน์ของสังคม การรวบไหลนี้จะเป็นสิ่งสำคัญในการหล่อเลี้ยงระบบศูนย์กลาง ซึ่งก็คือประเทศพัฒนาแล้ว ในขณะที่พระพุทธศาสนาเสนอการทำและรับประโยชน์โดยตรง และเรื่อง**ประโยชน์สูงสุด**นั้น ระบบความคิดทั้งสองต่างกันอย่างเห็นได้ชัด แนวทางเสรีนิยมใหม่จะทำให้เกิดการทำลายและเสื่อมสูญของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป้าหมายคือ **การเพิ่มการบริโภค** เพื่อรักษาความเติบโตไว้ให้นานที่สุด แต่ขาดความยั่งยืนและเป็นธรรม ในขณะที่พระพุทธศาสนาเสนอประโยชน์สูงสุดจากการ **บริโภคปัจจัย ๔** ที่พอเหมาะ แต่เข้าหาความสุขจากมิติอื่นๆ โดยเฉพาะ**ทางจิต** และการแสวงหา**ปัญญา** ที่ทำให้เกิดความสงบเย็นได้จากภายใน เช่นเดียวกับความสงบสุขในสังคมภายนอก

⁴⁸ Wikipedia, “Philosophy of economics”, < http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_Philosophy>, October 2008. พุทธถึงจริยศาสตร์ของระบบเศรษฐกิจว่า เป็นเรื่องของ อะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้อง (ยุติธรรม หรือ เสมอภาค)ในการแจกจ่ายสินค้าทางเศรษฐกิจ

บรรณานุกรม

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปกป้อง จันวิทย์. (2551). “นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ : กรณีศึกษาว่าด้วยมาตรการกำกับและจัดการทุนเคลื่อนย้ายระหว่างประเทศ (Capital Controls)”. ในโครงการวิจัยเรื่อง “นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ : บทสำรวจองค์ความรู้และประสบการณ์”.เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการเรื่อง “นโยบายเศรษฐกิจทางเลือกภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่: บทสำรวจองค์ความรู้และประสบการณ์”. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2551). “เศรษฐศาสตร์กับความอยู่ดีมีสุข”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2005q4/article2005dec21p1.htm>. สืบค้นเมื่อ: ตุลาคม 2551.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. (2551). “ประโยชน์”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://rirs3.royin.go.th/> สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 2551.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.9 ราชบัณฑิต), (2550). ศัพท์วิเคราะห์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2549). พุทธธรรม : ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา). (2543). การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุกิโต. (ผู้แปล). (2547). คัมภีร์อภิธานวรรณนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิทยากร เชียงกุล และพรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. (2543). อธิบายศัพท์ปรัชญา การเมือง และสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Appiah, Kwame Anthony. (2003). **Thinking It Through : an Introduction to Contemporary Philosophy**. New York : Oxford University Press Inc.
- Ariyaratne, A.T. (1999). “A Buddhist Approach to Social and Economic Development: An experience from Sri Lanka” in **Socially Engaged Buddhism for the New Millennium**. Bangkok: Sathirakoses-nagapradipa Foundation & Foundation For Children. 1999.
- Crossley, Nick. (2006). **Key Concepts in Critical Social Theory**. Great Britain: Sage Publications Ltd.
- Lipsey, Richard G. Steiner, Peter O. and Purvis, Douglas D. (1990). **Economic**. 9th ed. Singapore : Harper & Row Publisher, Asia, Pte Ltd.
- Presbey, Gail M. Struhl, Karsten J. and Olsen, Richard E. (Eds.). (2000). **The Philosophy Quest : A Cross-Cultural Reader**. 2nd ed. USA : McGraw-Hill Companies, Inc.
- Reinicke, Wolfgang H. “Global Public Policy”. **Foreign Affairs**, 76, 6. p.127-138.
- Reisman, George. (2008). “Production versus Consumption”. [Online]. Available: <http://mises.org/story/2079>. Retrieved June, 2008.
- Shah, Anup. (2008). “A Primer on Neoliberalism”. [Online]. Available: <http://www.globalissues.org/article/39/a-primer-on-neoliberalism#GoingGlobal>. Retrieved October, 2008.
- Well sharp. (2008). “A shock to the ecosystem: Neoliberalism and the environment”. [Online]. Available: <http://wellsharp.wordpress.com/2008/07/01/a-shock-to-the-ecosystem-neoliberalism-and-the-environment>. Retrieved October, 2008.
- Wikipedia. (2008). “Discourse” [Online]. Available: <http://en.wikipedia.org/wiki/Discourse>. Retrieved June, 2008.
- _____. (2008). “Invisible hand”. [Online]. Available: http://en.wikipedia.org/wiki/Invisible_hand. Retrieved October, 2008.
- _____. (2008). “Milton_friedman”. [Online]. Available: http://en.wikipedia.org/wiki/Milton_friedman. Retrieved June, 2008.
- _____. (2008). “Neoliberalism”. [Online]. Available: <http://en.wikipedia.org/wiki/Neoliberalism>. Retrieved June, 2008.
- _____. (2008). “Non euclidian geometry”. [Online]. Available: http://en.wikipedia.org/wiki/Non_euclidian_geometry. Retrieved October, 2008.
- _____. (2008). “Philosophy of economics”. [Online]. Available: http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_Philosophy. Retrieved October, 2008.
- Wikipedia. (2008). “Utilitarianism”. [Online]. Available: <http://en.wikipedia.org/wiki/Utilitarianism>. Retrieved October, 2008.

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ข้อเสนอจากหลักฐานเชิงประจักษ์

กิตติศักดิ์ เจริญสิทธิประเสริฐ

นิสิตปริญญาโท สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทคัดย่อ

การให้ความหมายของสำนวนช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ในปัจจุบัน ตั้งอยู่บนตรรกะที่ว่า ช้างก้าวเท้าหน้าก่อนเท้าหลังเสมอ นำมาซึ่งการตีความว่าช้างเท้าหน้า หรือผู้ชาย หมายถึงผู้นำ และช้างเท้าหลัง หรือผู้หญิง หมายถึงผู้ตาม

บทความชิ้นนี้ มุ่งเสนอข้อสังเกตบางประการจากหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อเปิดประเด็นให้เกิดการถกเถียงในการศึกษา โดยการโต้แย้งตรรกะที่ใช้อธิบายความหมายของสำนวนช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ในปัจจุบัน และเสนอคำอธิบายและความหมายของสำนวนช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ที่ควรจะเป็น

ผลจากการศึกษาพบว่า ช้างมิได้ก้าวเท้าหน้าก่อนเท้าหลัง ตรงกันข้าม ในความเป็นจริง ช้างก้าวเท้าหลังก่อนเท้าหน้าเสมอ ฉะนั้น เท้าหน้า หรือผู้ชาย จึงมีอาจที่จะหมายถึงผู้ตาม และเท้าหลัง หรือผู้หญิง จึงมีใช้หมายถึงผู้นำ หากแต่เป็นการประนีประนอมระหว่างเท้าหน้าที่อยู่ข้างหน้า แต่ก้าวทีหลัง กับเท้าหลังที่อยู่ข้างหลัง แต่ก้าวก่อน

Abstract

The definition of “*Chāang táo nāa - Chāang táo lǎng*” at the present time has been interpreted as gender discrimination in that the fore legs of the elephant have taken a step first, whereas the hind legs have moved later. Metaphorically male is the fore legs, while female is the hind legs of the elephant. The former represents leaders, whereas the latter represents followers.

This article aims to approach and scrutinize the maxim’s interpretation and give a real meaning as an empirical evident proposal. Logically, the mentioned maxim “*Chāang táo nāa - Chāang táo lǎng*” has been argued by empirical evident approaches. There have been plenty of arguments to contradict the previous maxim’s interpretation in this article.

The study has revealed that, as an elephant takes its step, the hind legs firstly move and the fore legs move later. Thus, male represented by the fore legs may not be leaders; on the other hand, female represented by the hind legs may not be followers. It should be a compromise between male and female’s significance of roles to be interpreted as the fore and hind legs of the elephant.

บทนำ

คำพูดของคนเรานั้น หากแบ่งอย่างกว้างๆ ก็พอที่จะกล่าวได้ว่ามีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ คำพูดตามธรรมดาทั่วไปซึ่งมีความหมายตรงๆ เมื่อกล่าวออกไปแล้วสามารถที่จะสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจได้ทันที และคำพูดที่มีความหมายโดยอ้อม หรือมีนัยแฝงที่ลึกซึ้งเกินกว่าความหมายตามธรรมดาเช่นคำพูดในลักษณะแรก เมื่อกล่าวออกไปแล้วผู้ฟังจะต้องขบคิด พินิจพิจารณาจึงจะสามารถเข้าใจความหมายที่แฝงอยู่ได้ คำพูดในลักษณะหลังนี้เรียก กันว่า “สำนวน” (เอกรัตน์ อุดมพร และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา, 2550 : คำนำ)

ขุนวิจิตรมาตรา (2543 : 1) อธิบายถึงที่มาของสำนวนว่ามีมากมายแตกต่างหลากหลายกันไป ทั้ง จากธรรมชาติ การกระทำ สิ่งแวดล้อม แบบแผนประเพณี ลัทธิศาสนา การละเล่น เรื่องแปลกๆ ที่ปรากฏขึ้น นิยาย นิทาน ตลอดจน ตำนาน พงสาวดาร หรือกระทั่ง ประวัติศาสตร์ เป็นต้น โดยสำนวนที่มีที่มาจากธรรมชาตินั้น ส่วนหนึ่งเกิด ขึ้นจากการนำลักษณะหรือพฤติกรรมของสัตว์โดยธรรมชาติมาใช้เพื่อเปรียบเทียบหรือเปรียบเปรยกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (สมชาย สำเนียงงาม, 2549 :61)

“ช้าง” ถือเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งที่ถูกนำมาใช้กล่าวเพื่อเปรียบเทียบกับคนหรือพฤติกรรมของคนในรูปของสำนวนเป็นจำนวนมาก ซึ่ง สมชาย สำเนียงงาม (2549) ทำการรวบรวมสำนวนที่มีคำว่าช้างประกอบอยู่ด้วย จากหนังสือสำนวนไทย ของขุนวิจิตรมาตรา ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 5 (2543) และหนังสือสำนวนไทย ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ไว้ได้ถึง 20 สำนวน หนึ่งในจำนวนนั้นคือ “ช้างเท้าหน้า” หรือเรียกให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นว่า “ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง” ซึ่งข้อถกเถียงบางประการอันเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ และเป็นผลโดยตรงจากการตีความสำนวนดังกล่าว เป็นสิ่งที่ผู้เขียนให้ความสนใจ และนับเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษา ณ ที่นี้

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ที่มาและความหมายในปัจจุบัน

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง เป็นสำนวนหนึ่งที่นำลักษณะบางประการของช้างมาเป็นอุปลักษณ์ (Metaphor) (สมชาย สำเนียงงาม, 2549:72) เพื่อเปรียบเปรย สะท้อนให้เห็นสถานะ หน้าที่ และบทบาทของเพศชายและเพศหญิงในบริบทของครอบครัว อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญของสังคมไทย

การใช้อุปลักษณ์ที่นำเท้าหน้าและเท้าหลังของช้าง มาเปรียบเปรยกับความเป็นผู้ชายและผู้หญิงตามลำดับนั้น ผู้เขียน ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเริ่มมีใช้กันมาตั้งแต่เมื่อใดสมัยใด เท่าที่พอจะพบเจอนั้น เห็นมีปรากฏในวรรณกรรมชิ้นสำคัญของไทยสมัยอยุธยา ซึ่ง ได้รับการชำระเสียใหม่เมื่อปี พ.ศ.2374 คือ “โคลงโลกนิติ” อันเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน มีเนื้อหามุ่งแสดงให้เห็นถึงความจริงของโลกและสังขารของชีวิต หรือก็คือบรรทัดฐานที่ผู้แต่งพึงปรารถนา โดยกล่าวไว้ว่า

๑ ขายแจกเท้าหน้าข เคียงความ เทียบแฮ

หญิงเล่ห์เชิงหลัง ยาม คลาดเคลื่อน

การกจกิดงามตาม สุดแต่ ผัวนา

เมียมิ่งเหมือนด้ายร้อย สอดเกล้า ตามเข็ม ฯ

โคลงโลกนิติ

ความตามตัวอักษร โคลงบทนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า “ผู้ชาย” นั้นเปรียบเสมือน “เท้าหน้าของช้าง” ส่วน “ผู้หญิง” นั้นเปรียบเสมือน “เท้าหลังของช้าง” ที่คอยจะทำตามผู้ชาย หรือสามี เสมือนหนึ่ง “ด้าย” ซึ่งสอดร้อยไปตาม “เข็ม”

แนวความคิดเรื่องความเป็นช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ของผู้ชายและผู้หญิง ได้ถูกถ่ายทอดมาอย่างยาวนานในสังคมไทย ด้วยวิถีของวัฒนธรรมแบบมุขปาฐะ หรือการถ่ายทอดจากปากต่อปาก ของคนรุ่นต่อรุ่น กระทั่งวัฒนธรรมการเขียน/การพิมพ์เริ่มเป็นที่แพร่หลาย และ เข้ามาเป็นที่นิยม แทนที่ ทำให้การอธิบายเรื่องราวต่างๆ รวมถึงสำนวน ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปตัวหนังสือที่จับต้องได้ หนังสือจำพวก “พจนานุกรม” หรือ “หนังสือสำนวนไทย” ทั้งหลาย จึงเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในการบัญญัติความหมายและให้อรรถาธิบายคำหรือสำนวนต่างๆ

อาทิเช่น หนังสือ “๒,๐๐๐ สำนวนไทย” ของ เอกรัตน์ อุดมพร และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญ พัฒนา (2550 : 57) อธิบายความหมายของสำนวน ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ไว้ว่า ผู้ชายเป็นผู้นำ ผู้หญิงเป็นผู้ตาม เช่น ชีวิตครอบครัวมันต้องมีระเบียบ มีหัวมีหาง ให้ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า แล้วผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง อย่างนี้ครอบครัวจึงจะเรียบร้อย

นอกจากนี้ พจนานุกรม ไทย - อังกฤษ ออนไลน์ ซึ่งเปิดให้บริการค้นคว้าโดยไม่คิดค่าบริการที่ www.thai2english.com¹ ได้ให้ความหมายของสำนวน ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ไว้ว่า

ช้างเท้าหน้า [*cháang táo nǎa*] [N] leader; husband Syn. สามี, ผู้นำ lit., the fore legs of the elephant (Thai2english.com, 2008a)

ช้างเท้าหลัง [*cháang táo lǎng*] [N] follower; wife Syn. ภรรยา, ผู้ตาม lit., the hind legs of the elephant (Thai2english.com, 2008b)

¹ พจนานุกรมดังกล่าว พัฒนาโปรแกรมแปลภาษามาจากโปรแกรม “Lexitron” ที่พัฒนาขึ้น และเปิดให้ใช้บริการ โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าทั้ง เอกรัตน์ และ สิทธิโรจน์ ตลอดจนเว็บไซต์ Thai2english.com จะ ได้ให้ความหมายและทำการยกตัวอย่างที่พอจะเข้าใจของสำนวน ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ไว้แล้ว แต่ก็ยังมิได้มีการอธิบายถึงลักษณะ หรือจุดที่ทำให้หน้าเท้าหน้าและเท้าหลังของช้าง มาเป็นอุปโลกน์กับความเป็นผู้นำของผู้ชาย และความเป็นผู้ตามของผู้หญิง ตามลำดับ เลยแม้แต่ผู้น้อย

ช่องโหว่ข้างต้น ถูกเติมเต็มโดยหนังสือ “สำนวนไทย” ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 98-99) ซึ่งอธิบายว่า ช้างเท้าหน้า หมายถึง มีความสำคัญเพราะเป็นผู้นำ โดยเปรียบเสมือนเท้าหน้าของช้างซึ่งออกก้าวเดินก่อนเท้าหลัง และ สมชาย สำเนียงงาม (2549 : 72) จึงขยายความต่อว่า สำนวนช้างเท้าหน้านี้ เป็นการนำเท้าหน้าของช้างมาเป็นอุปโลกน์ หมายถึงผู้นำ ทั้งนี้โดยนำคุณสมบัติที่เป็นที่รู้จักกันดีของเท้าหน้าของช้างที่ก้าวเดินก่อนเท้าหลังมาเชื่อมโยงกับคุณสมบัติของบุคคลที่เป็นผู้นำ

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ประเด็นสิทธิสตรีไทย

สำนวนช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง นี้ มักถูกนักสิทธิสตรีนำมาใช้เพื่ออธิบายลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในสังคมไทย โดยพยายามชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกัน หรือการมีมาตรฐานซ้อน (Double standard) (กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ธรารรรณ , 2545 : 45) ในโครงสร้างของสังคม โดยกล่าวยืนยันว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุรุษนิยม ² (Patriarchal) (Pongsapich, 1997 : 3) อันนำมาซึ่งการเกิดขึ้นของขบวนการสิทธิสตรีโดยเฉพาะในช่วง พ .ศ.2475 เป็นต้นมา เพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นธรรมสำหรับผู้หญิง ในฐานะกลุ่มผู้หญิงที่ต้องการการพัฒนาและตื่นตัวต่อสิ่งใหม่ๆ (นุมนวล ยัพราช, 2549 : 103)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในฐานะสถาบันทางวิชาการ ระดับสูง ซึ่งให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางเพศ ได้จัดตั้งโครงการสตรีและเยาวชนศึกษา ขึ้น และนำสำนวน ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง มาใช้เป็นชื่อหนังสือเล่มหนึ่งของโครงการ เรื่อง “เท้าหลังอย่างก้าว” (2542) โดยได้กล่าวถึงที่มาของชื่อดังกล่าว ไว้ด้วยว่า (สินธิ์ สิทธิรักษ์, 2542 : (9))

“เท้าหลังอย่างก้าว มาจากวลี “ช้างเท้าหลัง ” ซึ่งเป็นรหัสทางวัฒนธรรมที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมไทยเราหยิบเอา “รหัสทางวัฒนธรรม ” นี้มาใช้ ไม่ใช่โดยการน้อมยอมตามความหมายดั้งเดิมที่กำหนดสถานภาพของผู้หญิงในฐานะ “ผู้ตาม ” แต่เพื่อสะท้อนถึง “กระบวนการยึดกุมและสร้างความหมายใหม่” ให้กับรหัสทางวัฒนธรรมดังกล่าว”

² สุรภีพรรณ ฉัตรภรณ์. (2550 : 245-246) อธิบายว่า สังคมบุรุษนิยม หรือ สังคมปิตาธิปไตยนั้น เป็นสังคมที่บุรุษครองความเป็นใหญ่ โดยยึดครองสิทธิเสรีภาพของสตรี ไม่ยอมรับศักยภาพของสตรี และปิดกั้นความสามารถในการสร้างสรรค์ของสตรี ซึ่งในสังคมเช่นนี้ บุรุษจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย แม้กระทั่งในครอบครัว บุรุษผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ที่ออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเลี้ยงภรรยาและบุตร ส่วนสตรีมีหน้าที่อยู่เฝ้าเรือนคอยปรนนิบัติสามี อบรมเลี้ยงดูบุตร เป็นแม่บ้าน และเป็นแม่ครัว และเนื่องจากความเชื่อของสังคมประเภทนี้ สตรีจึงถูกกำหนดให้เป็นผู้ตาม รับคำสั่ง และปฏิบัติตามคำสั่ง ไร้อำนาจทั้งในครอบครัวและในชุมชน

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นอีก สถาบันหนึ่งที่น่าสนใจ ในประเด็นดังกล่าว โดยทำการจัดตั้ง ศูนย์สตรีศึกษาขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2536 ซึ่งสำนวนข้างเท้าหน้า - ข้างเท้าหลัง ได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อเปรียบเปรยกับความเป็นชายและความเป็นหญิง ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่อีกครั้ง ผ่านชื่อรายการวิทยุของศูนย์ รายการ **"ไม่ใช่ข้างเท้าหลัง"** ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ คลื่นความถี่ FM 93.25 MHz. ทุกวันศุกร์ เวลา 05.30 - 06.00 น. และทางเว็บไซต์ <http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/radiolist.html> (ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , 2550) ซึ่งนับหนึ่ง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับในความมีตัวตนของวัฒนธรรมบางประการ ในสังคมไทย ที่จัดวางให้ผู้หญิงเป็นข้างเท้าหลัง ผ่านการพยายามปฏิเสธความเป็นข้างเท้าหลังของชื่อรายการดังกล่าว

ในขณะที่ศูนย์สตรีศึกษา พยายามที่จะปฏิเสธการถูกประทับตราว่าเป็นข้างเท้าหลัง เยาวนิจ กิตติธรรกุล (2543) กลับนำเสนอผลงานวิจัยแสดงการยอมรับสถานะการเป็นข้างเท้าหลังเรื่อง **““ข้าง” ที่ยืนหยัดด้วย “เท้าหลัง”: ผู้หญิงชาวบ้านในวิถีชุมชนภาคใต้ ”** เสนอข้อสรุปสำคัญประการหนึ่งว่า ผู้หญิงชาวบ้านได้ทำหน้าที่เอื้อประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนอย่างสำคัญยิ่ง จนกล่าวได้ว่า แท้จริงแล้วความปกติสุขของครอบครัวและชุมชนหมู่บ้านนั้นอิงอาศัยอยู่บน **“เท้าหลัง”** ของ **“ข้าง”** เป็นสำคัญ (เยาวนิจ กิตติธรรกุล , 2543 : 385)

ข้างเท้าหน้า ออกก้าวเดินนำก่อน: ปฐมเหตุความเข้าใจผิด

ผลจากการศึกษาการตีความหมายของสำนวนที่มีคำว่า **“ข้าง”** ประกอบอยู่ในสำนวน รวมถึงสำนวนข้างเท้าหน้าด้วย โดย สมชาย ลำเนียงงาม ซึ่งศึกษานักเรียนหญิงชั้นปีที่ 2 ระดับปริญญาตรี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศ เพชรบุรี จำนวน 30 คน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 30 คนตีความหมายของสำนวนข้างเท้าหน้า ว่าหมายถึง **“เป็นผู้นำ”** ทั้งสิ้น (สมชาย ลำเนียงงาม, 2549 : 80)

สมชาย อธิบายถึงเหตุที่ผู้ตอบแบบสอบถามทั้ง 30 คน ตีความตรงกันเช่นนี้ว่า เนื่องมาจากทั้งความหมายของข้าง และรู้จักสำนวน โดยสำนวนที่ใช้ **“อวัยวะของข้าง”** เป็นอุปลักษณณ์นั้น อาจใช้คุณสมบัติเด่นที่เป็นที่รู้จักกันดีมาเป็นความหมายอุปลักษณณ์ และคนรุ่นใหม่ก็ยังคงคิดถึงความหมายนี้อยู่ ซึ่งในกรณีสำนวน **“ข้างเท้าหน้า”** สมชาย กล่าวว่า ผู้ใช้สำนวนแต่เดิมเลือกใช้คุณสมบัติเด่นของ **“ข้างเท้าหน้า”** คือ **“ออกก้าวเดินนำก่อน”** มาเป็นความหมายอุปลักษณณ์ และคนรุ่นใหม่ทุกคนก็ยังคงคิดถึงคุณสมบัติเด่นดังกล่าวได้ตรงกับผู้ที่ใช้สำนวนนี้มาแต่เดิม จึงทำให้ตีความหมายสำนวนดังกล่าวได้ตรงกัน (สมชาย ลำเนียงงาม, 2549 : 80)

ทั้งนี้ ผู้เขียนได้มีโอกาสทราบจาก **ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์** ตั้งแต่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีว่า แท้จริงแล้ว **“ข้างมิได้ก้าวเท้าหน้าเดินก่อนเท้าหลัง ”** ในทางกลับกัน **“ข้างก้าวเท้าหลังก่อนที่จะก้าวเท้าหน้าเสมอ”** ประกอบกับ หากย้อนกลับมาพิจารณาถึงลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจหน้าที่ โดยเฉพาะมิติ

ของบทบาทความเป็นผู้นำ - ผู้ตาม ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวของสังคมไทย ยิ่งนำมาซึ่งความสงสัย ตลอดจนข้อขัดแย้งที่ว่า จริงหรือที่ช้างเท้าหน้า (ผู้ชาย) หมายถึงการเป็นผู้นำ และช้างเท้าหลัง (ผู้หญิง) จะเป็นเพียงผู้ตาม ดังที่เข้าใจกันอยู่อย่างคาดๆ เช่นในปัจจุบัน

ช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง: ความจริงที่ไม่ได้รับความสนใจ

ความจริงประการหนึ่งอันเป็นหัวใจสำคัญของบทความชิ้นนี้คือ การพิสูจน์ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อยืนยันว่า “ช้างก้าวเท้าหลังก่อน แล้วจึงก้าวเท้าหน้าเสมอ” ดังแสดงให้เห็นในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การก้าวเท้าเดินของช้าง. (เรียงลำดับจากซ้ายไปขวาและจากบนลงล่าง)

ที่มา ผู้เขียน บันทึกภาพเมื่อ วันที่ 5 พฤษภาคม 2551 ณ สวนสัตว์ดุสิต (เขาดินวนา) กรุงเทพมหานคร.

จากภาพที่ 1 นั้น พบว่าโดยปกติ ช้างมักยืนในลักษณะขาหน้าและขาหลังด้านขวามือมักเคลื่อนไปข้างหน้าของขาหน้าและขาหลังด้านซ้ายมือเล็กน้อย ซึ่งเมื่อช้างเริ่มที่จะก้าวออกเดิน จะเริ่มจากการก้าวเท้าหลังด้านซ้ายมือไปข้างหน้า ตามด้วยการก้าวเท้าหน้าด้านเดียวกันออกไป แล้วจึงค่อยก้าวเท้าหลังและเท้าหน้าด้านขวามือ ตามลำดับ เป็นจังหวะเช่นนี้ สลับกันไป

ทั้งนี้ ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2549 : 6) เคยเสนอบทความเรื่อง “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันพุธที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2549 เพื่อตีแผ่ข้อเท็จจริงทำนองนี้ แล้วว่าเวลาก้าวเดินนั้น ช้างจะก้าวเท้าหลังก่อนเท้าหน้าเสมอ และเสนอข้อสรุปว่าแท้จริงแล้ว “ผู้หญิงต่างหากที่เป็นผู้นำโดยผู้ชายเป็นผู้ตาม ” โดยอธิบายถึงนัยดังกล่าวของสำนวน ด้วยเหตุผลทางด้านกฎหมาย (มังราย

ศาสตร์) ตลอดจนระบบสังคมไพร่ในอดีตรับผลกระทบต่องานสัมพันธ์และสถานะของผู้ชายและผู้หญิงในครอบครัวไทย

นอกเหนือจากการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนแล้ว บทความเรื่อง “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ยังได้ถูกอ่านเสนอผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 รายการ “ผู้หญิงถึงผู้หญิง” ในเช้าวันเดียวกันนั้นอีกด้วย ซึ่งแม้จะมีผู้อ่านและผู้รับชมรับฟังเป็นจำนวนมาก แต่ผลในทางปฏิบัติกลับมิได้สร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง หรือแม้แต่เพียงสร้างความสนใจในการจะพิสูจน์สิ่งที่ได้อ่านหรือรับชมรับฟังมา ว่ามีความเป็นจริง ถูกต้องหรือไม่เพียงไร อย่างเท่าที่ควรจะเป็น³

ต้นไม้มิใช่ ย่อมออกลูกมาเป็นพิษ

ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นว่า ตรรกะที่ใช้เพื่ออธิบายความหมายของสำนวน ช้างเท้าหน้า – ช้างเท้าหลัง ที่ได้รับการยอมรับกันอยู่ในปัจจุบัน คือการที่ช้างก้าวเท้าหน้าก่อนก้าวเท้าหลังเสมอ ฉะนั้นช้างเท้าหน้าหรือผู้ชาย จึงเปรียบเสมือนผู้นำที่ก้าวหน้า และช้างเท้าหลังหรือผู้หญิง จึงเปรียบเสมือนผู้ตามที่คอยก้าวตาม ซึ่งส่งผลให้เกิดคำอธิบายลักษณะของสังคมไทยว่าเป็นสังคมบุรุษนิยม

ทั้งนี้ จากภาพที่ 1 ย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่าตรรกะชุดดังกล่าว มีสาระสำคัญที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงอย่างหน้ามือ – หลังมือ ที่เดียว ซึ่งเมื่อตรรกะอันเป็นรากฐานของคำอธิบายชุดเดิมถูกกลับหัวกลับหางเสียใหม่ คำอธิบายอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากตรรกะดังกล่าวย่อมได้รับผลกระทบกระเทือน และต้องการคำอธิบายชุดใหม่ที่ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งกว่ามาเพื่อทดแทน

ทำไมต้องเป็นช้าง (เท้าหน้า - เท้าหลัง)

ผู้เขียนพยายามแสวงหาคำอธิบายสักชุด เพื่อเผยให้เห็นตรรกะและนัยที่ถูกอำพรางไว้ของความเป็นช้างเท้าหน้า และช้างเท้าหลัง โดยย้อนไปยังจุดเริ่มต้นของสำนวนและตั้งคำถามข้อแรกว่า “ทำไมต้องเป็นช้าง” ทั้งๆ ที่ยังมีสัตว์สี่เท้าอีกเป็นจำนวนมากที่ก้าวเท้าหลังก่อนเท้าหน้าเช่นเดียวกัน

³ ผู้เขียนมองว่าเหตุการณ์ทำนองนี้ อาจจะถือได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญ (ที่ค่อนข้างไม่ปกติ) อีกประการหนึ่งของสังคมไทย ที่ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง อาทิ เมื่อคราว ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ตีพิมพ์ผลงานชิ้นเอกเรื่อง “การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี” เมื่อปี พ.ศ. 2529 ซึ่งประสบความสำเร็จขายหมดอย่างรวดเร็วจนต้องพิมพ์เพิ่มอีกในเวลาอันสั้น ในขณะที่เดียวกันก็ประสบกับความล้มเหลว และสร้างความเจ็บปวดให้ ดร. นิธิ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ในคำนำ ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ว่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2550: (๘)-(๙))

“หากทว่าหนังสือเล่มนี้ไม่มีผลกระทบอะไรแก่ใครเลย มีผู้เขียนบทความหรือหนังสือที่เกี่ยวข้องไปถึงเรื่องในสมัยพระเจ้าตากสินอีกมากหลังจากที่หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์ออกมาแล้ว แต่ไม่มีงานของผู้ใดอ้างถึงหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าจะเพื่อปฏิเสธหรือเพื่อยืนยันข้อมูลหรือการตีความ ของหนังสือเล่มนี้เลย

อะไรที่พูดกันมาในรอบ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมาอย่างไร ทุกคนก็ยังพูดเหมือนเก่าทุกอย่าง ประหนึ่งว่าหนังสือเล่มนี้ไม่เคยปรากฏขึ้นในโลกนี้...

หนังสือเล่มนี้สร้างความเจ็บปวด อาจมีผู้ซื้อและอ่านอีกมาก แต่ก็ยังไม่ปรากฏในงานศึกษาของผู้อื่น มากไปกว่าอารมณ์ของบรรณานุกรม ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ ไม่ซึมเข้าไปทำทนายสำนักของผู้คนที่ห่อหุ้มไว้ด้วยคาน้ำหยดแห่งความทรงจำซึ่งรับสืบทอดมาในรอบ ๑๐๐ ปีนี้...”

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์ (2537 : 229) อธิบายถึงสาเหตุที่มีการนำเอาช้างมากล่าวอ้างในสุภาษิตและคำพังเพยมากกว่าสัตว์อื่นใดทั้งสิ้นไว้ว่า เนื่องจากช้างมีความสำคัญต่อชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ซึ่งผลจากการศึกษา พบว่าแต่เดิม ป่าในประเทศไทยนั้นอุดมสมบูรณ์ไปด้วยช้าง โดยช้างป่าจะมีอยู่ทั่วไปในแถบทุกจังหวัดที่มีป่าสูง ดังที่เยเรเมียส ฟาน ฟลิต หรือที่คนไทยรู้จักในนาม วัน วลิต ได้บันทึกไว้เมื่อปี พ.ศ.2179 ว่าในประเทศสยามนั้นมีช้างกว่า 3,000 เชือกที่เป็นของพระเจ้าแผ่นดิน และพื้นที่รอบๆ กรุงศรีอยุธยาก็มีช้างที่ฝึกแล้วอยู่ทั่วไปราว 400 ถึง 500 เชือก (กรมศิลปากร , 2547 : 43) จนกล่าวได้ว่าช้างคือสัญลักษณ์หนึ่งของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวต่างประเทศเรียกประเทศไทยว่าเป็นดินแดนแห่งช้าง (เผือก) เช่น หนังสือเรื่อง *The land of the white elephant* (1837) แต่งโดย Frank Vincent หรือหนังสือเรื่อง *Siam, the land of the white elephant as it was and is* (1873) ซึ่งแต่งโดย George B. Bacon (สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์, 2537:2,7)

นอกจากนี้ ลาลูแบร์ (2548 : 130,142) ได้บันทึกไว้ว่า พ.ศ.2231 ว่าช้างถือเป็นสัตว์พาหนะชนิดหนึ่งของชาวสยามที่ได้รับอนุญาตให้ใช้กันได้ทั่วไป โดยการล่าช้างนั้นถือเป็นเสรีภาพที่เปิดให้แก่คนทุกคน ซึ่งช้างจะเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ที่สามารถล่ามันได้ หรือไม่ก็หาซื้อมา อันแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของช้างในประเทศไทย ว่ามีอยู่มากมายจนสามารถปล่อยเสรีให้คนทุกคนสามารถจับมาไว้ใช้ส่วนตัว รวมถึงนำไปซื้อ-ขายกันได้ ทั้งนี้ ยังแสดงถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกันระหว่างช้างกับคนในสังคม จนทำให้ชาวสยามพูดถึงช้างราวกับว่าช้างนั้นเป็นมนุษย์ โดยเชื่อว่าช้างมีความรู้สึกนึกคิดก่อปรด้วยเหตุผลอันสมบูรณ์อย่างยิ่ง ยังขาดอยู่แต่เพียงที่มันพูดไม่ได้เท่านั้น (ลาลูแบร์, 2548:149)

ช้างทำหน้าที่ – ช้างทำหน้าที่: ตรรกะและนัยแฝง

ผู้เขียนชี้แจงในเบื้องต้นแล้วว่า มิเห็นด้วยกับการให้ความหมายสำนวน ช้างทำหน้าที่ - ช้างทำหน้าที่ ดังที่เข้าใจกันโดยทั่วไปในปัจจุบันว่า ผู้ชายเป็นผู้นำ และผู้หญิงเป็นผู้ตาม แม้กระนั้น การสรุปว่า ผู้หญิงต่างหากที่เป็นผู้นำโดยผู้ชายเป็นผู้ตาม ก็มีข้อกังขาที่ผู้เขียนกำลังจะเสนอ เนื่องจากผู้เขียนเชื่อว่าสำนวนนี้ น่าจะมีความหมายอะไรที่ลึกซึ้ง และอำพรางนัยบางประการไว้ คล้ายคลึงกันกับที่ ไมเคิล ไรท์ (2532 : 89) ได้เคยตั้งข้อสังเกตว่า ในสังคมที่อวดศักดิ์ศรีบุรุษมาก (อย่างเช่นสังคมไทย - ผู้เขียน) บุรุษมักจะบูชาแม่และกลัวเมียมากกว่าในสังคมเสรีนิยม ในสังคมเหล่านี้สตรีน่าจะมีอำนาจมากกว่าที่ปรากฏ

เริ่มจากการที่ ดร. โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ (2549 : 6) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ปัญหาในครอบครัวไทยจริงๆ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาระหว่างแม่ยายกับลูกเขยแทบทั้งสิ้น เนื่องจาก รูปแบบของครอบครัวไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) (เนื่องน้อย บุญนาค, 2535 : 143) โดยสืบเชื้อสายทางผู้หญิงเพราะผู้หญิงเป็นผู้ผลิตแรงงานซ้ำ (Reproduction) โดยการมีลูกทดแทนแรงงานเดิม ภายหลังการแต่งงาน ฝ่ายชายจึงต้องมาย้ายออกจากบ้านของตนเองไปอยู่กับครอบครัวของฝ่ายหญิง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2551 : 35)

ซึ่งเมื่อพิจารณาโครงสร้างสังคมไทยในอดีต พบว่าบทบาทฐานะทางสังคมของผู้หญิง โดยเฉพาะหญิงชาวบ้าน นั้น มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับบทบาททางการผลิตและการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ

ผู้หญิงเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและเป็นผู้ผลิตของสังคมอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้ชายมีภาระที่จะต้องรับใช้บ้านเมืองในฐานะไพร่ ขามปรกติต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปรับใช้มูลนาย หรือที่เรียกว่าการเข้าเดือนออกเดือน โดยมิได้รับค่าจ้างแต่อย่างใด ทั้งยังต้องเตรียมอาหารเพื่อไปกินเอง กระทั่งอาจถูกเกณฑ์ไปทัพ เป็นเวลาแรมเดือนแรมปี ขามเมื่อเกิดศึกสงคราม ทำให้ผู้ชายไม่มีความสามารถที่จะทำงานเป็นจีนเป็นอันเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวได้ ผู้หญิงจึงมีหน้าที่หลักในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว และเป็นแรงงานหลักในไร่นา และการค้า ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของลูกๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2535: 155)

ประกอบกับการที่สังคมไทยมีการจัดที่อยู่อาศัยแบบมาตุพงศ์⁴ (Matrilocal residence หรือ Uxorilocal residence) กล่าวคือ นิยมให้ผู้ชายย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงภายหลังการแต่งงาน การอยู่อาศัยท่ามกลางญาติมิตรพี่น้อง ทำให้ผู้หญิงมีปราการป้องกันการทำตามอำเภอใจของสามี มีสมักรพรรคพวกคอยสนับสนุนเป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือยามต้องการ บทบาทหน้าที่หลักของผู้หญิงชาวบ้านจึงเน้นไปที่ภาระของการเป็นแม่ มากกว่าการปรนนิบัติเอาอกเอาใจสามี ดังเช่นผู้หญิงชั้นสูง โครงสร้างของระบบครอบครัวเครือญาติ ตลอดจนการที่ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ จึงส่งผลให้ฐานะทางสังคมของผู้หญิงนั้นนับได้ว่ามีความทัดเทียมกับผู้ชาย (ยศ สันตสมบัติ, 2535 : 155)

ทั้งนี้ ตรีกระและนัยของสำนวน รวมถึงความเป็นข้างเท่าหน้า - ข้างเท่าหลัง ที่ผู้เขียนต้องการเสนอในที่นี้ ตั้งอยู่บนฐานคิดของการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ซึ่ง Whitehead (1981) และ Kabeer (1994) (อ้างใน เขาวนิจ กิตติธรรกุล 2543:397) อธิบายว่าการแบ่งงานกันทำนี้มีใช่เป็นเพียงการระบุหน้าที่ซึ่งผู้ชายและผู้หญิงกระทำตามกรอบวัฒนธรรมที่สังคมกำหนดไว้เท่านั้น หากยังเป็นการกำหนดเงื่อนไขให้แก่ฝ่ายยืนย่นความชอบธรรมในการถือครองทรัพยากรของครัวเรือน และการบริโภคผลผลิตด้วย

ซึ่งในกรณีของสังคมไทย การแบ่งงานกันทำนับตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ถือเป็นการแบ่งพื้นที่ของอำนาจและความชอบธรรมของความเป็นข้างเท่าหน้าของผู้ชาย และความ เป็นข้างเท่าหลังของผู้หญิงรูปแบบหนึ่ง โดยพื้นที่ของผู้ชายมักเป็นพื้นที่ภายนอกบ้าน /หน้าบ้าน หรือพื้นที่สาธารณะ (Public space) และพื้นที่ของผู้หญิงมักเป็นพื้นที่ภายในบ้าน /หลังบ้าน หรือพื้นที่ส่วนตัว (Private space) ซึ่งหากอธิบายตามแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) ตามยุโรปอย่างตู่ๆ ก็อาจกล่าวได้ว่า ผู้หญิงไทยถูกกดขี่ข่มเหง มิได้รับโอกาสให้ก้าวเข้าสู่อำนาจในพื้นที่สาธารณะ ถูกทำให้เป็นต้องพึ่งพิงผู้ชาย โดนกักให้อยู่แต่เพียงภายในพื้นที่ส่วนตัวเท่านั้น

ทั้งนี้ แม้จะมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัว แต่การแบ่งดังกล่าวก็มิได้ขาดจากกันอย่างชัดเจน อำนาจของผู้หญิงยังคงทับซ้อนและส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ชายในพื้นที่สาธารณะเสมอ ดังที่ปรากฏในผลจากการเสวนากลุ่มย่อย เรื่อง “บทบาทและอิทธิพลของภริยานายกรัฐมนตรีไทยต่อการเมืองและสังคมในรอบ 70 ปี (พ.ศ.2475-2545)” ณ โรงแรมโฟร์ซีซั่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้เข้าร่วมเสวนาได้ตั้งข้อสังเกตร่วมกันไว้ประการหนึ่ง ความว่า (พรรณประภา อินทวิทยานันท์, 2550 : 218)

⁴ การจัดที่อยู่อาศัยแบบมาตุพศนี้ยังมีอยู่เพียงร้อยละ 15 ของสังคมวัฒนธรรมทั่วโลกเท่านั้น (ยศ สันตสมบัติ, 2544 : 112)

ต้องมีผู้หญิงคนหนึ่งที่มีความหมายและมีความสำคัญในฐานะเป็นคู่คิด ผู้ชายคนหนึ่ง
ถึงจะเปล่งศักยภาพยิ่งใหญ่ออกมาได้ ผู้หญิงสามารถทำให้ผู้ชายเชื่อหรือมีแรงใจได้ ถ้าผู้หญิง
คนนั้นรู้ว่าควรจะหนักเบา ควรจะถ่อมตัวเมื่อไร ฉลาดกว่าเมื่อไร...

ซึ่งเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงในสังคมไทยอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า เวลาอยู่นอกบ้าน ผู้ชายไม่ว่าจะมีตำแหน่งหน้าที่การงานใหญ่โตเพียงใด อาจจะกร่าง หรือทำตัวดุดันอย่างเสีย แต่เมื่อกลับเข้าบ้าน ก็คงจะเป็นได้เพียงลูกแมวเชื่องๆ ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นที่รับรู้กันว่าผู้ชายไทยส่วนมากนั้น “กลัวเมีย” (ไรท์ 2532 : 89; โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2549 : 6) ดังมีคำกล่าวที่ว่า “ผู้ชายที่กลัวเมียนั้นเจริญทุกคน” ซึ่งก็มักจะแก้ตัวล้าๆ กันว่า “ไม่ได้กลัว แต่เกรงใจ” แสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งอำนาจของผู้หญิงนั้นสามารถทำงานได้จริงในทางปฏิบัติ ส่งผลให้ความเป็นช้างเท้าหลังมีความเกี่ยวพันถึงอำนาจซึ่งครอบคลุมทั้งพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง และในหลายๆ ครั้งที่สามารถส่งผลกระทบต่อการทำงานของฝ่ายชาย แม้ในขณะที่ผู้ชายอยู่ในพื้นที่สาธารณะก็ตาม ผู้เขียนเชื่อว่า เหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจจะมีพื้นฐานมาจากการที่สังคมไทยมีธรรมเนียมปฏิบัติที่มักจะให้ผู้หญิงเป็นผู้จัดการเรื่องเงินๆ ทองๆ ของบ้านมาตั้งแต่ไหนแต่ไร ส่งผลให้อำนาจการตัดสินใจใดๆ จึงตกมาอยู่ในมือผู้หญิงทั้งสิ้น ดังที่ปรากฏในจดหมายเหตุนั้นของชาวจีนที่พรรณนาเกี่ยวกับกรุงสยาม ตอนหนึ่งว่า (พระเจนจินอักษร, 2476 : 10 อ้างใน บุญยงค์ เกศเทศ, 2532 : 22)

“...การใช้จ่ายเงินทองสุดแล้วแต่ผู้หญิง ด้วยผู้หญิงมีสติปัญญา ผู้ชายที่เป็นสามีก็ต้องเชื่อฟัง”

คำกล่าวข้างต้นมิได้ล่องลอย หรือเป็นเพียงคำพูดขำขันที่กล่าวกันเล่นสนุกๆ หากแต่สามารถยกตัวอย่างให้เห็นได้จริง อาทิ นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันของไทย ท่านสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ที่ได้รับการยกย่องจากมติชนสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 1467 (2551ก : 10) ให้ควมตำแหน่ง “นายกสมาคมเกรงใจเมีย” ไปพร้อมกันด้วย โดยอ้างถึงคำพูดของท่านสมชาย ที่ว่า

“แรกๆ เขาว่าผมเสียดัง ว่าผมดุก ก็ผมมันนิสัยคนได้ พูดอะไรชอบพูดดั่งๆ แต่เดี๋ยวนี้
ผมสติ ถูกคู่ประจำเลย”

ทั้งนี้ อำนาจในทางปฏิบัติของ “หลังบ้าน” อย่าง คุณเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ ปรากฏให้เห็นเด่นชัด แม้ว่าเธอประกาศตัวตั้งแต่แรกว่าจะขอเป็นเพียง “แม่บ้าน” เท่านั้น แต่ดูเหมือนว่าเธอไม่สามารถที่จะทำหน้าที่เพียงเตรียมกับข้าว หรือดูแลบ้านเฉยๆ ได้ เพราะถนนทุกสายที่มุ่งหน้าสู่บ้านใหญ่ในหมู่บ้านเบเวอร์ลีฮิลล์ ถนนแจ้งวัฒนะ ไม่ได้หยุดอยู่ที่ตัวท่านสมชาย แต่ทุกคนทะลุผ่านไปหา คุณเยาวภา เพราะรู้ว่าใครเป็น “ตัวจริง-เสียงจริง” (มติชนสุดสัปดาห์, 2551ก : 9)

ซึ่งภาพของท่านสมชาย ที่ปรากฏต่อสาธารณะชนอยู่บ่อยครั้ง คือ ภาพชายร่างเล็กกำลังหัวเราะกว้าง ผลไม้ ไข่ ฯลฯ เดินต๊อกๆ ตาม “เจ้าแม่วังบัวบาน” ไปยังงานเลี้ยงของชนชั้นนำ ในขณะที่ภาพซึ่งพบเห็นเฉพาะคนในครอบครัว คือ ภาพ “ปลัด (กระทรวงยุติธรรม) ปัดกวาดบ้าน” (มติชนสุดสัปดาห์, 2551 ข : 10)

นอกจากผู้ขายผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศคนปัจจุบันแล้ว ความสัมพันธ์ในครอบครัวของผู้ขายอดีตผู้นำอย่าง พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร นั้น ก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ในฐานะผู้หญิง หรือช่างเท้าหลัง ก็ได้รับสมญาว่า “แม่ทัพหลังม่าน” เนื่องจากคุณหญิงพจมาน สามารถบริหารกลุ่มผลประโยชน์ในพรรคไทยรักไทยได้อย่างลงตัว ทั้งๆ ที่ตามคำอธิบายของนักสตรีนิยมฝรั่ง พื้นที่แห่งอำนาจของคุณหญิงพจมาน (รวมถึงผู้หญิงทุกๆ ไป) น่าจะอยู่เฉพาะในพื้นที่ส่วนตัวหรือในบ้านเท่านั้น แต่ ในความเป็นจริงของสังคมไทย ผู้หญิงกลับสามารถมีอำนาจหรืออิทธิพลส่งผลกระทบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น หรือกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คงพอที่จะอธิบายได้ชัดเจนจากคำกล่าวของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ที่กล่าวถึงคุณหญิงพจมาน ไว้ว่า (พรณประภา อินทวิทย์นันท์, 2550 : 190-192)

คุณอ้อทำหน้าที่กระจกเงาขึ้นเยี่ยมมาให้ผมเกือบ 30 ปีแล้ว โดยรู้จักใช้นั้นให้เกิดคุณ เติมความแกร่งถมความพร่องให้ผมได้ และรู้ด้วยว่าควรปฏิบัติเช่นไรจึงจะ “พอดี” ไม่โอเวอร์ ไม่เคยก้าวก่ายจนเลยขอบเขตของการเป็นผู้สนับสนุน...

ผมยอมรับเลยว่า ผมทำอะไรต้องได้รับการสนับสนุนจากภรรยา ทำการค้าภรรยาก็ช่วยสร้าง ทำการเมืองภรรยาก็ต้องเสริม ... ใครจะว่าผมกลัวเมีย พกเมียไปทุกแห่ง ฯลฯ ผมไม่เคยสนใจ เพราะเราเคยยืนหยัดร่วมฝ่ามรสุมสร้างครอบครัวมาด้วยกัน ... ผมยกย่องภรรยาเสมอว่า ถ้าไม่มีผู้หญิงชื่อพจมานคนนี้มีมาเคียงข้าง ความเจริญก้าวหน้าใดๆ ในทุกด้านของผมคงมาไม่ถึงครึ่งทางของวันนี้ หรืออาจไม่ถึง 1 ใน 4 ด้วยซ้ำไป...

จากข้อความข้างต้น พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ยอมรับว่า คุณหญิงพจมาน มีส่วนสำคัญในการสนับสนุน และผลักดันให้ตนประสบความสำเร็จอยู่ไม่น้อย โดยคอยช่วยเหลือ และควบคุม โดย ที่ตนไม่เคยรู้สึกว่าคุณหญิงพจมานเข้ามาก้าวก่ายจนเกินขอบเขตของการสนับสนุน

เมื่อเปรียบ ท่านสมชาย และ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ในฐานะผู้ชาย ให้เป็นช่างเท้าหน้า และเปรียบ คุณเยวภา และ คุณหญิงพจมาน ในฐานะผู้หญิง ให้เป็นช่างเท้าหลัง ก็พอที่จะอธิบายถึงตรรกะและนัยที่ถูกอำพรางไว้ในสำนวนช่างเท้าหน้า - ช่างเท้าหลัง ว่าเป็นความพยายามในการซ่อนเร้นความจริงที่ว่า สังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวของไทย ถูกขับเคลื่อนและผลักดันโดยผู้หญิง หรือเท้าหลังของช่างเป็นหลัก ซึ่งเท้าหลังของช่างที่ก้าวก่อนนี้ เป็นไปเพื่อผลักดันให้เท้าหน้าของช่างเดินไปข้างหน้า มิได้หมายถึงการที่จะรุกคืบแซงหน้า หรือท้าทายเท้าหน้าที่ก้าวทีหลัง อันมีนัยถึงความพยายามประนีประนอมของผู้ที่ก้าวก่อนแต่อยู่ข้างหลัง กับผู้ที่ก้าวทีหลังแต่อยู่ข้างหน้า เพื่อสร้างความสงบสุขของสังคม และครอบครัว เพราะทั้งเท้าหน้า

และเท้าหลังต่างมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นเท้าหน้าและเท้าหลังของตน เมื่อใดที่ขัดแย้งไม่ประสานกัน หรือขาดส่วนใดส่วนหนึ่ง ช้างก็มิอาจเดินไปข้างหน้าได้

สรุป

นับเนื่องจากหลักฐานเชิงประจักษ์ดังกล่าว คงสามารถยืนยันถึงอุปลักษณะที่ถูกต้องของสำนวนช้างเท้าหน้า - ช้างเท้าหลัง ได้อย่างชัดเจน ผิดกับเหตุผลดังที่ผู้เขียน ได้พยายามเสนอและอธิบายไว้แล้วนั้น น่าจะพอแสดงให้เห็นถึงการประนีประนอม หรือการไว้หน้ากันระหว่างผู้ขายและผู้หญิงในครอบครัวของสังคมไทย ด้วยสาเหตุและเพื่อจุดประสงค์น่านับการซึ่งมีอาจจะสามารถอธิบายโดยละเอียดในพื้นที่อันจำกัดของบทความขนาดสั้นชิ้นนี้ได้เพียงพอ

เหนือสิ่งอื่นใด บทความชิ้นนี้ คงเป็นได้เพียงข้อเสนอเล็กๆ ซึ่งอาจจะมิใช่ข้อสรุปที่ถูกต้องสมบูรณ์ หรือควรยึดถือเกี่ยวกับสำนวนไทยสำนวนนี้ หากแต่เป็นเพียงการพยายามเปิดพื้นที่ให้เห็นว่าอย่างน้อยที่สุด ความรู้ที่เราๆ ท่านๆ ถูกสั่งสอนให้คิดว่าถูกต้องจริงแท้โดยไม่ควรจะไปเสียเวลาพิสูจน์อีกแต่อย่างใด อาจจะเป็นเพียงข้อความที่หาความจริงมิได้เอาเสียเลย หากแต่ยังกลายมาเป็นพื้นฐานของการอธิบายด้วยทฤษฎีอันสวดยหรูบนฐานความเข้าใจที่ผิดๆ อยู่บ่อยครั้งอย่างน่าเสียดาย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ดร.โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ อาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และพรำสอนให้ลูกศิษย์ทุกคนรู้จักสังเกต และสงสัยต่อความรู้และสิ่งรอบตัวอยู่เสมอ แม้กระทั่งการก้าวเท้าเดินของช้าง ซึ่งผู้อื่นคงเห็นเป็นเรื่องขำขันหาความสลักสำคัญมิได้ แต่กระนั้นท่านก็สามารถนำมาชี้แจงเพื่อแสดงให้เห็นถึงความบกพร่องผิดพลาดของความรู้ที่ถูกเชื่อว่าถูกต้องดีแล้วในสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **สำนวนไทย**. กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2547). **รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลิค)**. กรุงเทพมหานคร : โชติวงศ์ ปริ้นติ้ง.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และ กนกวรรณ ฐราวรรณ. (2545). “ขบวนการทางสังคม บนมติการเมืองเรื่องเพศ และร่างกายผู้หญิง.” ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. **วิถีชีวิต วิถีผู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร : ตรัสวิน.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2549). “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง.” **มติชน**. (6 ธ.ค.) หน้า 6.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2551). **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2550). **การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม : แนวคิด ทฤษฎี ความเป็นมา และสาระสำคัญ ด้านมานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เพอร์เน็ท.
- นุมนวล ยัพราช. (2549). “พัฒนาการทางการเมืองของขบวนการสิทธิสตรีไทย ใน ใจ อึ๊งภากรณ์ และคณะ **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย**. กรุงเทพมหานคร : ประชาธิปไตยแรงงาน.
- เนื่องน้อย บุญยเนตร. (2535). “ครอบครัว.” ใน สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญยเนตร (บรรณาธิการ). **คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). **สถานภาพสตรีไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- พรรณประภา อินทรวินันท์. (2550). **บทบาทและอิทธิพลภริยานายกรัฐมนตรีไทย ต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองไทยในรอบ 70 ปี (2475-2550)**. กรุงเทพมหานคร: บ้านพิทักษ์อักษร.
- มติชนสุดสัปดาห์. (2551ก, 26 กันยายน-2 ตุลาคม). “จะถูก จะแพง ขอ ‘แดง’ ไว้ก่อน.” **มติชนสุดสัปดาห์**, 28, 1467. หน้า 9.
- _____. (2551ข, 26 กันยายน-2 ตุลาคม). “นายกสมาคม ‘เกรงใจเมีย’ สมชาย วงศ์สวัสดิ์ ชีวิตนี้พลีเพื่อ ‘น้องแดง’.” **มติชนสุดสัปดาห์**, 28, 1467. หน้า 10.
- ยศ สันตสมบัติ. (2535). “แม่.” ใน สุวรรณา สถาอานันท์ และ เนื่องน้อย บุญยเนตร (บรรณาธิการ). **คำ: ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย**. กรุงเทพมหานคร: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2544). **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- เขาวนิจ กิตติธรรณกุล. (2543). ““ซ้าง” ที่หยัดขึ้นด้วย “เท้าหลัง”: ผู้หญิงชาวบ้านในวิถีชุมชนภาคใต้.” ใน คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา. รายงานการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขา สังคมวิทยา ครั้งที่ 1: สถานภาพผลงานวิจัยเกี่ยวกับพลวัตการปรับตัวของสังคมไทย , 15-16 ธันวาคม 2543.
- ไรท์, ไมเคิล. (2532). “สตรีนิยม หรือพลีเจ้าแม่.” ศิลปวัฒนธรรม, 10, 12. หน้า 88-91.
- ลาตูแบร์, มงซีเออร์ เดอ. (2548). จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- วิจิตรมาตรา, ขุน. (2543). ล้านวนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : ภาษาและวัฒนธรรม.
- ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2550). รายการวิทยุ “ไม่ใช่ซ้างเท้าหลัง”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/radiolist.html> สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2551.
- สมชาย ลำเนียงงาม. (2549). ““ซ้าง” ในล้านวนไทย: การศึกษาความหมาย.” ใน บำหยัน อิ่มสำราญ. (บรรณาธิการ). ภาษาและวรรณกรรมสาร ฉบับภาษาและวรรณกรรมกับสังคม. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สินธิ์ สัทธีรักษ์, (บรรณาธิการ). (2542). เท้าหลังอย่างก้าว. กรุงเทพมหานคร: โครงการสตรีและเยาวชน ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. (2537). ซ้างไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- สุรเกียรติ์ รัตนาภรณ์. (2550). อาหาร อารมณ์ และอำนาจของสตรี ในวรรณกรรมร้อยแก้วตะวันตกร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกรัตน์ อุดมพร และ สิทธิโรจน์ วงศ์วิทยาเจริญพัฒนา. (2550). ๒,๐๐๐ ล้านวนไทย. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา.
- Pongsapich, Amara. (1997). “Feminism Theories and Praxis: Women’s Social Movement in Thailand.” In Somsasdi, Virada and Theobald, Sally (Eds.). **Women, Gender Relations and Development in Thai Society**. Chiang Mai : Women’s Studies Center, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Thai2english.com. (2008a). “ซ้างเท้าหน้า”. [Online]. Available: <http://www.thai2english.com/dictionary/20828.html>. Retrieved August 17, 2008.
- _____. (2008b). “ซ้างเท้าหลัง”. [Online]. Available: <http://www.thai2english.com/dictionary/20954.html>. Retrieved August 17, 2008.

การพัฒนาพฤติกรรมการเรียนภาษาฝรั่งเศสของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริจิตต์ เดชมรรชัย และ อาจารย์ชนยา ด้านสวัสดิ์

ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกฝนพฤติกรรมการเรียนภาษาฝรั่งเศสของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่เรียนรายวิชาภาษาฝรั่งเศสระดับกลาง 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 24 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาทำแบบวัดเจตคติที่มีต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศสและแบบสำรวจพฤติกรรมการเรียนภาษาฝรั่งเศสก่อนเรียน (Pretest) จากนั้นได้ทดลองสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นจนครบ 16 สัปดาห์ และได้ประเมินผลโดยการให้นักศึกษาทำแบบวัดเจตคติที่มีต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศสและแบบสำรวจพฤติกรรมการเรียนภาษาฝรั่งเศสหลังเรียน (Posttest) รวมทั้งการวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียน ประกอบกับการประเมินทักษะสังคม และการประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ผลการวิจัยพบว่าหลังการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ นักศึกษาส่วนใหญ่มีกาเฉลี่ยรวมของพฤติกรรมการเรียนภาษาฝรั่งเศสสูงขึ้น มีการใช้พฤติกรรมการเรียนอยู่ในระดับสูง สามารถใช้พฤติกรรมการเรียนได้หลากหลายมากขึ้น นักศึกษาทุกคนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ถึงเกณฑ์ร้อยละ 60 ที่ตั้งไว้ มีเจตคติต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศสสูงขึ้น และมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนได้ช่วยให้ตนพัฒนาพฤติกรรมการเรียนภาษาฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี

Abstract

The purpose of this research was to study the results of the French language learning strategies of Thammasat University undergraduate students. The samples used in this research were twenty-four subjects purposely selected from students taking the French Intermediate II course in the second semester of the academic year 2007. The attitudes survey and the strategy inventory of French language learning were administered to the sample groups before the course units began. After sixteen weeks of training, the researchers assigned the attitudes survey and the strategy inventory of the French language learning posttest to the sample groups. The application of various evaluation forms was used in this research : achievement test, students' writing journals, social skill evaluation form and self-evaluation. The results revealed that the French language learning strategies of the sample groups were improved. The samples could use diverse strategies and had higher mean scores in learning strategies and in the attitudes test. Students were all able to attain at least 60 percent of criteria listed beforehand. The training also helped to develop their learning strategies.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาปัญหาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในช่วงแรกๆ มักมุ่งเน้นที่การวิเคราะห์หาสาเหตุจากกลวิธีการสอนของครูผู้สอนเป็นส่วนใหญ่ แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมานงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคสมัยที่ต้องนำพาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง (learner autonomy) และเป็นผู้เรียนที่มีความตื่นตัว (active learner) ในการเรียนรู้ (O'Malley et al., 1985; O'Malley & Chamot, 1990) โดยมีความเชื่อและแนวคิดที่ไม่มีเทคนิคหรือวิธีการสอนใดที่จะดีที่สุดสำหรับผู้เรียนทุกคน และในการเรียนรู้ก็ไม่สามารถเรียนรู้แทนกันได้ การเรียนรู้ที่ยั่งยืนคือการที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และตระหนักถึงข้อบกพร่องของตน รวมถึงเรียนรู้กลวิธีที่จะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จในการเรียนได้ (Cyr, 1996) ดังนั้น จึงได้มีนักการศึกษาเป็นจำนวนมากให้ความสนใจเกี่ยวกับกลวิธีต่างๆ ที่ใช้ในการเรียนภาษาที่สองของผู้เรียน

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษามีการใช้กลวิธีการเรียนหลายด้าน เช่น กลวิธีเชิงพุทธิปัญญา ที่เน้นด้านความรู้ ความเข้าใจ (cognitives strategies) หรือกลวิธีด้านการจัดการดูแลการเรียนรู้ของตนเอง (metacognitives strategies) รวมทั้งกลวิธีด้านอารมณ์และความรู้สึก (socio-affectives strategies) และพบว่ากลวิธีด้านการจัดการการเรียนรู้ของตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จของผู้เรียน (Carrell, 1989; Cyr, 1996)

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาให้ผู้เรียนรู้จักเลือกใช้กลวิธีการเรียนที่เหมาะสมจะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนสูงขึ้น มีวิธีการเรียนอย่างเป็นระบบ และสามารถวางแผนการเรียนรู้ของตนเองได้ ซึ่งผู้เรียนจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนวิชาอื่นๆ ด้วย ผลการวิจัยเหล่านี้ยังช่วยให้ทราบถึงคุณลักษณะของผู้เรียนภาษาที่ดี (O'Malley et al., 1985; Wenden, 1991; Cohen, 1998) รวมทั้งตัวแปรต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วย เช่น การฝึกการเชื่อมโยงข้อมูลใหม่ การเปิดโอกาสให้มีการอภิปรายปัญหาต่างๆ ให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร รวมทั้งการฝึกให้ผู้เรียนเข้าใจและยอมรับบทบาทของตนเอง มีความมั่นใจ และรับผิดชอบดูแลการเรียนรู้ของตน (Tardif, 1992)

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทยนั้น พชรพรรณ ม.รัตนพล (2541) ได้ทำการสำรวจลักษณะการเรียนรู้และกลวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พบว่าโดยรวมเป็นผู้เรียนที่ชอบเรียนรู้ตามขั้นตอน มีความละเอียดรอบคอบในการริเริ่มภาระงาน ชอบสังเกต ถนัดใช้ตา ชอบคาดเดาความหมาย และมีการนำกลวิธีอภิปรายมาใช้อย่างน้อยถึงบ่อยมาก ทั้งนี้ผู้วิจัยมิได้ศึกษาว่าครูผู้สอนจะจัดการเรียนการสอนเพื่อฝึกผู้เรียนให้รู้จักนำวิธีการเรียนและกลวิธีในการเรียนรู้ไปใช้ได้อย่างไร อาภาภรณ์ จินดาประเสริฐ (2540) ได้ทำการศึกษาเพื่อหาประสิทธิภาพของแบบฝึกกลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ แต่อย่างไรก็ตามในงานวิจัยดังกล่าวจะมีกลุ่มตัวอย่างและบริบทโดยเฉพาะ คือเป็นนักศึกษาเทคนิคการแพทย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงเป็นที่น่าสนใจถ้าจะศึกษาและพัฒนากลวิธีการเรียนภาษาต่างประเทศของกลุ่มตัวอย่างในบริบทอื่นๆ ด้วย ซึ่งอาจจะทำให้ได้ผลวิจัยและข้อวิเคราะห์ที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ สมศักดิ์ สิทธิธิดกุล (2541) ได้ทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ความตระหนักในกลวิธีอภิปัญญาเพื่อความเข้าใจของ นักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในรายวิชา Analytical Reading จำนวน 11 คน โดยการใช้แบบสอบถามและให้กลุ่มตัวอย่างกล่าวถึงกลวิธีที่ตนใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งที่อ่านด้วยการ “คิดดัง” (Think-aloud Protocols) ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้กลวิธีจับประเด็นสำคัญของบทอ่าน การสรุปความหลังการอ่าน การแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ และการอ่านซ้ำเมื่อไม่เข้าใจเนื้อหา งานวิจัยดังกล่าวเป็นการศึกษาเฉพาะกลวิธีด้านการอ่านเพื่อความเข้าใจภาษาอังกฤษ

ส่วนงานวิจัยทางการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสนั้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการสอนทักษะทางภาษา ดังเช่น Boonyaratapan (2000) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้กลวิธีชี้นำความคิด (DRTA) ในการสอนอ่านภาษาฝรั่งเศสระดับมัธยมศึกษา และ รัชฎ สุ่มอิม (2549) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการสอนกระบวนการเขียน ภาษาฝรั่งเศส ในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางการเรียนการสอน ภาษาฝรั่งเศสในประเทศทั้งในระดับ มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ยังไม่ปรากฏว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการเรียนรู้ของผู้ที่เรียนภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาต่างประเทศมาก่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการเรียนภาษาต่างประเทศมาบ้างแล้ว แต่จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น ยังพบว่ายังมีข้อจำกัดบางประการ ดังที่ ได้มีนักวิจัย (Oxford & Crookall, 1989; Cornaire, 2001) ได้ให้ข้อเสนอแนะ ในการวิจัยครั้งต่อไป กล่าวคือ ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความตรงมากขึ้น เช่น ให้มีการสำรวจควบคู่กับการสัมภาษณ์ หรือการให้ผู้เรียนถ่ายทอดกระบวนการการใช้กลวิธีการเรียนด้วยวาจา (verbal report) เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือวิจัย ที่จะสามารถวัดปัจจัยหรือตัวแปร ทางด้านจิตวิทยา ประกอบด้วย (psychometric instrument) (Oxford & Crookall, 1989) สำหรับการกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ควรมีการควบคุมตัวแปรเกินที่อาจเกิดขึ้นใน ระหว่าง การทดลองและในการเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างด้วย และควรมีการศึกษาถึงตัวแปรแทรกสอดต่างๆ ที่อาจมีอิทธิพลและเป็นตัวทำนากกลวิธีการเรียนของผู้เรียนได้ เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับ อายุ เพศ แรงจูงใจ ทัศนคติ วิธีการสอน วิธีการทดสอบ เป็นต้น นอกจากนี้ในการนำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องไปปรับใช้นั้น ควรคำนึงถึงข้อแตกต่างในการจัดประเภทของกลวิธีการเรียนของงานวิจัยนั้นๆ ด้วย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยซึ่งตระหนักดีถึง บทบาทและความสำคัญของผู้เรียน จึงสนใจที่จะตอบคำถามว่าจะพัฒนาผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนได้อย่างไร จะมีแนวทางใดที่จะฝึกฝนให้ผู้เรียนสามารถนำกลวิธีการเรียนไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศส และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเอง โดยให้ผู้เรียนสามารถตระหนักถึงปัญหาและข้อบกพร่องของตนได้ รวมทั้งสามารถเรียนรู้การแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มองเห็นเทคนิคหรือวิธีการที่จะพัฒนาตนเอง และสามารถวางแผนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการเรียน รวมทั้งสามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วย

ทั้งนี้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คำนึงถึงข้อจำกัดต่างๆ ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น เพื่อนำมาปรับใช้ในการออกแบบงานวิจัยครั้งนี้ โดยได้ทำการศึกษาแบบเจาะลึกทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมทั้งคำนึงถึงตัวแปรอื่นๆ ด้วย เช่น ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ ด้านจิตวิทยา และด้านสังคม เช่น เจตคติของผู้เรียน และพฤติกรรมในการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้จัดทำแผนการเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศส ที่มุ่งเน้นการฝึกฝนและพัฒนาวิธีการเรียน ภาษาต่างประเทศโดยผ่านทางกิจกรรมและชิ้นงานต่างๆ และการใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ (Carrell, 1989; Oxford & Crookall, 1989) เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมมากขึ้น เช่น การจัดสนทนากลุ่ม (Focus group) การใช้แบบสังเกต และแบบประเมินตนเอง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกฝนกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของนักศึกษา และมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง รวมทั้งเป็นตัวอย่างโครงการนำร่องที่อาจนำไปปรับใช้ในการฝึกฝนกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของผู้เรียนในบริบทอื่นๆ อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและสร้างความพร้อมในการพัฒนาผู้เรียน อีกทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงการเรียนการสอนภาษาฝรั่งเศสในประเทศไทยต่อไปด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการฝึกฝนกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. ทฤษฎีและหลักการ

3.1 ความหมายของกลวิธี

คำว่า “กลวิธี” (stratégie) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก และเป็นคำศัพท์ทางทหาร ในระยะแรกมีความหมายถึง ศิลปะในการนำกองทัพ “*L’art de conduire les armées*” และต่อมาได้มีการขยายความว่าหมายถึง ศิลปะในการผสมใช้ทรัพยากรและวิธีการต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Cornaire, 2001) อย่างไรก็ตามนักการศึกษาในปัจจุบันได้ให้คำจำกัดความที่สอดคล้องกันว่า กลวิธีการเรียน หมายถึงวิธีการหรือกระบวนการ หรือ เทคนิคที่ผู้เรียนใช้ในการจัดการการเรียนรู้ของตน หรือหมายถึงวิธีการทั้งหลายที่ได้มีการจัดการอย่างมีเหตุผลและมีการนำไปใช้อย่างรู้ตัว นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามว่าหมายถึง ขั้นตอนที่ผู้เรียนใช้อย่างรู้ตัวเพื่อช่วยในการเรียนรู้ของตนง่ายขึ้น เพื่อช่วยการเก็บข้อมูลไว้ในความทรงจำ เพื่อเรียก

ข้อมูลจากความจำ หรือเพื่อการสร้างข้อมูลขึ้นมาใหม่ (Puren et al., 1998) ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการเรียนการสอนภาษานั้น อาจพบว่ามีการใช้คำเรียก กลวิธีที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลวิธีการเรียน เทคนิคการเรียน ขั้นตอนวิธีการเรียน การวางแผนแก้ปัญหา หรือความสามารถ ความชำนาญที่ผู้เรียนใช้อย่างรู้ตัว กล่าวโดยสรุป กลวิธีการเรียนหมายถึงวิธีการหรือเทคนิคที่ผู้เรียนใช้อย่างรู้ตัว เพื่อให้การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ นั้นง่ายขึ้น หรือใช้ในการแก้ปัญหา การวางแผน และการประเมินการจัดการการเรียนรู้ของตน

3.2 การจัดประเภทกลวิธีการเรียน

O'Malley & Chamot (1990) จัดประเภทกลวิธีการเรียนไว้ดังนี้

1. กลวิธีทางด้านการจัดการดูแลการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Metacognitive Strategies) เกี่ยวข้องกับการคิดในเรื่องกระบวนการเรียน การวางแผน การตรวจสอบควบคุมสิ่งที่ทำในการเรียน และการประเมินผลว่าได้เรียนรู้อะไรไปมากน้อยเท่าไร ซึ่งประกอบด้วยกลวิธีการเรียนชนิดย่อยๆ 7 ชนิด ได้แก่ การวางแผน (planning) การมุ่งประเด็นความสนใจ (directed attention) การเลือกประเด็นความสนใจ (selective attention) การจัดการตนเอง (self-management) การตรวจสอบและดูแลตนเอง (self-monitoring) การระบุปัญหา (problem identification) และการประเมินผลด้วยตนเอง (self-evaluation)

2. กลวิธีทางด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Strategies) เกี่ยวข้องกับการที่ผู้เรียนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียน การใช้กระบวนการคิดจัดการกับสิ่งที่เรียน หรือการใช้เทคนิคเฉพาะในการทำงานหรือกิจกรรมทางภาษา ประกอบด้วยกลวิธีย่อยๆ ได้แก่ การทำซ้ำ (repetition) การแสวงหาแหล่งข้อมูล (resourcing) การจัดกลุ่ม (grouping) การจดบันทึกข้อความ (note taking) การใช้กฎเกณฑ์ทางภาษาทั้งแบบที่ได้เรียนมาและแบบที่เข้าใจด้วยตนเอง ในการทำความเข้าใจหรือ ในการใช้ภาษา (deduction /induction) การแทนที่ (substitution) การสัมพันธ์เชื่อมโยงข้อมูล (elaboration) การสรุปความ (summarization) การแปล (translation) การถ่ายโอน (transfer) และ การอนุมานข้อความ (inferencing)

3. กลวิธีทางด้านสังคมและความรู้สึก (Social and Affective Strategies) เกี่ยวข้องกับการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อช่วยในการเรียนรู้ หรือการควบคุมอารมณ์ความรู้สึกเพื่อช่วยในการทำงานหรือกิจกรรมทางภาษา ประกอบด้วย การถามคำถามเพื่อความชัดเจน (questioning for clarification) การร่วมมือ (cooperation) การพูดกับตนเอง (self-talk) และการเสริมแรงให้ตนเอง (self-reinforcement)

Oxford (1990) ได้เสนอการจัดกลวิธีการเรียนภาษาต่างประเทศไว้เช่นเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ กลวิธีที่มีผลต่อการเรียนโดยตรง ได้แก่ การจำ การเกิดความรู้ความเข้าใจ การเดา หรือการทดแทนสิ่งที่ไม่รู้ และกลวิธีที่มีผลต่อการเรียนโดยอ้อม ได้แก่ การจัดการดูแลการเรียนรู้และ ประเมินผลด้วยตนเอง การควบคุมอารมณ์ความรู้สึก การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

3.3 การวัดและสำรวจกลวิธีการเรียน

Oxford & Crookall (1989) ได้เสนอแนวคิดในการวัดและสำรวจกลวิธีการเรียน ได้แก่ การสังเกต พฤติกรรมการเรียน การสัมภาษณ์และใช้กระบวนการ “Think-aloud Protocols” การรวบรวมข้อมูลจากการจดบันทึกของผู้เรียนเกี่ยวกับกลวิธีที่ใช้ การใช้แบบสำรวจ และการรวบรวมข้อมูลจากการฝึกฝนการใช้กลวิธีการเรียนของผู้เรียน

นอกจากนี้ Cornaire (2001) ได้เสนอแนะให้มีการสำรวจเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การให้ผู้เรียนพูดออกเสียงในขณะที่ทำกิจกรรม รวมทั้งการประเมินตนเองของผู้เรียน เพราะเครื่องมือเชิงคุณภาพเหล่านี้ จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลการใช้กลวิธีการเรียนของผู้เรียนได้อย่างครบถ้วนและครอบคลุมมากขึ้น

3.4 การฝึกฝนกลวิธีการเรียน

Besnard (1998) ได้เสนอแนะวิธีการฝึกฝนกลวิธีการเรียน ว่าต้องพยายาม ใช้โอกาสในการเรียนรู้ให้มากที่สุดทั้งในและนอกห้องเรียน และ ให้ตัวผู้เรียนเองมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยความกระตือรือร้น สนใจในกระบวนการของภาษาและพยายามใช้เทคนิคส่วนตัวเพื่อให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ และอย่ายึดติดกับภาษาแม่ ให้พยายามใช้ ภาษาต่างประเทศที่กำลังเรียนอยู่ นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องเข้าใจว่า การเรียนรู้ ภาษาต่างประเทศที่ได้ผลจะต้องเกิดขึ้นในบริบทของการใช้ภาษา วัฒนธรรม สังคม และ ขึ้นอยู่กับเจตคติของผู้เรียน

นอกจากนี้ Wenden (1991) ได้เสนอแนวทางในการฝึกฝนกลวิธีการเรียนโดยให้คำนึงถึงประเด็นต่างๆ ได้แก่ การให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์และประโยชน์ของการฝึก การฝึกให้ผู้เรียนรู้จักดูแล จัดการการเรียนของตนเอง การสอดแทรกการฝึกให้เหมาะสมกับเนื้อหาและทักษะทางภาษาที่จะเรียน การฝึกในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และการฝึกบนพื้นฐานความสามารถทางภาษาของผู้เรียน

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลการใช้แผนการจัดการเรียนรู้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนรายวิชา ฝ.202 ภาษาฝรั่งเศสระดับกลาง 2 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 1 กลุ่ม รวม 24 คน (One-Group Pretest-Posttest Design) ซึ่งได้จากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย นักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา และคณะเศรษฐศาสตร์

4.2 เครื่องมือ วิธีการเก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล

ก่อนทดลองสอน

1. วัดเจตคติที่มีต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศสของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อเปรียบเทียบผลกับคะแนนเจตคติหลังทดลองสอน โดยใช้แบบวัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งได้ ผ่านการทดลองใช้ (try-out) แล้ว โดยแบบวัดมีค่าความเที่ยง 0.78
2. สํารวจกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาวิธีการเรียนและเพื่อเปรียบเทียบผลหลังทดลองสอน โดยใช้แบบสำรวจที่ ปรับมาจาก *Strategy Inventory for Language Learning* (SILL) Version for Speakers of other Languages Learning English ของ Oxford (1990) ซึ่งเป็นแบบวัดที่พัฒนาขึ้นสำหรับผู้เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทดลองใช้ พบว่ามีค่าความเที่ยง 0.94

ระหว่างทดลองสอน

1. คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสอนด้วยตนเองตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กลวิธีการเรียนและทักษะที่คาดหวังเป็นฐานในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ โดยแยกสอนคนละ 1 กลุ่ม รวมเวลาการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ทั้งสิ้น 16 สัปดาห์ (6 ชั่วโมง/สัปดาห์) หรือหนึ่งภาคการศึกษา
2. ในระหว่างการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินพฤติกรรมการแสดงบทบาทของผู้เรียนในการทำกิจกรรมกลุ่มและการนำเสนอผลงาน รวมทั้งได้จัดบันทึกหลังสอน และได้มีการประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแผนการจัดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา
3. คณะผู้วิจัยได้ให้นักศึกษากลุ่มทดลองจดบันทึกการเรียนรู้ของตนเองหลังจบการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ (unité) รวมทั้งให้ทำบันทึกแผนการจัดการเรียนรู้ของตนเอง และทำแบบประเมินตนเองด้วย

หลังทดลองสอน

1. วัดเจตคติที่มีต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศสของกลุ่มตัวอย่างอีกครั้ง โดยใช้แบบวัดชุดเดียวกับ แบบวัดก่อนเรียน แล้ววิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า โดยใช้ค่าสถิติ t-test
2. สํารวจกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของกลุ่มตัวอย่างหลังสอน โดยใช้แบบวัดชุดเดียวกับก่อนสอน แล้ววิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ คำนวณค่าเฉลี่ย และค่าร้อยละ
3. ให้กลุ่มตัวอย่างประเมินการเรียนรู้ของตนเองและจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) และจัดสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติม
4. วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาฝรั่งเศสของกลุ่มตัวอย่างในรายวิชา ฝ. 202 แล้ววิเคราะห์ผลโดยการหาค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ เพื่อตรวจสอบว่าคะแนนถึงเกณฑ์ร้อยละ 60 ที่ตั้งไว้หรือไม่

5. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

5.1 ผลการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสที่ใช้มากที่สุดก่อนและหลังสอน

ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสที่ใช้มากที่สุดก่อนและหลังสอน ดังแสดงในตารางที่ 1 พบว่าก่อนสอนนักศึกษากลุ่มทดลองจำนวนครึ่งหนึ่งใช้กลวิธีการจัดการและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด (ร้อยละ 50) และจะไม่ใช้กลวิธีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นเลย และเมื่อพิจารณาจากกลวิธีการเรียนที่ใช้มากที่สุดหลังการสอน พบว่าจะใช้กลวิธีการจัดการและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุด (ร้อยละ 37.50) รองลงมาคือกลวิธีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น (ร้อยละ 29.16)

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสที่ใช้มากที่สุดก่อนและหลังสอน

การวัด	กลวิธีการเรียนที่ใช้มากที่สุด					
	1	2	3	4	5	6
ก่อนสอน	2 (8.33%)	2 (8.33%)	8 (33.33%)	12 (50.00%)	1 (4.16%)	0 (0.00%)
หลังสอน	1 (4.16%)	1 (4.16%)	4 (16.66%)	9 (37.50%)	4 (16.66%)	7 (29.16%)

หมายเหตุ: 1. กลวิธีที่ใช้ความจำ 2. กลวิธีที่ใช้ความรู้ ความเข้าใจ 3. กลวิธีในการเสริมหรือหาวิธีทดแทนสิ่งที่ไม่รู้ 4. กลวิธีในการจัดการและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5. กลวิธีในการควบคุมอารมณ์ความรู้สึก 6. กลวิธีในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าหลังจากนักศึกษากลับมาได้รับการฝึกฝนกลวิธีการเรียนแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงกลวิธีการเรียนหลากหลาย และลดการใช้กลวิธีแบบเดิม คือ กลวิธีที่ใช้ความจำ กลวิธีที่ใช้ความรู้ความเข้าใจ กลวิธีในการเสริมหรือหาวิธีทดแทนสิ่งที่ไม่รู้ กลวิธีในการจัดการและประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ปรับไปใช้กลวิธีในการควบคุมอารมณ์ความรู้สึก และกลวิธีในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากได้ฝึกฝนการทำงานร่วมกับผู้อื่นในการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งขณะผู้วิจัยได้มีการออกแบบกิจกรรมให้หลากหลาย ทั้งกิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมคู่ กิจกรรมกลุ่ม เพื่อจะเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งได้มีการประเมินการแบ่งบทบาทหน้าที่ในกลุ่มอย่างชัดเจน และมีเกณฑ์การนำเสนอผลงานของกลุ่มด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าผู้เรียนที่ประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้มักจะนำกลวิธีการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นมาช่วยในการเรียนรู้ของตนเองเมื่อต้องการร่วมมือกับผู้อื่นและเมื่อต้องการขอคำอธิบายหรือขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เป็นต้น (Danscreau, 1985; McComb, 1988 อ้างถึงใน Oxford, 1990)

5.2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยรวมของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสหลังสอน

ผลการ วิเคราะห์ ค่าเฉลี่ยรวมของ กลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสหลังสอน พบว่ามีนักศึกษาในกลุ่มทดลองร้อยละ 79.16 มีค่าเฉลี่ยรวมของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสหลังการสอนสูงกว่าก่อนสอน และร้อยละ 16.66 มีค่าเฉลี่ยรวมของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสลดลง และร้อยละ 4.16 มีค่าเฉลี่ยรวมของ กลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสคงเดิม (ดูรายละเอียดจากตารางในภาคผนวก)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการใช้แผนการจัดการเรียนการสอนในการวิจัยครั้งนี้สามารถทำให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทวิวิธีในการเรียนภาษาฝรั่งเศสได้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้เรียนได้มีการฝึกทวิวิธีในการเรียนตามขั้นตอนของแผนการจัดการเรียนรู้ จึงทำให้สามารถเข้าใจและเรียนรู้ภาษาฝรั่งเศสได้ดีขึ้น มีเป้าหมายในการเรียนและ การทำกิจกรรมอย่างชัดเจน มีการฝึกฝนทวิวิธีในการเรียนระดับสูง เช่น ให้มีการวางแผนล่วงหน้า จัดการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยมีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน ทั้งนี้ ผลจากการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่แสดงให้เห็นว่า ทวิวิธีในการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้หากได้รับการฝึกฝน (Chamot & O'Malley, 1987; Oxford, 1990) อนึ่ง การที่มีนักศึกษาบางคนมีคะแนนเฉลี่ยรวมของทวิวิธีในการเรียนภาษาฝรั่งเศสหลังสอนลดลง และคงที่นั้น อาจเนื่องมาจากบุคลิกภาพของนักศึกษาเหล่านั้น ความยากของชิ้นงาน (Oxford, 1990) หรือระยะเวลาในการฝึกฝนอาจไม่เพียงพอสำหรับนักศึกษากลุ่มดังกล่าว ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะทราบระยะเวลาที่เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดและทางสมอง (mental processes/cognitive processes) (O'Malley et al., 1985; Tardif, 1992) ดังนั้นหากจะมีการวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาติดตามผลต่อในระยะยาว (longitudinal study) หรืออาจเพิ่มวิธีการ ให้ผู้เรียนถ่ายทอดกระบวนการใช้ทวิวิธีในการเรียนด้วยวาจา (verbal report) เพื่อจะได้ข้อมูลแน่ชัดยิ่งขึ้นว่านักศึกษาคิดอะไร และใช้ทวิวิธีในการเรียนอย่างไรในขณะทำกิจกรรมนั้นๆ

5.3 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทวิวิธีในการเรียนภาษาฝรั่งเศสก่อนและหลังสอน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าหลังการจัดการเรียนการสอนมีนักศึกษาร้อยละ 20.83 มีระดับการใช้ทวิวิธีในการเรียนในระดับสูงเพิ่มมากขึ้น ดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยทวิวิธีในการเรียนภาษาฝรั่งเศสก่อนและหลังการสอน

ค่าเฉลี่ยทวิวิธีในการเรียน	การวัด	จำนวน นักเรียน	ร้อยละ	ช่วงคะแนนเฉลี่ยการใช้ ทวิวิธีในการเรียน
สูง	ก่อนสอน	9	37.50	3.52-4.16
	หลังสอน	14	58.33	3.55-4.42
ปานกลาง	ก่อนสอน	14	58.33	3.03-3.38
	หลังสอน	9	37.50	3.09-3.38
ต่ำ	ก่อนสอน	1	4.16	2.27
	หลังสอน	1	4.16	2.39

หมายเหตุ เกณฑ์การคำนวณของ Oxford (1990): คะแนนเฉลี่ยการใช้ทวิวิธีในการเรียนช่วงระหว่าง 1.0 - 2.4 จัดอยู่ในระดับต่ำ; คะแนนเฉลี่ยช่วงระหว่าง 2.5 - 3.4 เป็นระดับปานกลาง; คะแนนเฉลี่ยช่วงระหว่าง 3.5 -5.0 เป็นระดับสูง

โดยสรุปหลังการสอนนักศึกษาที่มีระดับการใช้ทวิวิธีในการเรียนในระดับสูงมีจำนวนเกินกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58.33) ทั้งนี้อาจเนื่องจากผู้เรียนได้มีการฝึกทวิวิธีในการเรียน ภาษาฝรั่งเศสอย่างเป็นระบบและเป็นขั้นตอนมากขึ้น ได้ฝึกฝนการวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง รวมทั้งได้รู้ข้อบกพร่องของตนจากการประเมินด้วย

ตนเองและจากการได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ดังที่ นักวิชาการหลายท่าน (O'Malley et al., 1985; Cohen, 1990) ได้เน้นถึงความสำคัญของการฝึกฝนกลวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทและความสำคัญของกลวิธีอภิปัญญาที่มีต่อการเรียนรู้ และผลของการเรียนรู้แบบร่วมมือ แต่อย่างไรก็ตาม พบว่ามีนักศึกษา 1 คน ที่มีค่าเฉลี่ยรวมของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสอยู่ในระดับต่ำทั้งก่อนและหลังการทดลองสอน ทั้งนี้หากมีการศึกษาติดตามแบบเฉพาะกรณี (case study) ก็อาจจะทำให้ได้ข้อมูลในการวิเคราะห์และการสรุปที่แน่ชัดยิ่งขึ้น

5.4 คะแนนผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มทดลองหลังการจัดการเรียนการสอน

จากการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักศึกษากลุ่มทดลองทุกคนได้คะแนนผลสัมฤทธิ์จากการเรียนรายวิชา ฝ. 202 ถึงเกณฑ์ร้อยละ 60 ที่ตั้งไว้ ดังนั้นแสดงว่าแผนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาได้มีการฝึกฝนกลวิธีการเรียนตามขั้นตอน รู้จักเลือกใช้กลวิธีที่เหมาะสมกับชิ้นงาน รู้จักระบบการเรียนของตน มากขึ้น ดังที่ Oxford (1990) และ Cornaire (2001) ได้สรุปไว้ว่าผู้เรียนที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ภาษามักสามารถเลือกกลวิธีการเรียนรู้ภาษาได้อย่างเหมาะสมกับบทเรียนและงานที่ได้รับมอบหมาย แต่ผู้เรียนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ภาษามักจะไม่สามารถจัดระบบในการเรียนรู้ของตนเองได้ แต่จะนำทุกกลวิธีมาใช้ร่วมกันอย่างไม่เป็นระบบ และไม่มีเหตุผล ขาดความต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับสิ่งที่กำลังเรียนอยู่ ประกอบกับผลการวิจัยครั้งนี้พบว่านักศึกษาในกลุ่มทดลองมีเจตคติต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศส สูงขึ้นกว่าก่อนสอน ($t = 2.96; p < .05$) และจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึกการเรียนรู้ พบว่านักศึกษามีความประทับใจและพึงพอใจในการทำกิจกรรมกลุ่มและบรรยากาศในการเรียนเป็นอย่างมาก และมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนได้ช่วยให้ตนพัฒนากลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้ อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัย ก่อนหน้านี้ที่มีผู้ พบว่าการได้ฝึกฝนกลวิธีการเรียนจะทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่สูงขึ้น (อาภาภรณ์, 2540; Oxford, 1990; Cornaire, 2001)

6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกฝนกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา ฝ. 202 ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2550 ที่ได้มาจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 24 คน หลังการทดลองสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้เป็นเวลา 16 สัปดาห์ หรือ 1 ภาคการศึกษา คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สรุป ผลการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสในครั้งนี้ ได้ดังต่อไปนี้

1. หลังการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีเจตคติต่อการเรียนภาษาฝรั่งเศสสูงขึ้น
2. หลังการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ พบว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 79.16) มีค่าเฉลี่ยรวมของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสสูงขึ้น และจำนวนเกินครึ่งมีการใช้กลวิธีการเรียนอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 58.33)
3. หลังการใช้แผนการจัดการเรียนรู้ นักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีการใช้กลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสที่พัฒนาขึ้น โดยสามารถใช้กลวิธีการเรียนได้หลากหลายมากขึ้น และ เป็นระบบ และ ส่วนใหญ่มีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการเรียนที่ตนใช้มากที่สุดด้วย
4. หลังการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้ พบว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างทุกคนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ถึงเกณฑ์ร้อยละ 60 ที่ตั้งไว้
5. จากการประมวลผลข้อมูลเชิงพรรณนา พบว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีความ ประทับใจและ พึงพอใจต่อกิจกรรมและบรรยากาศในการเรียน โดยมีความเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนได้ช่วยให้ตนพัฒนา กลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1. ในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ควรมีการกำหนดองค์ประกอบต่างๆ ให้ชัดเจนและให้มีความสอดคล้องกัน เช่น วัตถุประสงค์ กิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ การวัดและประเมินผล และควรมีการประชุม ปรึกษาหารือ เพื่อปรับเปลี่ยนแผนให้มีความเหมาะสม โดย อาจเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and development)
2. การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ควรให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมคู่ และกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนทุกคน เป็นการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning) และยังสามารถพัฒนาทักษะสังคม (Social skill) และกลวิธีในการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองด้วย ทั้งนี้ผู้สอนควรจัดทำเกณฑ์การประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมอย่างชัดเจนด้วย
3. การออกแบบชิ้นงานต่างๆ ไม่ควรจะยากเกินกว่าความสามารถของผู้เรียน โดยอาจให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเตรียมตัวล่วงหน้าในการค้นคว้า สืบค้นข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจและรู้สึกมีความพร้อมมากขึ้น และยังเป็นการบูรณาการทักษะทางภาษาและทักษะการเรียนรู้ (study skill) ไปพร้อมๆ กันด้วย
4. การสร้างบรรยากาศในการเรียนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระทางความคิดและการแสดงออก เพราะจะทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความสนใจในสิ่งที่เรียนรู้ได้มากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นผู้สอนควรต้องคำนึงถึงเทคนิคการควบคุมชั้นเรียน และการสร้างบรรยากาศในการเรียนด้วย

5. กิจกรรมการวัดและประเมินผลควรให้มีความหลากหลาย เช่น การประเมินจาก ผู้สอน จากเพื่อน (peer group) รวมทั้งการประเมินผลด้วยตนเอง (self-assessment) ซึ่งควรจัดให้ได้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนกลวิธีอภิปัญญา (métacognition) ได้ในที่สุด ซึ่งถือเป็นกลวิธีการเรียนรู้และการคิดขั้นสูง (Oxford, 1989) ทั้งนี้ควรมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน และแจ้งให้ผู้เรียนทราบล่วงหน้าเพื่อผู้เรียนจะได้เตรียมพร้อมในการทำชิ้นงานต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดการยอมรับผลการประเมินชิ้นงานของตนด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสในชั้นปีอื่นๆ โดยอาจ ออกแบบงานวิจัยให้มีการทดลองสอนในกลุ่มทดลอง แล้วเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม และเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลกลวิธีการเรียนโดยแยกตามระดับผลการเรียนของนักศึกษาด้วย หรืออาจเพิ่มวิธีการให้ผู้เรียนถ่ายทอดกระบวนการใช้กลวิธีการเรียนด้วยวาจา (verbal report) เป็นต้น

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาดูตามผลการพัฒนาวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของนักศึกษากลุ่มทดลองครั้งนี้เพื่อติดตามดูความคงทน (retention) ในการใช้กลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสหลังจากได้รับการฝึกฝนไปแล้ว

3. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาว่ากลวิธีการเรียนและวิธีการเรียนแบบใดที่จะสามารถช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน อันจะมีผลต่อการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศของผู้เรียน เช่น ผลของการใช้กลวิธีอภิปัญญาในการควบคุมจัดการการเรียนรู้

4. ควรมีการทำวิจัยในเชิงบูรณาการเพื่อศึกษาการพัฒนาวิธีการเรียนของนักศึกษาที่เรียนภาษาฝรั่งเศสในรายวิชาอื่นที่เป็นวิชาเนื้อหา (content -subject) ซึ่งผลจากการวิจัยอาจทำให้ได้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า นักศึกษาที่มีกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสสูงจะมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรายวิชาเนื้อหาต่างๆ สูงด้วยหรือไม่ หรืออาจศึกษาว่ากลวิธีการเรียนของนักศึกษาจะสามารถถ่ายโอนไปยังรายวิชาอื่นๆ ได้หรือไม่ เป็นต้น

5. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์หรืออำนาจการทำนายของตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวิธีการเรียนภาษาต่างประเทศ เช่น กิจกรรมในการฝึกฝนภาษาฝรั่งเศส หรือ ตัวแปรที่เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences) เช่น เพศ รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน (learning style) เป็นต้น

บรรณานุกรม

- พัชรพรรณ ม. รัตนพล. (2540). การศึกษาลักษณะการเรียนรู้และกลวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รชฏ สุ่มอิม. (2549). กลวิธีการสอนกระบวนการเขียนภาษาฝรั่งเศสเพื่อการสื่อสารสำหรับนักเรียน
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- สมศักดิ์ สิทธิธิดกุล. (2541). การวิเคราะห์ความตระหนักในกลวิธีอุปญญาเพื่อความเข้าใจของนักศึกษา
วิชาเอกภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อาภากรณ จินดาประเสริฐ. (2540). การพัฒนาวิธีการเรียนภาษาต่างประเทศ. (รายงานการวิจัย).
ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Besnard, C. (1998). "Stratégies d'apprentissage et enseignement des langues." **Le Français dans le
monde**. pp.294.
- Boonyaratapan, M. (2000). **Impact de l'entraînement de la stratégie de lecture dirigée par la pensée
chez les élèves thaïlandais du secondaire**. Thèse de doctorat inédite, Université Laval, Québec.
- Carrell, P.L. (1989). "Metacognitive awareness and second language reading." **The Modern Language
Journal**, 73, 2. pp.121-134.
- Cohen, D. (1998). **Strategies in learning and using a second language**. New York : Addison Wesley.
- Cornaire, C. (2001). "Mémoire et stratégies d'apprentissage". In C. Cornaire & P.M. Raymond (Eds.),
Regards sur la didactique des langues secondes (pp.71-101). Outremont : Les Editions
LOGIQUES.
- Cyr, P. (1996). **Le point sur les stratégies d'apprentissage d'une langue seconde**. Anjou : Les Editions
CEC.
- O'Malley, J.M., & Chamot, A.U. (1990). **Learning strategies in second language acquisition**.
Cambridge : Cambridge University Press.
- O'Malley, J.M., Chamot, A.U., Stewner-Manzanares, G., Russo, R., & Kopper, L. (1985). "Learning
strategies application with students of English as a second language." **TESOL Quarterly**, 19,
3. pp.557-584.
- Oxford, R. (1990). **Language Learning Strategies : What every teacher should know**. New York :
Newbury House Publishers.

- Oxford, R., & Crookall, D. (1989). Research on Language Learning Strategies : methods, Findings and Instructional Issues. **The Modern Language Journal**, 73, 4. pp.404-419.
- Puren, C., Bertocchini, P., & Costanzo, E. (1998). **Se former en didactique des langues**. Paris : Ellipses.
- Tardif, J. (1992). **Pour un enseignement stratégique : l'apport de la psychologie cognitive**. Montréal : Les Editions Logiques.
- Wenden, A.L. (1991). **Learners strategies for learner autonomy**. Englewood Cliffs, NJ : prentice-Hall.

ภาคผนวก

ตารางผนวก ผลการเปรียบเทียบกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศสของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการจัดการสอน

คนที่	การวัด	ค่าเฉลี่ยของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศส						กลวิธีที่ใช้มากที่สุด	ค่าเฉลี่ยรวม
		1	2	3	4	5	6		
1	ก่อนสอน	4.00	4.38	4.17	4.89	3.67	3.67	4	4.13
	หลังสอน	4.00	3.54	4.17	4.22	4.50	4.50	5, 6	4.15
2	ก่อนสอน	2.40	3.69	3.50	4.56	2.50	4.50	4	3.52
	หลังสอน	2.30	3.69	3.83	4.44	3.50	4.67	6	3.73
3	ก่อนสอน	3.20	2.92	4.00	3.67	3.17	3.21	3	3.36
	หลังสอน	3.00	3.15	4.17	3.67	3.50	4.67	6	3.69
4	ก่อนสอน	2.90	2.69	3.17	3.00	3.50	3.33	5	3.09
	หลังสอน	2.60	3.23	3.33	3.50	3.00	3.83	6	3.41
5	ก่อนสอน	4.40	2.92	3.67	3.89	3.83	4.17	1	3.81
	หลังสอน	4.10	3.85	3.67	4.33	4.00	4.17	4	4.02
6	ก่อนสอน	3.10	3.15	3.83	3.33	2.83	3.50	3	3.29
	หลังสอน	2.40	3.62	3.67	4.67	3.33	3.83	4	3.58
7	ก่อนสอน	3.00	2.85	3.67	3.67	2.5	2.33	3,4	3.00
	หลังสอน	2.90	2.85	3.67	3.44	2.33	2.83	3	3.00
8	ก่อนสอน	3.00	3.23	3.67	3.11	3.00	3.17	3	3.19
	หลังสอน	3.10	3.62	3.37	3.22	3.33	3.67	6	3.38
9	ก่อนสอน	4.50	3.62	3.50	5.00	4.17	4.17	4	3.49
	หลังสอน	4.50	4.15	4.17	4.67	4.00	4.33	4	4.30
10	ก่อนสอน	4.30	4.38	4.17	4.11	4.00	4.00	2	4.16
	หลังสอน	4.20	4.50	4.46	4.22	4.50	4.17	2,5	4.34
11	ก่อนสอน	2.10	2.62	2.50	2.78	1.33	2.33	4	2.27
	หลังสอน	2.20	2.46	1.83	3.22	1.33	3.33	6	2.39
12	ก่อนสอน	3.30	3.92	3.17	4.44	4.17	3.50	4	3.58
	หลังสอน	2.50	2.62	3.50	3.11	4.67	3.67	5	3.34
13	ก่อนสอน	3.20	3.00	3.00	3.78	3.17	3.33	4	3.24
	หลังสอน	3.40	3.46	2.67	4.00	3.83	3.83	4	3.53
14	ก่อนสอน	3.60	4.00	3.83	5.00	4.50	4.00	4	4.15
	หลังสอน	3.50	3.77	4.50	5.00	4.50	4.83	4	4.35
15	ก่อนสอน	3.50	3.00	4.00	3.78	3.33	3.17	3	3.46
	หลังสอน	3.50	3.31	4.33	4.44	3.33	3.67	4	3.76
16	ก่อนสอน	3.40	3.54	4.17	4.11	3.00	3.17	3	3.56
	หลังสอน	3.80	3.31	3.83	4.00	2.83	3.17	4	3.49
17	ก่อนสอน	3.40	3.23	4.17	4.56	3.83	3.50	4	3.78
	หลังสอน	3.90	3.77	4.17	4.44	4.14	4.00	4	4.07
18	ก่อนสอน	2.50	3.23	4.17	3.67	3.67	1.83	3	3.17
	หลังสอน	2.00	3.38	3.83	3.44	3.17	2.67	3	3.08
19	ก่อนสอน	3.90	3.85	3.67	5.00	3.67	4.50	4	4.09

คนที่	การวัด	ค่าเฉลี่ยของกลวิธีการเรียนภาษาฝรั่งเศส						กลวิธีที่ใช้มากที่สุด	ค่าเฉลี่ยรวม
		1	2	3	4	5	6		
20	หลังสอน	4.20	4.31	4.50	4.89	4.00	4.67	4	4.42
	ก่อนสอน	2.80	2.77	2.67	4.44	4.33	3.17	4	3.36
21	หลังสอน	3.40	3.46	3.67	4.11	4.67	3.67	5	3.83
	ก่อนสอน	3.90	3.54	2.67	3.89	2.83	3.50	1	3.38
22	หลังสอน	3.90	3.54	3.00	3.67	3.50	3.83	1	3.57
	ก่อนสอน	3.20	2.69	4.17	3.44	2.50	2.17	3	3.02
23	หลังสอน	3.20	2.62	3.83	3.78	2.33	2.83	3	3.09
	ก่อนสอน	3.40	4.31	4.17	4.11	2.67	3.50	2	3.69
24	หลังสอน	3.40	3.77	4.67	3.33	2.33	2.83	3	3.55
	ก่อนสอน	2.80	3.38	3.33	3.67	2.17	2.83	4	3.03
	หลังสอน	2.90	3.08	3.33	3.44	2.50	3.83	6	3.18

หมายเหตุ: 1. กลวิธีที่ใช้ความจำ
 2. กลวิธีที่ใช้ความรู้ ความเข้าใจ
 3. กลวิธีในการเสริมหรือหาวิธีทดแทนสิ่งที่ไม่รู้
 4. กลวิธีในการจัดการและประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 5. กลวิธีในการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก
 6. กลวิธีในการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์ไทย

อาจารย์ลิลิลักษณ์ หุ่นศรีงาม

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

บทคัดย่อ

บทความนี้เขียนขึ้นจากงานวิจัยเรื่อง การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งได้สำรวจ รวบรวม แจกแจง จำแนกกลุ่ม และวิเคราะห์สาเหตุ การใช้บุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์ ใน คลังข้อมูล ข่าวและบทความ จากหนังสือพิมพ์กลุ่มตัวอย่างรวมทั้งสิ้น 20,434,100 คำ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม-31 พฤษภาคม ปี 2550 ซึ่งรณรงค์ให้เป็นปีภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติ ร่วมกับข้อมูลสัมภาษณ์แบบ เจาะลึกของผู้ให้สัมภาษณ์ 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายราชบัณฑิตยสถาน และฝ่ายผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตข้อเขียน ต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ เพื่อสะท้อนให้เห็นการใช้บุพบททั้งในหนังสือพิมพ์ไทยและในภาษาไทยปัจจุบัน

จากแนวคิดเรื่องคำที่เกิดคู่กัน พบว่าสามารถจำแนก ประเภท การใช้ บุพบท โดย ไม่จำเป็นใน หนังสือพิมพ์ตามชนิดของคำที่เป็นเงื่อนไขให้ปรากฏรวมได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทนามหรือนามวลี เป็นเงื่อนไข กริยาหรือกริยาวลีเป็นเงื่อนไข และบุพบทอื่นเป็นเงื่อนไข ผลการวิจัยพบว่า การใช้บุพบท โดย ไม่จำเป็นประเภทที่พบมากที่สุดคือประเภทนามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข บุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นมากที่สุด คือ “ใน” และหัวข้อข่าวที่มีจำนวนบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นมากที่สุดคือ ข่าวเศรษฐกิจ และข่าวการเมือง ส่วนสาเหตุการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นมีทั้งที่เกิดจาก ความไม่ตั้งใจ คือเกิดจาก “การสัมผัสภาษา ” และ “ความเคยชิน ” และเกิดจาก ความตั้งใจ ของหนังสือพิมพ์เอง คือเกิดจาก “ความจงใจของผู้เขียน ” และ “กระบวนการผลิตหนังสือพิมพ์” ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบของบุพบทสามารถตอบสนองความต้องการใน การเขียนข่าวหรือบทความในหนังสือพิมพ์ซึ่งมีเงื่อนไขมากมายได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเงื่อนไขเกี่ยวกับ “เนื้อที่” นอกจากนี้ ความสามารถในการเผยแพร่และเป็นแบบอย่างของหนังสือพิมพ์ก็ยิ่งทำให้ทั้งผู้เขียน และผู้อ่านเคยชินกับรูปแบบที่ไม่จำเป็นโดยไม่รู้ตัวในลักษณะจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ แล้ว “เลียน” ต่อๆ กัน ไป ดังนั้นบุพบทที่ไม่จำเป็นจึงมีแนวโน้มจะปรากฏในหนังสือพิมพ์และในภาษาไทยปัจจุบันมากขึ้น

Abstract

The article is from the research named “An Over-use of Preposition in Thai Newspapers” aiming to survey, collect, digest, categorize overused prepositions in Thai newspapers and analyze the causes of them. 20,434,100-word-corpus of news and articles were collected by simple random sampling from Thai newspapers between January 1st and May 31st, 2007. The analysis together with in-depth interviews of 2 parties, fellows of the Royal Institute and concerned personnel in producing written entries in newspapers were to reflect the use of prepositions both in Thai newspapers and current Thai.

According to the concept of collocation, the research categorizes overused prepositions in newspapers from the word or phrase that might be conditional or co-occur with them in a certain environment into 3 categories: conditional noun or noun phrase, conditional verb or verb phrase and conditional other preposition. The result indicates that the conditional noun or noun phrase category was found in highest frequency and the preposition “**nai**” was most frequently overused. The highest occurrences of overused prepositions were found in economic and political news. The causes of over use are **unintentional causes**: language contact and accustomed use or habit; and **intentional causes**: writers’ intention and newspaper’s production processes. In addition, it might be that the prepositional variants can always meet different requirements of news and newspaper article writing which is full of working conditions, especially the allocation of printing space. Moreover, with the intrinsic capability to lead and publicize of this printing media, many Thais-both readers and writers alike-are getting increasingly and unconsciously accustomed to these overused idioms and naturally ‘**imitate**’ them over and over. Owing to this, the over use of preposition tends to appear more and more in newspapers and everyday Thai usage.

ความเป็นมาของปัญหา

พุทธศักราช 2550 ที่ผ่านมา

โดยเฉพาะสื่อมวลชน วรรณคดีให้เป็นปึกษาไทยเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในปี่มหามงคเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

- ก. นี่เป็นเรื่องของการกระจายอำนาจในการเมืองในยุคนี้แก่ประชาชน
- ข. ชาวจีนสนใจในกีฬาเกือบทุกชนิด
- ค. เด็กๆ ไม่พอใจกับผลสอบของตัวเอง

ประเด็นที่น่าสนใจคือพบว่าปัญหาการใช้บุพบทลักษณะนี้เกิดขึ้นในหนังสือพิมพ์ จึงขัดแย้งอย่างยิ่งกับปัจจัยซึ่งคนส่วนใหญ่เชื่อกันว่าเป็นเครื่องกำหนดลักษณะภาษาหนังสือพิมพ์ ได้แก่ พื้นที่อันจำกัดและวิธีสื่อสารที่ฉับไวและเข้าใจง่ายที่สุด เช่นคำให้สัมภาษณ์ของ ฐาตุร บุนปาน บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ข่าวสด (อรชา เพือกสุวรรณ, 2549 : 74) ที่ว่า “ภาษาหนังสือพิมพ์ไม่ว่าต่างประเทศหรือเมืองไทยเหมือนกัน คือต้องใช้พื้นที่อันจำกัดให้เป็นประโยชน์มากที่สุด สื่อความหมายออกมาได้มากที่สุด...” ซึ่งหมายความว่า “วงวิชาชีพ” เองก็ไม่ต้องการประโยคฟุ่มเฟือย เปลืองเนื้อที่โดยไม่จำเป็นดังกล่าว

หลักเกณฑ์การใช้บุพบทเท่าที่พบในตำราไวยากรณ์ที่ว่า “คำบุพบทไม่ควรใช้พร่ำเพรื่อ ถ้าเป็นที่รู้ความหมายกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว ก็มักจะละบุพบทไว้ในฐานเข้าใจ ” (อุปทิศศิลปสาร, 2533 : 102-103 ; กำชัยทองหล่อ, 2533 : 280) ก็น่าจะตรงกับความต้องการพื้นฐานของหนังสือพิมพ์เป็นที่สุดแล้ว ดังนั้นจึงเกิดคำถามสำคัญของการวิจัยนี้ว่า ปัญหาการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นเป็นปัญหาวิกฤติแล้วจริงหรือไม่ บุพบทที่

ใช้โดยไม่จำเป็นจำแนกรูปแบบได้ก็แบบ และเพราะเหตุใดผู้เขียนข้อเขียนในหนังสือพิมพ์จึงใช้บุพบทเกินความจำเป็นในการสื่อสาร และเกินความต้องการพื้นฐานของตน ปัญหานี้เกิดจากความไม่ระมัดระวังเท่านั้นหรือ ถ้าไม่ใช่ เกิดจากสาเหตุใดบ้าง หรือวิธีการใช้บุพบทในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปจากหลักเกณฑ์ข้างต้นแล้ว และถ้าเป็นเช่นนั้นจริง จะอธิบายด้วยทฤษฎีหรือแนวคิดทางภาษาศาสตร์ใดได้บ้างหรือไม่

1. แนวคิดในการจำแนกประเภทบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็น : คำที่เกิดคู่กัน

แนวคิดที่ใช้จำแนกประเภท ตลอดจนอธิบายสาเหตุสำคัญของการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในที่นี้คือแนวคิดเรื่อง คำที่เกิดคู่กัน (collocations)

คำที่เกิดคู่กันนี้ไม่ได้เป็นไปตามกฎไวยากรณ์ แต่เกิดจากอิทธิพลของบริบทหรือคำแวดล้อมที่มีต่อคำใดๆ เมื่อปรากฏคู่กันซ้ำๆ สม่าเสมอ กล่าวคือ เมื่อคำ ก เกิดคู่กับคำ ข ซ้ำๆ จะเกิดสิ่งที่ จอห์น ไอ ซาเอด (John I. Saeed, 1997 : 60) เรียกว่า **collocation effect** หรือ “อิทธิพลของคำที่เกิดคู่กัน” ซึ่งจะสร้างเงื่อนไขในการเลือกใช้คำคู่ดังกล่าว กล่าวคือ เมื่อผู้ใช้ภาษารู้สึกเคยชิน นานเข้าก็จะยิ่งเลือกใช้คำคู่นี้ด้วยกัน จนกลายเป็นเงื่อนไขหรือกฎที่ผู้ใช้ภาษาต้องเรียนรู้เพื่อใช้ได้อย่างเหมาะสม หรืออาจผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “Fossilization” จนตายตัว กลายเป็นสำนวน (idioms) ในที่สุด ตัวอย่างเช่น สำนวน ในปัจจุบัน หรือ ในอดีต ซึ่งคำบุพบท “ใน” ปรากฏเสมอ จนเรียกได้ว่ากลายเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนดังกล่าวไปแล้ว ทั้งที่ไม่จำเป็นต้องใช้

แนวคิดเรื่องคำที่เกิดคู่กันจึงอาจนำมาใช้อธิบายได้ว่า การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นอาจเกิดจากความเคยชินของผู้เขียนที่รู้สึกว่าจะต้องใช้บุพบทนั้นๆ คู่กันกับคำนาม กริยา หรือบุพบทอื่น โดยไม่ได้คำนึงว่าจำเป็นต้องใช้หรือไม่ ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงจำแนกประเภทของบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นโดยพิจารณาจากคำที่เกิดคู่หรือเป็นเงื่อนไขให้ใช้บุพบทนั้นๆ ได้แก่ นามหรือนามวลี กริยาหรือกริยวลี และบุพบทอื่นๆ

2. สาเหตุของการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็น พบว่า นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางภาษามักกล่าวถึงการ ใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นว่าเป็นเพราะ “ติดมาจากสำนวนภาษาอังกฤษ” เช่น ศาสตราจารย์พิเศษจางค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต (2542) กล่าวถึงบุพบท “ของ” ที่ใช้โดยไม่จำเป็นไว้ว่า “สำนวนอย่างนี้ก็คงติดมาจากสำนวนภาษาอังกฤษที่ว่า “story of” หรือ “in the case of” นั่นเอง...” สาเหตุดังกล่าวตรงกับแนวคิดเรื่อง “การสัมผัสภาษา” ที่ว่าด้วยอิทธิพลของภาษาหนึ่งที่มีต่ออีกภาษาหนึ่ง จนอาจทำให้ภาษานั้นมีการเปลี่ยนแปลง

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2548 : 93, 102) อธิบายการสัมผัสภาษาไว้ว่า ภาษาสองภาษาที่สัมผัสกันในตัวผู้รู้สองภาษาจะมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน จนภาษาทั้งสองค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพราะได้รับอิทธิพลจากอีกภาษาหนึ่ง การที่ภาษา ก มีอิทธิพลทำให้ภาษา ข เปลี่ยนแปลงนี้เรียกว่า ภาษา ก “แทรกแซง” ภาษา ข เช่น ภาษาอังกฤษแทรกแซงภาษาไทยจนมีรูปแบบที่ต่างไปจากภาษาไทยแท้ๆ ตัวอย่างรูปแบบของภาษาไทยซึ่งเกิดจากอิทธิพลของภาษาอังกฤษตามที่อมรากล่าวถึง ได้แก่ การใช้บุพบทหน้าคำนาม และการใช้จำนวนแบบอังกฤษ เช่น ในวันจันทร์ที่ 11 นี้, นักเรียนมีความสนใจในเรื่องการผสมเทียม หรือ เขาพอใจกับการเยือนสหภาพโซเวียตครั้งนี้ ลักษณะภาษาที่สังเกตได้ว่าไม่ใช่ภาษาไทยดั้งเดิมและเกิดขึ้นเพราะรับมาจากภาษาอื่นนี้มักเรียกกันว่า “**สำนวนต่างประเทศ**”

อมรายังกล่าวว่าสำนวนต่างประเทศนี้อาจผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “**การปรับเปลี่ยนเป็นภาษาไทยสมัยใหม่**” หรือ modernization of Thai ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงจากภาษาไทยแบบดั้งเดิมมาเป็นภาษาไทยสมัยใหม่แล้ว ตัวอย่างหนึ่งของภาษาไทยสมัยใหม่ที่อมรายกมาแสดง ได้แก่ **การใช้บุพบทด้วยความดีสูง** โดยกล่าวถึงวิทยานิพนธ์ของนันทวัน ผลฉาย (2532) เรื่องลักษณะภาษาไทยในงานแปลวิชาการซึ่งพบว่างานแปลวิชาการจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยมีการใช้บุพบทในภาษาไทยที่แปลสูงกว่าในภาษาไทยที่เขียนเองเป็นเท่าตัว การใช้บุพบทมากขึ้นจึงเกิดจากการสัมผัสกับภาษาอังกฤษโดยมีการแปลเป็นปัจจัยสำคัญ

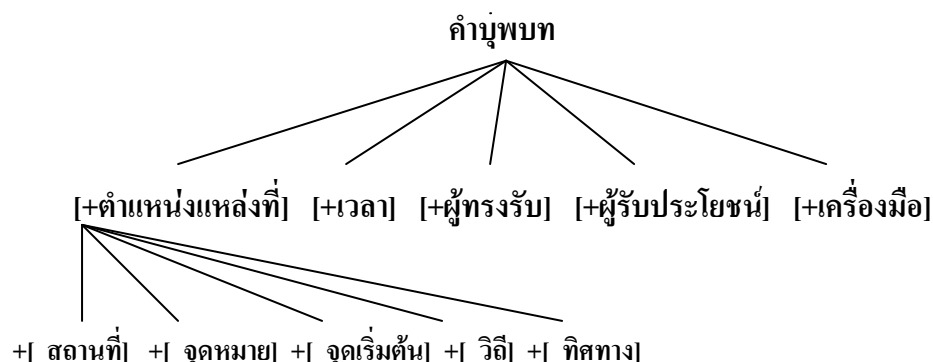
นอกจากสำนวนภาษาอังกฤษแล้ว บุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นบางคำยังอาจมาจากสำนวนบาลีด้วย เช่นที่พระยาอุปกิตศิลปสาร (2533 : 155) กล่าวไว้ว่า “...ถึงกรรมกริยาที่เกี่ยวกับจิตใจทำนองนี้เช่น เขารักเมีย เขาหลงเมีย เขาเชื่อเมีย เขาโกรธเมีย ถ้าแปลงกริยาเหล่านี้มาเป็นอาการนาม แล้วบทกรรมข้างท้ายกริยานั้นๆ (เช่น เมีย) ก็มักกลายเป็นวิเศษณการบอกสถานที่ไป ใช้ ใน นำหน้า เช่น ความรัก ในเมีย ความหลงในเมีย ความเชื่อ ในเมีย ความโกรธ ในเมีย ทั้งนี้เนื่องมาจากแบบบาลี ถ้าจะใช้เป็นบทกรรมคงที่อยู่ เช่น ความรักเมีย ก็ได้...”

อย่างไรก็ตาม พบว่าการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นหลายกรณีไม่ได้มาจากการแปลโดยตรง เพราะในภาษาต้นทางไม่มีบุพบทดังกล่าวปรากฏ แต่เกิดจากการใช้ประโยคอื่นที่แปลมาแล้วเป็น **แนวเทียบ** (Analogy) อีกต่อหนึ่ง ประโยคที่มักจะนำมาเป็นแนวเทียบก็คือสำนวนที่เคยชินซึ่งเกิดจาก “**อิทธิพลของคำที่เกิดขึ้น**” นั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมด อาจเห็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นได้ว่า น่าจะเริ่มต้นเมื่อภาษาไทยสัมผัสกับภาษาอื่นๆ และถูกภาษาเหล่านั้นแทรกแซงดังที่ผู้เชี่ยวชาญทางภาษากล่าวไว้ โดยเฉพาะภาษาบาลีและภาษาอังกฤษซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากต่อภาษาไทย จากนั้นจึงเกิดสำนวนต่างประเทศที่เคยชิน แล้วกลายเป็นแนวเทียบใช้ต่อไป แม้ว่าการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์ไทยจะเกิดขึ้นจากสาเหตุนี้ แต่ก็คงไม่ใช่เพียงสาเหตุเดียว จึงน่าสนใจที่จะวิเคราะห์สาเหตุของการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์เพิ่มเติมจากที่มีผู้เสนอไว้ทั้งหมดนี้

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้บุพบท

1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหน้าที่ของบุพบท

จรัสดาวอธิบายไว้ว่า อรรถลักษณะขั้นพื้นฐานดังกล่าวเป็นความหมายตามความ สัมพันธ์เชิง การก (case relation) ระหว่างคำกริยากับนามวลี โดยคำกริยาจะเป็นตัวเลือกกว่านามวลีที่ปรากฏร่วมด้วยจะมี ความสัมพันธ์กับกริยาอย่างไร จะบ่งตำแหน่งแหล่งที่ บ่งเวลา เป็นผู้ทรงรับ เป็นผู้รับประโยชน์ หรือเป็น เครื่องมือ อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในงานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นว่า บุพบทที่ใช้ในหนังสือพิมพ์ไทยมีหน้าที่ อื่นที่นอกเหนือจากอรรถลักษณะขั้นพื้นฐานทั้งห้าอรรถลักษณะดังกล่าวด้วย

2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์ไทยบางประเภท

งานวิจัยของ พรวิภา ไชยสมคุณ (2543) เรื่อง การใช้ภาษาในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ ไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2541 พบว่า ลักษณะวลีและประโยคที่ใช้ในการเสนอข่าวเศรษฐกิจแตกต่างจาก ภาษามาตรฐานที่ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาที่ดี โดยลักษณะประโยคดังกล่าวมี 6 ประเภท ได้แก่ ใช้ ประโยคกรรม ใช้ประโยคที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า “ซึ่ง” ใช้ประโยคที่ขึ้นต้นด้วยบุพบทวลี ใช้ประโยคที่ละหน่วย ประโยค ใช้ประโยคความซ้อน และ ใช้ประโยคที่ใช้คำบุพบทโดยไม่จำเป็น พรวิภาพพบว่าการใช้ภาษาใน ข่าวเศรษฐกิจจะมีการ “ละ” คำเชื่อมเพราะผู้เขียนต้องการใช้ ภาษาที่กระชับ เช่น ละคำบุพบท “แก่” หลัง กริยา “เปิดเผย” ดังตัวอย่างต่อไปนี้ ทั้งนี้เป็นคำบุพบทที่จำเป็น เนื่องจากความสัมพันธ์เชิงการกระหว่าง กริยา “เปิดเผย” กับนามที่ตามมา อาจเป็นได้ทั้งแบบผู้ทรงรับและผู้รับประโยชน์

“ดร. ก้องเกียรติ โอภาสวงการ กรรมการผู้จัดการบริษัทหลักทรัพย์เอสซีทีเพล็กซ์ จำกัด
เปิดเผย “ประชาชาติธุรกิจ” ว่า...”

“นายกวีพล สุภัทรวณิชย์ ผู้จัดการฝ่ายการตลาดบริษัทแอมเวย์ (ประเทศไทย) จำกัด เปิดเผย
“ฐานเศรษฐกิจ” ว่า...”

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบของพริภาอีกข้อหนึ่งกลับขัดแย้งกับข้อที่กล่าวไปข้างต้นนี้อย่างเห็น
ได้ชัด กล่าวคือ ในขณะที่มีการละคำบุพบทที่จำเป็นเพื่อความกระชับ ข่าวดเศรษฐกิจกลับมีการแทรกบุพบท
ที่ไม่จำเป็นหลายคำไว้ระหว่างคำกริยากับคำนาม เช่น ให้ความสนใจในผลิตภัณฑ์ สนใจต่อนโยบายเชื่อมั่น
ในแนวความคิด และ บัณฑิตให้ในภาคการผลิตหันมาใส่ใจ

แม้พริภาจะไม่ได้ยกประเด็นความขัดแย้งที่พบนี้ขึ้นมากล่าวถึงหรือเปรียบเทียบ แต่ก็ได้ให้
ความเห็นไว้ว่า “อาจเนื่องมาจากการใช้คำกริยาในภาษาอังกฤษซึ่งตามด้วยคำบุพบท เช่น *to be interested in*
หรือ *have confidence in* โดยที่ประโยคในภาษาไทยไม่จำเป็นต้องเติมบุพบทหลังคำกริยานั้นๆ ก็ได้”

ส่วนงานวิจัยเรื่อง การศึกษาลักษณะภาษาของข่าวบันเทิงในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ปี
พ.ศ. 2531 ของ ศศิธร ทัศนัยนา (2535) พบว่า ลักษณะประโยคในข่าวบันเทิงหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยที่
แตกต่างจากภาษาปกติลักษณะหนึ่ง คือ การสับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าประโยค ศศิธรกล่าวถึง ข้อ ก การ
สับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าประโยค ไว้ว่า การสับเปลี่ยนหน่วยประโยคที่พบแบบหนึ่ง คือแบบที่สับเปลี่ยน
ตำแหน่งประธานให้ประธานไปอยู่ท้ายประโยค และมีคำบุพบทหน้าประธาน คำบุพบทหน้าประธานมี 2
คำ คือ สำหรับ และ กับ เช่น

“ออกมานานพอสมควรแล้ว สำหรับอัลบั้มใหม่ของศิลปินคู่ซุ้มนักร้องที่ 2”

“ดูการแสดงอีกครั้ง กับหนุ่มนายแบบหน้าตาหล่อเท่”

ศศิธรกล่าวว่า คำบุพบทเหล่านี้ ถ้าย้ายประธานไปอยู่ในตำแหน่งต้นประโยคแล้ว จะตัดออก
ได้โดยไม่ทำให้ความหมายของประโยคเปลี่ยนไป และยังกล่าวว่าในการเสนอข่าวบันเทิง จะมีการแทรกคำ
บุพบทระหว่างกริยากับนามหรือระหว่างคำนามกับคำนาม ทั้งที่ปกติไม่จำเป็น ต้องใช้ คำบุพบทที่ใส่เพิ่มใน
ข่าวบันเทิงมักเป็นบุพบท กับ และ ใน เช่น

“ในระยะเวลาเริ่มต้นนี้ บริษัทจะจัดส่งคนไทยที่มีฝีมือในด้านวาดการ์ตูนจำนวน 5 คน ไปศึกษา
กรรมวิธีในการผลิตภาพยนตร์การ์ตูนจากบริษัท โตเอะเป็นเวลา 6 เดือน”

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยของพริภาและศศิธรแสดงให้เห็นข้อสังเกตที่ตรงกันว่ามีการใช้บุพบท
โดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์บางประเภทและทำให้เห็นความขัดแย้งสำคัญซึ่งสอดคล้องกับประเด็นที่
งานวิจัยนี้ต้องการหาคำตอบ นั่นคือ ความขัดแย้งระหว่างจุดมุ่งหมายเรื่องความกระชับรัดกุมของภาษา
หนังสือพิมพ์กับการใช้ภาษาฟุ่มเฟือยที่พบ นอกจากประเด็นความกระชับรัดกุมแล้ว ประเด็นที่น่าสนใจอีก
ประเด็นหนึ่งก็คือความเห็นเรื่องสาเหตุการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นกล่าวคือ พริภาเห็นว่าอาจจะมาจาก

ภาษาอังกฤษ ส่วนศศิธรเห็นว่าอาจมาจากรูปประโยคแปลกใหม่ที่หนังสือพิมพ์นิยม ซึ่งผลของงานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นว่าอาจมาจากสาเหตุอื่นๆ อีกด้วย

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยสำรวจหนังสือพิมพ์รายวันที่มีข่าวและบทความเนื้อหาหลากหลาย ทั้งประเภทเฟื่องปริมาณ ได้แก่ **ไทยรัฐ ไทยโพสต์ เดลินิวส์ ข่าวสด แนวหน้า บ้านเมือง** และ **คมชัดลึก** และประเภทเฟื่องคุณภาพ ได้แก่ **มติชน สยามรัฐ โพสต์ทูเดย์ ผู้จัดการ** และ **กรุงเทพธุรกิจ** ซึ่งวางจำหน่ายระหว่างวันที่ 14 ถึง 20 พฤษภาคม 2550 เป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ เพื่อคัดเลือกหนังสือพิมพ์รายวันที่มีการใช้บุพพทโดยไม่จำเป็น ผลปรากฏว่า หนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับมีปัญหาดังกล่าว จากนั้นจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างจากข้อเขียนในหนังสือพิมพ์ไทย ทั้งข่าวและบทความต่างๆ จากหนังสือพิมพ์ทั้งประเภทเฟื่องปริมาณและเฟื่องคุณภาพข้างต้น ประเภทละ 2 ชื่อฉบับ โดยใช้วิธีจับฉลาก (random simple sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างหนังสือพิมพ์ทั้งหมด 4 ชื่อฉบับ ได้แก่ **ไทยรัฐ คมชัดลึก มติชน** และ **กรุงเทพธุรกิจ**

2. การ สร้างคลังข้อมูล (corpus data)

หลังจากได้กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงสร้างคลังข้อมูลข่าวและบทความหนังสือพิมพ์จากหนังสือพิมพ์ทั้งสี่ฉบับข้างต้น กำหนดขอบเขตข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2550 ถึง 31 พฤษภาคม 2550 รวม 5 เดือน จากนั้นจึงคัดเลือกข้อมูลคำบุพพทที่ใช้โดยไม่จำเป็นด้วยโปรแกรม ค้นหาจากคลังข้อมูล **Thai concordance** ของภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ข่าวและบทความหนังสือพิมพ์ในคลังข้อมูลดังกล่าวนี้มีทั้งสิ้น 20,434,100 คำ แบ่งเป็นข่าวขนาด 12,086,053 คำ บทความทั่วไปขนาด 8,348,047 คำ ทั้งข่าวและบทความจะครอบคลุมกลุ่มข่าวใหญ่ๆ ทั้ง 10 กลุ่ม ได้แก่ ข่าวการเมือง สังคม อาชญากรรม เศรษฐกิจ การเกษตร วิทยาศาสตร์ การศึกษา ต่างประเทศ กีฬา และบันเทิง

3. การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการผลิตข้อเขียนในหนังสือพิมพ์และราชบัณฑิตยสถาน

ผู้วิจัยใช้วิธีสัมภาษณ์เจาะลึก (depth interview) ผู้ให้สัมภาษณ์ 2 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายราชบัณฑิตยสถานและฝ่ายหนังสือพิมพ์ไทย ตัวแทนฝ่ายราชบัณฑิตยสถานคือ รองศาสตราจารย์ ดร. นิตยา กาญจนวรรณ ส่วนตัวแทนฝ่ายหนังสือพิมพ์คือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตข้อเขียนต่างๆ ในหนังสือพิมพ์ 3 ตำแหน่ง ได้แก่ **บรรณาธิการข่าว ผู้เขียนข่าว** และ **ผู้พิสูจน์อักษร** รวม 6 คน สัมภาษณ์ทั้งแบบรายบุคคล (individual) และแบบกลุ่ม (focus-group) ด้วยคำถามเดียวกัน จากนั้นจึงนำคำให้สัมภาษณ์มาวิเคราะห์สาเหตุการใช้บุพพทโดยไม่จำเป็นร่วมกับการวิเคราะห์จากคลังข้อมูล

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1. ประเภทของบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็น

ผลการวิจัย พบว่า บุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์สามารถ จำแนกตามชนิดของคำที่เป็นเงื่อนไขให้ปรากฏรวมได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ นามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข กริยาหรือกริยาวลีเป็นเงื่อนไข และบุพบทอื่นเป็นเงื่อนไข

ประเภทที่ 1 การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นเพราะนามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข พบบุพบทที่ใช้อย่างไม่จำเป็นเพราะมีนามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข 4 คำ ได้แก่ กับ ของ ใน และ สำหรับ ซึ่งมีทั้งแบบที่ตัดทิ้งได้ทันที ดังตัวอย่างที่ 1) – 4) ต่อไปนี้ และแบบที่ตัดทิ้งทันทีไม่ได้เพราะรูปประโยคที่ผู้เขียนเลือกใช้ต้องการบุพบทเป็นดัชนีแสดงความสัมพันธ์หรือความหมายบางอย่างในประโยค ดังตัวอย่างที่ 5) – 8) ต่อไปนี้

1) ...พี่อ้ม (อริชาติ ชุมนันทน์) ที่ต้องเล่นด้วยกันก็เคยเจอกันแล้วใน คีตะระกูลช่วง **กับบทจบจบก็มี** พอสมควร เรื่องจบจริงแอฟคิดว่าคงไม่... (บันเทิง/คมชัดลึก 10 พ.ค. 2550)

2) ... มาตรการลงแฉ่ หน่วยงานรัฐที่จ้องใจใส่ "เกียร์ว่าง" ให้นัก โดยยึดเอา**กรณีของ**กองทุนเพื่อการพัฒนาและฟื้นฟูระบบสถาบันการเงิน **กรณีการซื้อ**ที่ดินย่านรัชดาฯ กับกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง **กรณี**ทุจริตพันล้านยางพารา มาเป็นตุ๊กตา...(การเมือง/คมชัดลึก 29 มกราคม 2550)

3)... จ.นครราชสีมา เพื่อทำความเข้าใจกับประชาชนถึงสถานการณ์**ในปัจจุบัน** เพื่อสร้างความเข้าใจและขอความร่วมมือกับประชาชนให้ยึดหลักความสามัคคี... (การเมือง/มติชน 30 มีนาคม 2550)

4)...จึงมีมติออกมาอย่างที่ทุกคนทราบ **สำหรับ**ตนอยากให้เหตุการณ์ต่างๆที่เราอาจจะมองว่าจะมีความรุนแรงนั้นลดระดับลง และสามารถแก้ไขปัญหากันได้... (การเมือง/ไทยรัฐ 30 มีนาคม 2550)

พิจารณาตัวอย่างที่ 1)-4) ข้างต้น เห็นได้ว่า หากตัดบุพบทออกก็ไม่ได้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ของกริยากับนามวลีในประโยคผิดหรือแตกต่างไปแต่อย่างใด เพราะฉะนั้น กรณีนี้จึงถือว่าผู้เขียนใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นและตัดทิ้งได้ทันที

5)...ซักจะเลอะเทอะกันใหญ่แล้วครับ **กับการคิดใหม่ทำใหม่** ที่ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านในเมืองกำลังนำเสนออยู่ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการเปิดบ่อนกาสิโน...(สังคม/กรุงเทพธุรกิจ 2 เม.ย. 2550)

6)... หายหน้าไปนาน **สำหรับ "เสี้ยววิหุรย์ กรุณา"** พระเอกหน้าหวานรุ่นเก่า หลังจากได้รับเลือกจาก "ชาวนครศรีธรรมราช" ให้เป็น "สมาชิกรัฐสภา" แต่ถูกเรียกว่า "ส.ว.รุ่นดกสวรรค์"... (การเมือง/ คมชัดลึก 23 ก.พ. 2550)

ตัวอย่างที่ 5) และ 6) ผู้เขียนเลือกใช้รูปประโยคที่มีลำดับแปลกไปจากปกติ คือ วางนามวลีที่เป็นผู้กระทำการไว้ที่ท้ายประโยค จึงต้องใช้บุพบท “กับ” และ “สำหรับ” เป็นดัชนีบ่งว่า นามวลีดังกล่าวเป็นผู้กระทำ หรือใช้บ่งอรรถลักษณะ [+ผู้กระทำ] นอกจากนี้ “กับ” และ “สำหรับ” ดังกล่าว ยังช่วยให้ผู้อ่านสังเกตเห็นประเด็นสำคัญหรือบุคคลในข่าวได้ง่ายขึ้นด้วย อย่างไรก็ตาม หากต้องการให้ประโยครัดกุม ต้องย้ายตำแหน่งนามวลีที่เป็นผู้กระทำกลับไปไว้ที่ต้นประโยคและตัดบุพบทออก

7)...เนื่องจากขณะนี้ผู้คนในสังคมใส่ใจเรื่องสุขภาพมากขึ้น ทำให้เห็นการเปิดขึ้นของสปาเพื่อการผ่อนคลายมากมาย... (สังคม/กรุงเทพมหานคร 3 ม.ค. 2550)

8)...กระทรวงไอซีทีจะทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย คู่สัญญาที่มีโอกาสรวมขอมกันได้ ก็น่าจะคุยกัน ผมไม่ได้มีตุ๊กตาอะไร แต่น่าจะต้องขึ้นศาลอย่างเดียว...(เศรษฐกิจ/คมชัดลึก 2 ก.พ. 2550)

ส่วนตัวอย่างที่ 7) และ 8) จะเห็นได้ว่า เพราะผู้เขียนเลือกใช้นามวลีแปลง “การเปิดขึ้น...” และ “การไกล่เกลี่ย” จึงต้องใช้บุพบท “ของ” และ “ใน” เพื่อเชื่อมความ ประโยคจึงไม่กะทัดรัด หากต้องการให้ประโยคกะทัดรัดขึ้น ต้องเปลี่ยนนามวลี เป็น “ทำให้เห็นสปาเปิดขึ้น” และ “ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย” แล้วจึงตัดคำว่า “การ” รวมทั้งบุพบท “ของ” และ “ใน” ออกได้

ประเภทที่ 2 การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นเพราะกริยาหรือกริยาวลีเป็นเงื่อนไข จากข้อมูลพบว่าบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นเพราะมีกริยาหรือกริยาวลีเป็นเงื่อนไขมีอยู่ 5 คำ ได้แก่ กับ แก่ ต่อ ถึง และใน ซึ่งจะปรากฏคู่กับกริยาหรือกริยาวลีที่ไม่ต้องการบุพบทช่วยระบุนความสัมพันธ์แต่อย่างใด จึงถือว่าไม่จำเป็นอย่างยิ่ง เช่นตัวอย่างต่อไปนี้

9)... “โค้ชหรั่ง” ชาญวิทย์ ผลชีวิน กุนซือใหญ่ กล่าวว่า พอใจกับสกอร์ที่ออกมา แต่ไม่พอใจรูปแบบที่เล่น นัดแรกฟอร์มที่ออกมาดีกว่าเกมนี้เสียอีก...(กีฬา/กรุงเทพมหานคร 14 ม.ค. 2550)

10)... หากผลการแข่งขันมีแพ้ชนะเกิดขึ้นมา และทีมเวียดนามเกิดเสมอหรือแพ้แก่ทีมไทยจะครบรอบแรกทันที เกมนี้ทีมไทย ส่งลงตัวสำรองลงเล่น 6 คน ...(กีฬา/คมชัดลึก 8 มี.ค. 2550)

11) ...พวกเขามีแผนจะเดินขบวนไปยังศูนย์ประชุม ซึ่งจะมีการจัดการประชุมระดับผู้นำอีกหลายเวทีโดยไม่สนใจต่อคำสั่งห้ามของตำรวจแห่งชาติที่ห้ามเดินขบวน...(การเมือง/มติชน 12 ม.ค. 2550)

12) ... คุณหมอสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเนื้องอกนั้น ทำให้รู้ถึงสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งการที่รู้ถึงสาเหตุ ก็ทำให้รู้สึกอุ่นใจ เพราะจะได้รู้ถึงวิธีการรักษาที่ถูกต้อง...(บันเทิง/คมชัดลึก 17 ม.ค. 50)

13) ...ใช้ชีวิตที่บ้านเกิดใน จ.จันทบุรีอยู่พักใหญ่ พร้อมทำกิจการไอศกรีมเล็กๆ ที่ตัวเองรักต่อไป ขณะเดียวกันก็ได้นั่งทบทวนในสิ่งที่ผิดพลาดช่วงที่ผ่านมา...(เศรษฐกิจ/กรุงเทพมหานคร 6 ก.พ. 2550)

จะเห็นได้ว่า กริยาหรือกริยาวลีในตัวอย่างที่ 9) – 13) ไม่จำเป็นต้องมีบุพบทช่วยระบุนความสัมพันธ์ โดยเฉพาะตัวอย่างที่ 9) ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า กริยา “พอใจ” ที่ปรากฏครั้งที่สองไม่ต้องมีบุพบท “กับ” ปรากฏร่วมด้วย จึงถือว่าทั้ง 5 ตัวอย่างเป็นการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็น หากตัดทิ้ง ประโยคก็จะกะทัดรัดขึ้น

ประเภทสุดท้าย การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นเพราะบุพบทอื่นเป็นเงื่อนไข จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบบุพบทที่ใช้อย่างไม่จำเป็นเพราะมีบุพบทอื่นเป็นเงื่อนไขทั้งสิ้น 3 คำ ได้แก่ กับ ทาง และ ใน เช่นตัวอย่างที่ 14) – 16) ต่อไปนี้

14)...กม.3 ฝั่งซ้าย ต.อรัญประเทศ อ.อรัญประเทศฯ ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับ สุสาน กม.5 ห่างถนนสุวรรณศร ประมาณ 30 เมตร พบว่าไม่ใช่เหตุไฟไหม้บ้าน...(อาชญากรรม/คมชัดลึก 9 ก.พ. 2550)

15) ...รับสมัครเพียง 30 คน โดยผู้ที่สมัครไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางด้านภาษาจีน เพราะจะมีการสอนให้เพิ่มเติม แต่จะต้องมีประสบการณ์การทำงานอย่างน้อย 1 ปี...(การศึกษา/มติชน 4 เม.ย. 2550)

16)...หากประเทศใดหรือบริษัทใด จะนำข้าวไทยพันธุ์ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในทางการค้าในประเทศสหรัฐอเมริกา เช่น นำเข้าหรือขายข้าวพันธุ์ปราจีนบุรี 2...(การเกษตร/คมชัดลึก 14 มี.ค. 2550)

จากตัวอย่างข้างต้น จะสังเกตได้ว่า ทั้งบุพบทที่ไม่จำเป็นและบุพบทอื่นที่เป็นเงื่อนไขนั้น มักเกิดคู่กันในลักษณะสำนวนตามความเคยชินโดยที่ไม่ได้แปลหรือเทียบกับภาษาต่างประเทศใดๆ และหากต้องการให้ประโยคกะทัดรัดขึ้นก็มักตัดทิ้งได้ทันทีเพราะไม่มีหน้าที่ใดในประโยค

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ในบรรดาบุพบททุกประเภท บุพบท “ใน” ปรากฏโดยไม่จำเป็นมากที่สุดถึง 18,249 ครั้ง หรือร้อยละ 52.76 ซึ่งเกินครึ่งหนึ่งของจำนวนบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นทั้งหมด “ใน” จึงเป็นคำที่ผู้เขียนควรพึงเล็งและระมัดระวังเป็นพิเศษ

ส่วนประเภทของบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นที่พบมากที่สุดคือประเภท นามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข ซึ่งพบถึง 24,841 ครั้ง รองลงมาคือประเภทกริยาหรือกริยาวลีเป็นเงื่อนไข 7,565 ครั้ง และประเภทบุพบทอื่นเป็นเงื่อนไข 2,183 ครั้ง นับว่าผิดไปจากที่คาดไว้ เนื่องจากนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญทางภาษามักยกตัวอย่างและเน้นปัญหาการใช้บุพบทที่กริยาเป็นเงื่อนไขมากกว่า

ข้อค้นพบดังกล่าวอาจเป็นเพราะบุพบทที่ไม่จำเป็นประเภทที่นามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไขมีทั้งกรณีที่ดีบุพบททั้งทันทีได้ และกรณีที่ดีตัดทิ้ง ทันทีไม่ได้เพราะรูปประโยคที่ผู้เขียนเลือกใช้ต้องการบุพบทในขณะที่ยกสองประเภทพบเฉพาะกรณีที่ตัดบุพบททั้งทันทีได้ บทบาทหรือหน้าที่ในประโยคที่มีมากกว่า จึงอาจทำให้พบบุพบทที่ไม่จำเป็นประเภทที่นามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไขมากกว่าประเภทอื่นๆ

นอกจากนี้ เป็นไปได้เช่นกันว่า เนื่องจากมีการเน้นตัวอย่างการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นประเภทที่กริยาเป็นเงื่อนไขมากกว่า ผู้ใช้ภาษาจึงอาจสังเกตเห็นและแก้ไขบุพบทที่ใช้คู่กับกริยาหรือกริยาวลีได้

มากกว่าที่ใช้คู่กับนามหรือนามวลี อย่างไรก็ตาม เมื่อผลสำรวจเป็นดังนี้แล้ว ผู้ใช้ภาษาก็ควรคำนึงถึงบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นประเภทที่นามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไขนี้ให้มากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนบุพบทที่ไม่จำเป็นในข่าวและบทความหนังสือพิมพ์ทั้ง 10 หัวข้อ พบว่า หัวข้อข่าวที่มีจำนวนบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นมากที่สุดคือ **ข่าวเศรษฐกิจ** และ**ข่าวการเมือง** รองลงมาได้แก่ ข่าวกีฬา ข่าวดังประเทศ ข่าววิทยาศาสตร์ ข่าวการศึกษา ข่าวสังคม ข่าวอาชญากรรม และข่าวการเกษตร ตามลำดับ หัวข้อข่าวเกือบทุกหัวข้อมีบุพบท “ใน” ประเภทที่มีนามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไขปรากฏมากเป็นอันดับหนึ่ง ยกเว้น **ข่าวกีฬา** เท่านั้นที่มีบุพบท “กับ” ประเภทเดียวกันปรากฏมากเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับที่ศศิธร ทัศนัยนา (2535) ระบุไว้ว่าบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นในข่าวกีฬามักเป็นบุพบท **กับ** และ **ใน**

2. สาเหตุของการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาษาและข้อมูลสัมภาษณ์ พบว่าสาเหตุสำคัญของการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์มีอยู่ 4 ข้อ ได้แก่ **การสัมผัสภาษา, ความเคยชิน, ความพอใจของผู้เขียน** และ **กระบวนการผลิตหนังสือพิมพ์**

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อบทวนวรรณกรรมว่า สาเหตุข้อแรกกับข้อที่สองน่าจะเชื่อมโยงกัน โดยการสัมผัสภาษาน่าจะเป็นจุดเริ่มต้น แล้วแพร่ไปด้วยการใช้แนวเทียบที่เคยชิน ผลการวิเคราะห์การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นประเภทที่กริยาหรือกริยาวลีเป็นเงื่อนไขชี้ให้เห็นว่า การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์เกิดจากการใช้แนวเทียบมากกว่าการแปลโดยตรง กล่าวคือ กริยาหรือกริยาวลีที่พบว่าเป็นเงื่อนไขให้ใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นมากที่สุดคือ **กริยาแสดงประสบการณ์** เช่น **รัก ชอบ เชื่อ พอใจ สนใจ** กริยาแสดงประสบการณ์เหล่านี้เกิดคู่กับบุพบทที่ไม่ตรงกับภาษาอังกฤษ เช่น **พอใจ - to be satisfied** ภาษาอังกฤษคู่กับ **with** แต่ภาษาไทยพบทั้งที่เกิดคู่กับทั้ง “กับ” “ใน” และ “ต่อ” หรือแม้กระทั่งคำง่ายๆ เช่น **ชอบ - like** ที่ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษไม่ต้องใช้คู่กับบุพบท แต่ในข้อมูลพบว่าเกิดคู่กับทั้ง “กับ” และ “ใน” เป็นต้น

นอกจากนี้ ข้อค้นพบที่ว่าข่าวที่มีจำนวนบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นมากที่สุดคือ **ข่าวเศรษฐกิจ** และ**ข่าวการเมือง** ส่วน**ข่าวต่างประเทศ**อยู่ที่อันดับห้า ก็ยังสนับสนุนว่าการแปลไม่ใช่สาเหตุหลักของการใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์ มิฉะนั้นข่าวต่างประเทศคงจะเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนข่าวการเมืองคงอยู่อันดับท้ายๆ จึงน่าจะศึกษาต่อไปว่าเพราะเหตุใดข่าวการเมืองที่ดูไม่มีความเกี่ยวข้องกับการแปลภาษาอย่างสิ้นเชิงจึงพบบุพบทที่ใช้โดยไม่จำเป็นมากเช่นนี้

ประเด็นข้างต้นตรงกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตข้อเขียนในหนังสือพิมพ์ว่า ปกติจะเขียนข่าวกันตามความเคยชินหรือตามที่เห็นมา จะรู้สึกผิดหรือแก้ไขต่อเมื่ออ่านแล้ว “แปลก” หรือ “สะดุด” เท่านั้น

“...บางทีนั่งเขียนๆ ไม่ได้มานึกถึงไวยากรณ์หรอก เวลาพูดปกติเราก็ไม่ได้นึกถึงไวยากรณ์เท่าไร เราใช้จาก
ความคุ้นเคย ที่เราอ่านเยอะๆ เห็นเยอะๆ เราก็พิมพ์ไปตามนั้น ถ้าเราจะช่วยได้ก็คือ ดูตัวเองก่อนทวนหนึ่งรอบ เออ ตรงนี้
แปลกๆ แต่ส่วนใหญ่จะเน้นความถูกต้องของข้อมูลมากกว่า...เน้นเนื้อหาเป็นหลัก ไวยากรณ์จะเป็นลำดับท้ายๆ ที่เราจะ
คิดถึง ยกเว้นแต่ว่า คำนี้สะกดผิดนะ อันนี้จะเห็นเด่นชัด หรือว่าคำนี้อ่านแล้วแปลกๆ นะ สะดุด อ่านแล้วไม่สละสลวย เราก็
จะแก้ตรงนั้น”

ตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่งที่สนับสนุนคำให้สัมภาษณ์ดังกล่าวได้อย่างชัดเจนว่าอิทธิพลของคำที่
เกิดคู่กันมีผลต่อผู้ใช้ภาษามากกว่าหลักเกณฑ์ทางไวยากรณ์ใดๆ คือสำนวน “ให้แก่” และ “ให้กับ” นั่นคือ
ไม่ว่าจะรณรงค์กันว่าบุพบทที่ควรใช้คู่กับกริยา “ให้” คือ “แก่” สักเท่าไร ผู้ใช้ภาษาส่วนใหญ่มักก็ยังคงใช้
“ให้กับ” อยู่อย่างนั้น ยิ่งไปกว่านั้น ระหว่าง “พ่ายให้กับ-แพ้ให้กับ” กับ “พ่ายให้แก่-แพ้ให้แก่” ในคลังข้อมูล
พบว่า “พ่ายให้กับ” ปรากฏ 62 ครั้ง “แพ้ให้กับ” ปรากฏ 48 ครั้ง ในขณะที่ “พ่ายให้แก่” ปรากฏ 2 ครั้ง และ
“แพ้ให้แก่” ปรากฏ 4 ครั้ง แสดงว่าหนังสือพิมพ์นิยมใช้ “พ่ายให้กับ-แพ้ให้กับ” มากกว่า “พ่ายให้แก่-แพ้
ให้แก่” อนาคต “ให้กับ” จึงอาจกลายเป็นรูปที่ยอมรับใช้มากกว่า “ให้แก่” เพราะอิทธิพลของคำที่เกิดคู่กัน
หรือความเคยชินนั่นเอง

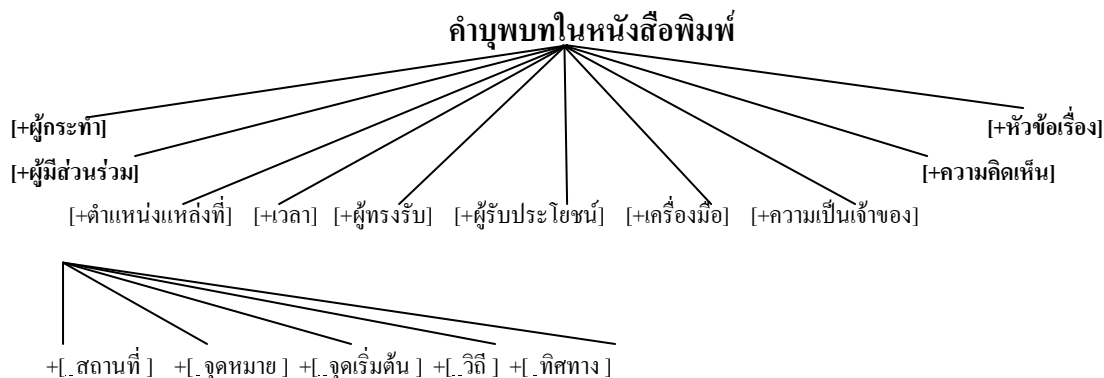
อิทธิพลของคำที่เกิดคู่กันดังกล่าวจะทำให้ผู้เขียนไม่สามารถตัดบุพบทที่ไม่จำเป็นออกเองได้
หากปราศจากการปรับความเข้าใจใหม่ แม้มีเวลาให้เขียนหรือแก้ไขมากขึ้นก็จะยังมีบุพบทที่ไม่จำเป็น
ปรากฏอยู่ นั่นเอง ความเร่งรีบจึงไม่เป็นปัญหาเท่ากับความเข้าใจผิด เพราะฉะนั้น วิธีแก้ปัญหาคือสิ่งที่สำคัญที่สุดจึง
ไม่ใช่การให้เวลามากขึ้น หรือเตือนให้ระมัดระวังมากขึ้นเท่านั้น แต่จำเป็นต้องให้ความรู้แก่ผู้เขียนว่าคำ
เหล่านี้ไม่จำเป็นต้องใช้คู่กับบุพบท

ส่วนสาเหตุข้อที่ 3 คือ ความงอแงของผู้เขียน นั้น จากการวิเคราะห์ประเภทของการใช้บุพบท
โดยไม่จำเป็นประเภทที่นามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข พบว่า เมื่อผู้เขียนหนังสือพิมพ์เลือกใช้รูปประโยคที่
เรียงลำดับแปลกไปจากปกติเพื่อความแปลกใหม่ จะใช้บุพบทที่ดูเหมือนจะไม่จำเป็นและทำให้ประโยคไม่
กะทัดรัดให้ทำหน้าที่อื่น เช่นในตัวอย่างที่ 5) และ 6) ตั้งแต่เป็นดัชนีบ่งความสัมพันธ์เชิงการกลไกระหว่างประโยค
จนถึงบ่งความสัมพันธ์ในระดับเหนือประโยคหรือปริวรรต เช่น ชี้หรือเน้นให้ผู้อ่านเห็นผู้กระทำ ผู้มีส่วน
ร่วม ความคิดเห็น และหัวข้อเรื่องในข่าวหรือบทความได้ง่ายและชัดเจนขึ้น ซึ่งตอบสนองความต้องการในการ
สื่อสารของทั้งผู้เขียนและผู้อ่านหนังสือพิมพ์ได้ดี หน้าที่ดังกล่าวนี้เองที่น่าจะเป็นสาเหตุให้พบบุพบทที่
ใช้โดยไม่จำเป็นประเภทนี้มากกว่าประเภทอื่นดังที่ได้กล่าวไปแล้ว และแสดงให้เห็นว่า วิธีสื่อสารที่
หนังสือพิมพ์ต้องการอาจไม่ใช่วิธีที่ฉับไวและเข้าใจง่าย หรือกะทัดรัดที่สุดตามที่เชื่อกัน แต่ต้องเป็นวิธีที่
ตอบสนองความต้องการของตลาดหรือผู้อ่าน ผู้เขียนและผู้อ่านคุ้นเคยที่สุด แม้ว่าจะแปลกไปจากภาษา
มาตรฐาน แต่ก็เป็นที่รู้จักกันในภาษาหนังสือพิมพ์ ตัวอย่างที่เห็นชัดที่สุดคือ “แพ้ให้กับ” ที่พบว่า รูปแปรที่มี
บุพบทไม่จำเป็นปรากฏมีมากกว่ารูปแปรพึงประสงค์ ดังนั้น การตัดสินใจเรื่องความจำเป็นของบุพบท

ระหว่างวงวิชาการกับวงวิชาชีพในบางกรณีก็อาจไม่ตรงกัน เพราะขณะนี้หน้าที่ของบุพบทในหนังสือพิมพ์ต่างกับหน้าที่ของบุพบททั่วไปแล้ว

เมื่ออรรถลักษณะหรือความหมายย่อยๆ ที่บุพบทในหนังสือพิมพ์แสดงมีมากกว่า “อรรถลักษณะพื้นฐานของบุพบท” ที่จรัสดาว อินทรทัศน (2539 : 81, 82) เสนอไว้ ผู้วิจัยจึงจะเสนอ “อรรถลักษณะพื้นฐานของบุพบทในหนังสือพิมพ์” เพิ่มเติมไว้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 : อรรถลักษณะพื้นฐานของบุพบทในหนังสือพิมพ์

ส่วนสาเหตุข้อที่ 4 กระบวนการผลิตหนังสือพิมพ์ พบประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์บรรณาธิการ ผู้เขียนข่าว และผู้พิสูจน์อักษรทั้งหมด 6 คน กล่าวคือ การใช้บุพบทโดยไม่จำเป็นบางครั้งอาจมาจากความต้องการของหนังสือพิมพ์เองด้วย กล่าวคือ รูปแปรที่ยืดหยุ่นของบุพบท คือจะใช้หรือไม่ใช้บุพบทก็ได้ ช่วยรองรับกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนและมีเงื่อนไขมากมาย โดยเฉพาะ เนื้อหาที่ซึ่งกำหนดไว้ก่อนเนื้อหา ดังคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

ผู้วิจัย : ตรงนี้เป็นปัญหาเรื่องกระบวนการใช้ไหมคะ

ผู้พิสูจน์อักษร : ใช้ หลายๆ อย่างรวมกันในกระบวนการ แต่ปัญหาทั้งหมดเราพยายามอยู่แล้วในระดับหนึ่ง เราไม่ได้ละเลยเลย

บรรณาธิการ : คนที่ทำงานตรงนี้นั้นมีความเป็นตัวของตัวเองสูง ถ้าเราบอกว่า ไม่ได้นะ มันผิด เขาก็จะสวนกลับมาทันที ทำไม่! ทำไมจะใช้ไม่ได้ แต่ถ้าเราแนะนำ ในลักษณะของการแนะนำให้ซึมซับว่า เออ..จริงนะ อย่างนี้ดีนะ ดีกว่า ไม่ยาวไปจริงๆ แต่บางทีก็มีเหมือนกันนะ มันไม่เต็ม...

ผู้พิสูจน์อักษร : ใส่เข้าไปก่อน ขึ้นมาก็ “อย่างไรก็ตาม” ไว้ก่อน ยังไม่ได้ดูเลยว่าข้างหลังเป็นยังไง ใส่ไว้ก่อน

บรรณาธิการ : ขาดไปบรรทัดนี้เนี่ย สองบรรทัด มันจะเต็มแล้วเนี่ย ทำยังไงล่ะ จะไปเอาข่าวใหม่ประเด็นใหม่มามันก็ไม่ได้ ลั่น ขยายเอาตรงนี้แหละ เติมไปหน่อย

ผู้วิจัย : แปลว่าในขณะที่คนทั่วไปเข้าใจว่าหนังสือพิมพ์มีเนื้อหาที่จำกัด แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่จำกัดอย่างเดียว

บรรณาธิการ : บางทีมันก็มี ข่าวที่มันสั้นไปก็มี

ผู้พิสูจน์อักษร : มันแล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่กรณี มันมีปัญหาตลอดเวลาแล้วก็แตกต่างกันออกไปที่เราต้องรีบแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

ผู้วิจัย : เพราะฉะนั้นอีกมุมหนึ่งที่เรามองว่านี่เป็นเรื่องผิด ก็อาจไม่ผิด อาจเป็นการตอบสนองความต้องการอย่างหนึ่งของ
ผู้ทำหนังสือก็ได้ ว่ามันเหลือที่ แล้วเราก็เลย...

บรรณาธิการ : ...ตั้งใจที่จะใส่เข้าไป

ข้อมูลสัมภาษณ์ดังกล่าวขัดแย้งกับข้อความในบทนำที่ว่า “เครื่องกำหนดลักษณะภาษา
หนังสือพิมพ์ ได้แก่ พื้นที่อันจำกัด และ วิธีสื่อสารที่ลัดไวและเข้าใจง่ายที่สุด ” กล่าวคือ “เนื้อที่” ใน
หนังสือพิมพ์ไม่ได้มีน้อยหรือจำกัดทุกครั้ง แต่มีมากบ้างน้อยบ้าง ขาดบ้างเกินบ้าง เนื้อที่เหล่านี้กำหนดขึ้น
ก่อนเนื้อหา จึงเป็นตัวกำหนดให้ผู้เขียนเลือกใช้รูปแบบประโยคต่างๆ กัน เพื่อให้ “เนื้อหา” อยู่ใน “เนื้อที่” อย่าง
เหมาะสม รูปแบบของบุพพทจึงเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้รูปแบบประโยคยืดหยุ่น พอติดกับเนื้อที่ ด้วย
มุมมองนี้จึงไม่น่าแปลกใจที่จะมีรูปแบบทั้งที่ใช้หรือไม่ใช้บุพพทปรากฏในหนังสือพิมพ์

จากการสัมภาษณ์ ปัญหานี้ยังไม่ถึงขั้นวิกฤติในสายตาของทั้งหนังสือพิมพ์และราชบัณฑิตย-
สถาน แต่แม้ว่าจะไม่วิกฤติก็ไม่ใช่ว่าปัญหาที่แก้ได้โดยง่าย เนื่องจากไม่ได้เกิดจากความไม่ระมัดระวังเท่านั้น
เพราะฉะนั้น วิธีแก้ปัญหาคือการใช้บุพพทโดยไม่จำเป็นจึงมิใช่การเตือนให้ระมัดระวังมากขึ้น แต่ต้องสร้าง
ความรู้ความเข้าใจใหม่เพื่อลบล้างแนวเทียบเดิมที่ไม่ถูกต้อง เมื่อพบว่าการใช้บุพพทโดยไม่จำเป็นเกิดจาก
ความไม่ตั้งใจมากกว่า คือ เกิดจาก “ความเคยชิน” “แนวเทียบ” หรือ “การเลียนแบบ” เป็นหลัก วิธีที่ดีที่สุด
จึงย่อมไม่ใช่การ “เรียน” แต่เป็นการ “เลียน” เช่นกัน ดังนั้น หากต้องการแก้ไขปัญหาคือการใช้บุพพทที่ไม่จำเป็น ให้
ตรงกับสาเหตุและได้ผล วงวิชาการกับวงวิชาชีพต้องประสานกัน เพื่อสร้าง แนะนำ ตลอดจนเผยแพร่
แบบอย่างที่ต้องการและสอดคล้องกับเงื่อนไขของหนังสือพิมพ์ ให้หนังสือพิมพ์ใช้เผยแพร่สู่สื่อด้วยกันและ
สู่สังคมอีกต่อหนึ่งด้วย ซึ่งตรงกับที่กาญจนา แก้วเทพ (2542 : 50) กล่าวว่าไว้ว่า กระบวนการอบรมบ่มเพาะ
ผ่านสื่อมวลชนมักเป็นไปโดย “ทางอ้อม” และเป็นกระบวนการที่ทั้งผู้สอนและผู้เรียนมักจะไม่รู้ตัว แต่ทว่า
ปรากฏการณ์ที่แสดงว่า การเรียนทางอ้อมโดยไม่รู้ตัวนี้อาจจะได้ผลมากกว่าการสั่งสอนแบบตรงๆ และรู้ตัว
เสียอีก

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า บุพพทที่ใช้โดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์จำแนกได้เป็น 3 ประเภท
ตามชนิดของคำที่เกิดคู่กันหรือเป็นเงื่อนไข ได้แก่ ประเภทที่มีนามหรือนามวลีเป็นเงื่อนไข ประเภทที่มี
กริยาหรือกริยาลีเป็นเงื่อนไข และประเภทที่มีบุพพทอื่นเป็นเงื่อนไข โดยประเภทที่ปรากฏมากที่สุดคือ
ประเภทแรก และบุพพทที่ใช้โดยไม่จำเป็นมากที่สุดตลอดจนควรระมัดระวังมากที่สุดคือบุพพท “ใน”

สาเหตุการใช้บุพพทโดยไม่จำเป็นในหนังสือพิมพ์มีทั้งที่เกิดจาก ความไม่ตั้งใจ คือเกิดจาก “การ
สัมผัสภาษา” และ “ความเคยชิน” และเกิดจาก ความตั้งใจ ของหนังสือพิมพ์เอง คือเกิดจาก “ความสนใจของ
ผู้เขียน” และ “กระบวนการผลิตหนังสือพิมพ์” เมื่อผนวกกับความสามารถในการเผยแพร่และเป็นแบบอย่าง
ของหนังสือพิมพ์ ก็ทำให้ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านเคยชินกับรูปแบบของบุพพทที่ไม่จำเป็นมากขึ้นเรื่อยๆ แล้ว

“เลียน” ต่อๆ กันไปโดยไม่รู้ตัว ดังนั้น บุพพทที่ไม่จำเป็นจึงมีแนวโน้มจะปรากฏในหนังสือพิมพ์และในภาษาไทยปัจจุบันมากขึ้น

แม้ว่าการวิเคราะห์สาเหตุที่เกิดจาก **ความตั้งใจ**จะทำให้เข้าใจหน้าที่ของบุพพทในวงวิชาชีพ ซึ่งวงวิชาการมองว่าไม่จำเป็นได้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหลายกรณีที่ทั้งสองฝ่ายต่างเห็นตรงกันว่าเป็นการใช้อย่างไม่จำเป็นจริงๆ กรณีดังกล่าวนี้เองคือกรณีที่ทั้งสองฝ่ายต้องร่วมมือกันหาวิธีแก้ไข เพื่อให้ภาษาหนังสือพิมพ์ “แตกต่างอย่างจำเป็น” มิใช่แตกต่างจากภาษาวงการอื่นเพราะผู้เขียนขาดความเข้าใจ ทั้งยังไม่เคยรู้ว่าทำอะไรจึงจะได้ความกะทัดรัดที่ตนเองต้องการ แล้วอ้างความเป็น “วรรณกรรมเร่ร่อน” เท่านั้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). **การวิเคราะห์สื่อ แนวคิดและเทคนิค**. กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิชั่นเพรสโปรดักส์ จำกัด.
- กำชัย ทองหล่อ . (2533). **หลักภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น.
- จรัสดาว อินทรทัศน. (2539). **กระบวนการที่คำกริยากลายเป็นคำบุพบทในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทน์ทองประเสริฐ. (2542). “ให้แก่-ให้กับ : ระหว่าง ... กับ-ระหว่าง ... และ”. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=1005>
- นันทวัน ผลฉาย. (2532). **ลักษณะภาษาไทยในงานแปลวิชาการ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรวิภา ไชยสมคุณ. (2543). **การใช้ภาษาในข่าวเศรษฐกิจในหนังสือพิมพ์ไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2537-2541**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. (2527). **ภาษาและภาษาศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศศิธร ทศนัยนา. (2535). **การศึกษาลักษณะภาษาของข่าวบันเทิงในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย ปี พ.ศ. 2531**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี วีระวงศ์. (2547). “บุพบทอยู่ที่ไหน”. **ภาษาไทยของเรา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาพรบุ๊คส์.
- _____. (2549). **ลัทธิภาษา : รวมบทความ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2532). **นิรุกติศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). **กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2548). **ภาษาในสังคมไทย: ความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรชา เผือกสุวรรณ. (2549). **การวิเคราะห์การใช้ภาษาในการพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย**. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อุปกิตศิลปสาร, พระยา. (2533). **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- Bell, Allan and Garrett, Peter. (1998). **Approaches to Media Discourse**. Oxford : Blackwell Publishing.
- Cotter, Colleen. (1999). **Raidió na Life: Innovations in the use of media for language revitalization**. The International Journal of the Sociology of Language, p.135-166.
- Saeed, John I. (1997). **Semantics**. Oxford : Blackwell Publishers Inc, pp. 299.

ลักษณะเด่นและแนวโน้มวรรณกรรมยุคหลังอาณานิคม

อาจารย์ศิริวิจิตร ปานตระกูล

มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอเรื่องราวปัญหาสังคมของประเทศแคเมอรูนในยุคหลังอาณานิคม ซึ่งนักเขียน กิโยม โอโยโน เอ็มบียา (Guillaume Oyônô Mbia) ได้สะท้อนผ่านวรรณกรรม 3 เรื่อง ได้แก่ *Trois prétendants...un mari* (1962; Three Suiters...One Husband), *Notre fille ne se mariera pas* (1969; Our Daughter Will Not Marry!) และ *Jusqu'à nouvel avis* (1970; Until Further Notice) ผลงานทั้ง 3 เรื่องนี้เป็น บทละครซึ่งนำเสนอปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในเมืองและชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่อง สินสอดที่คนชนบทมักคาดหวังให้ลูกสาวของตนแต่งงานกับผู้มีฐานะร่ำรวยโดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่นใด นอกจากนี้ เงินสินสอดซึ่งจะทำให้ครอบครัวมีฐานะทัดเทียมกับผู้คนในเมือง เอ็มบียาได้รับแรงบันดาลใจจากโมลีแยร์ (Molière) นักเขียนชาวฝรั่งเศสผู้เขียนสุภาษิตเรื่อง *L'Avare* ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในสมัย คริสต์ศตวรรษที่ 17 บทความนี้กล่าวถึงลักษณะเด่นและแนวโน้มวรรณกรรม ยุคหลังอาณานิคม ชีวิตประวัติ ของผู้แต่ง บทวิเคราะห์และบทสรุป

Abstract

This article aims at studying the post-colonial dowry problems in Cameroon, as reflected by Guillaume Oyono Mbia in his plays, *Trois prétendants...un mari* (1962 ;Three Suiters...One Husband), *Notre fille ne se mariera pas*(1969;Our Daughter Will Not Marry!) and *Jusqu'à nouvel avis* (1970;Until Further Notice) . These plays describe conflicts between the people in the village and those who live in Yaounde, the capital of Cameroon. The villagers expect their daughters to marry the sons of the wealthy without any further consideration. They are willing to get married in order to gain a lot of money. *L'Avare* by Molière, the great French dramatist in the 17th century, inspired him to write farces. This article comprises a concept of post-colonial literature in Africa, bibliography, textual analysis and conclusion.

ในอดีตที่ผ่านมาวรรณกรรมแอฟริกันเป็นเพียงการบอกเล่าเรื่องราวผ่านคนตรีพื้นเมืองของชาวแอฟริกัน เป็นการบอกเล่าต่อกันหลายศตวรรษ ทำให้ชาวแอฟริกันได้รับรู้ประวัติศาสตร์ของพวกเขา และนับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ต่อมาการบอกเล่าพัฒนาไปสู่วรรณกรรมลายลักษณ์ซึ่งเขียนบรรยาย ความทุกข์ทรมาน และความเจ็บปวดที่พวกเขาถูกนำไปเป็นทาสตั้งแต่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17

ในยุคล่าอาณานิคม ชาวตะวันตกบุกกรุกทวีปแอฟริกาโดยหวังจะกอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรมหาศาลและใช้แรงงานชนเผ่าเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมของยุโรป ชาวยุโรปพยายามกล่าวหาว่าชาวแอฟริกันเป็นชนไร้วัฒนธรรม พวกเขาพยายามครอบงำความคิด โดยนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อให้ชาวแอฟริกันยอมรับวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งได้ทำลายค่านิยมและขนบประเพณีของชาวแอฟริกันเอง

จากนั้นไม่นานชาวแอฟริกันได้ลุกขึ้นมาต่อต้านแนวคิดของชาวยุโรป พวกเขาเรียกร้องความมีตัวตนของชาวแอฟริกันผิวดำ แนวคิดส่งเสริมแอฟริกันผิวดำหรือ *la négritude* เกิดขึ้นที่กรุงปารีส โดยมีนักศึกษาผิวดำที่ศึกษาในประเทศฝรั่งเศสในขณะนั้นคือ เลโอปอลด์ เซดา เซงกอร์ (Léopold Sédar Senghor) เอเม เซแซร์ (Aimé Césaire) เลอง กงทรอง ดูมาส์ (Léon Gontran Dumas) เป็นผู้ขับเคลื่อนแนวคิดนี้

La négritude เป็นการปฏิเสธข้อกล่าวหาของชาวตะวันตกที่ว่าพวกเขาเป็นผู้ไร้วัฒนธรรม คือการยืนยันศักยภาพฟื้นฟูประวัติศาสตร์ของชาวแอฟริกันโดยเผยแพร่ให้ชาวโลกได้รับรู้ นอกจากนี้ยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรม คุณค่า และแนวคิดของชาวแอฟริกันในการดำรงชีวิตทุกแง่มุม

ในยุคล่าอาณานิคมนักเขียนชาวแอฟริกันได้นำเสนอผลงานเพื่อต่อต้านการเข้ามครอบครองดินแดนของพวกเขา หลังจากชาวแอฟริกันได้รับอิสรภาพ ในยุคหลังอาณานิคมนี้เองทวีปแอฟริกันถูกแบ่งเป็นประเทศ ทำให้นักเขียนนำเสนอผลงานเกี่ยวกับประเทศของตน หรือเรียกในภาษาฝรั่งเศสว่า '*la littérature nationale*' พวกเขานำเสนอปัญหาต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และศาสนา ในช่วงทศวรรษแรกหลังจากได้รับเอกราช วรรณกรรมประเภทละครได้รับความนิยมอย่างมาก เนื้อหาของละครจะนำเสนอปัญหาการเมือง โดยเน้นเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครที่ยืนหยัดต่อสู้กับผู้เข้ามามุกรุกดินแดนของเขา ผลงานที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ได้แก่บทละครเรื่อง '*L'Exil d'Alburi*' (ค.ศ.1967) ของเชกออ์ลี อู เอ็นดาว (Cheik Aliou Ndao) ที่เสนอตัวละครหลักคือ กษัตริย์อัลบูรีแห่งเมืองโยลอฟ (Djolo) ซึ่งหนีอพยพไปรวมพลที่เมืองเซกู (Ségou) และต่อสู้กับผู้บุกรุกเพื่อพิทักษ์ศักดิ์ศรีของชนพื้นเมือง จนต้องเสียชีวิต ใน ค.ศ. 1970 นักเขียนให้ความสนใจกับเรื่องราวของอำนาจใหม่ที่เข้ามาปกครองประเทศ และนำเสนอเกี่ยวกับปัญหาการเมือง ผลงานที่ได้รับความนิยมอย่างมากเรื่องหนึ่งคือ *Béatrice du Congo* (ค.ศ. 1970) ได้นำเสนอเรื่องราวของ Kongo Dona Béatrice ผู้ได้ต่อสู้ทางการเมืองในประเทศคองโก และต่อต้านการเผยแพร่ของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก เพื่อรักษาสัญลักษณ์ วัฒนธรรม และประเพณีของชาวคองโกไว้ ในที่สุดเธอถูกกษัตริย์ Pedro IV ซึ่งได้รับแรงกดดันจากมิชชันนารีสังเวยทั้งเป็น

ในทศวรรษ 1980 เป็นช่วงเวลาที่กำหนดอนาคตของงานเขียนบทละครในทวีปแอฟริกา เนื่องจากละครได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนในยุคนี้ที่ผู้คนในแวดวงละครของสถาบันต่างๆ จากยุโรปได้เปิดโอกาสให้นักเขียนและศิลปินเผยแพร่ผลงานทางด้านนี้ จากการที่วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (Radio France Internationale) ได้จัดการแข่งขันประกวดงานวรรณกรรมประเภทละครของชาวแอฟริกันระดับนานาชาติ (Concours théâtral inter-africa) ทำให้บทละครชาวแอฟริกันเป็นที่

รู้จัก นอกจากนี้แล้วงานละครสามารถนำความเป็นจริงทุกแง่มุมของสังคมมาเสนอให้ผู้คนได้รับทราบ การนำเสนอทั้งใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาต่างชาติ ทำให้ละครได้รับความนิยมอย่างท่วมท้น

ชีวประวัติของ กีโยม โอโยโน เอ็มบิอา

เอ็มบิอาเกิด ค.ศ. 1939 ที่หมู่บ้านมูเตสซี (Mvoutessi) ใกล้กับเมืองซางเมลิมา (Sangmélima) ประเทศแคเมอรูน เป็นลูกชานา หลังจากจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วได้เข้าทำงานที่วิทยาลัย แห่งหนึ่ง หลังจากนั้นได้รับทุนเพื่อศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยคิล ในปี ค.ศ. 1968 ณ ประเทศอังกฤษ และเข้า ทำงานเป็นอาจารย์ประจำที่มหาวิทยาลัยในเมืองยาฮุนเด ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศแคเมอรูน

เอ็มบิอาเป็นนักเขียนนวนิยายและบทละคร ผลงานที่ทำให้เขาได้รับชื่อเสียงอย่างมากคือ *Notre fille ne se mariera pas* (1969), *Jusqu'à nouvel avis* (1970) และ *Trois prétendants...un mari* (1962) เขาได้รับ แรงบันดาลใจจากบทละครแนวสุขนิยมเรื่อง 'L'Avare' ของโมลิเอร์ นักเขียนบทละครชาวฝรั่งเศสสมัย คริสต์ ศตวรรษที่ 17

เอ็มบิอาเป็นนักเขียนที่ใช้ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส เขาได้รับความสำเร็จจากบทละครเรื่อง *Trois prétendants...un mari* ซึ่งมีความยาว 5 องก์ หลังจากนั้น บทละครเรื่อง *Notre fille ne se mariera pas* ได้รับรางวัลที่สองจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยฝรั่งเศสภาคนานาชาติ บทละครเรื่องนี้ได้รับการ เผยแพร่ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส มีผู้ฟังจำนวนมาก ส่วนบทละครเรื่อง *Jusqu'à nouvel avis* ได้รับการคัดเลือกจากการแข่งขันที่จัดโดยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งสหราชอาณาจักรว่าเป็นบทละครยอดเยี่ยม จากบทละครทั้งหมด 340 เรื่องที่ส่งเข้าร่วมประกวดจาก 17 ประเทศ

บทละครเรื่อง *Trois Prétendants ...Un Mari*

ในทวีปแอฟริกา นักเขียนมักนำเสนอปัญหาของชาวบ้านส่วนใหญ่ผ่านบทละคร ชาวบ้านที่ส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ในเรื่อง *Trois Prétendants ...Un Mari* เอ็มบิอาได้เสนอผลงานแนวเสียดสีสังคม เนื้อหาหลักคือปัญหาสินสอด การคลุมถุงชน ไสยศาสตร์ เวทมนตร์ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่นักเขียนชาวแอฟริกันส่วนใหญ่นำเสนอตลอดยุคหลังอาณานิคม

เอ็มบิอาวิจารณ์สังคมแอฟริกันยุคหลังอาณานิคมอย่างรุนแรง *Trois Prétendants ...Un Mari* มีตัวละครหลักคือจูเลียต (Juliette) เป็นหญิงสาวหน้าตาดี ได้รับการศึกษาจากในเมืองหลวงยาฮุนเด พ่อของ จูเลียตชื่ออาดองกานา (Atangana) ได้ส่งเสียลูกสาวให้เรียนสูง เพราะเขาคิดว่านั่นคือการลงทุน ผู้เป็นพ่อจะสามารถเลื่อนฐานะในสังคมได้จากการแต่งงานของลูกสาว อาดองกานาจึงไม่สนใจ แม้ว่าชาวบ้านต่าง ประณามการกระทำที่เขาต้องทุ่มเทเงินมากมายเพื่อส่งเสียลูกสาว

วันที่พ่อของจูเลียตรอคอยได้มาถึง เมื่อเอ็มบิอา (Mbia) ซึ่งเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาสู่ขอลูกสาว ของเขา โดยเสนอเงินสินสอดมากถึง 200,000 ฟรังก์ ตลอดจนของหมั้นอื่นๆ อีกมากมาย ส่วนคนที่สองคือ เอ็นดี (Ndi) ซึ่งมีอาชีพเป็นเกษตรกร ได้จ่ายเงินสินสอดไว้ล่วงหน้าแล้วจำนวน 100,000 ฟรังก์ พ่อของ

จูเลียตได้รับสินสอดจากผู้ชายทั้ง 2 คนรวม 300,000 ฟรังก์ ในช่วงปิดเทอมที่จูเลียตกลับบ้าน เธอรู้สึกตกใจเมื่อรู้ว่า ทั้งพ่อ แม่ ปู่และพี่ชาย รวมทั้งญาติและคนในหมู่บ้านทุกคนต่างเรียกร้องสิ่งที่ต้องการจากชายที่มาสู่ขอ และพวกเขาวงล้อมจะยกเธอให้กับผู้ชายที่เสนอสินสอดมากที่สุด

ทุกคนลงความเห็นว่าเอ็มปืออาเป็นผู้ชายที่เหมาะสมกับจูเลียตมากที่สุด เพราะเขาสามารถทำให้ฝันของทุกคนเป็นจริงได้ ส่วนพ่อของจูเลียตต้องการตำแหน่ง และนำเงินสินสอดที่ได้มาใช้เป็นสินสอดให้กับพี่ชายของจูเลียต เพื่อสู่ขอผู้หญิงที่เขาต้องการแต่งงานด้วย

อย่างไรก็ตามจูเลียตไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อ เหตุการณ์เลวร้ายลงเมื่อญาติของจูเลียตได้แต่งงานกับผู้ชายเศรษฐีคนหนึ่ง และส่งเงินมาให้ครอบครัว ทุกคนจึงประณามจูเลียตต่างๆ นานา และเชื่อว่าการที่เธอไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อนั้นมีสาเหตุมาจากโรงเรียนของชาวยุโรปที่เข้ามาเพื่อทำลายความเชื่อนับถวรมนิยม และวัฒนธรรมของชาวแอฟริกัน จูเลียตเชื่อมั่นในการตัดสินใจของเธอ จึงคิดแผนการเพื่อแก้ปัญหา เธอได้ตัดสินใจขโมยเงินที่เอ็มปืออาและเอนดีจ่ายให้พ่อแม่ของเธอจำนวน 300,000 ฟรังก์ เพื่อเธอจะได้นำไปคืนเจ้าของที่แท้จริง

ทันทีที่พ่อแม่ของจูเลียตรู้ว่าเงินถูกขโมยก็ตกใจ และรีบไปแจ้งกับเอ็มปืออาและเอนดีเพื่อขอเงินสินสอดเพิ่ม และจะไปคืนให้กับผู้ที่ไม่ได้แต่งงานกับลูกสาว แต่ทั้งสองก็ปฏิเสธ เพราะเขาเชื่อว่ากำลังถูกลอก พ่อแม่ของจูเลียตร้อนใจ จึงเรียกหมอไสยศาสตร์มาทำพิธีช่วยแก้ไขให้สถานการณ์ดีขึ้น เมื่อหมอไสยศาสตร์ขอเรียกเงินก่อน จึงถูกชาวบ้านไล่ไป ทันใดนั้นเองมีชายนักธุรกิจผู้หนึ่งปรากฏตัวเข้ามาในบ้านของจูเลียตเพื่อเสนอสินสอดให้พ่อแม่ของจูเลียต จำนวน 300,000 ฟรังก์ ชายผู้นั้นคือโอโก (Okoko) แฟนหนุ่มของจูเลียตนั่นเอง พ่อแม่ของจูเลียตรีบยกลูกสาวให้ทันทีเพื่อแก้ไขสถานการณ์ แต่โอโกกล่าวว่าเขาไม่ต้องการบังคับจูเลียต และขอให้จูเลียตเป็นผู้ตัดสินใจเอง ทำให้ทุกคนต่างเสียสันทและรอการตัดสินใจของจูเลียต ในที่สุดจูเลียตก็เลือกโอโก เรื่องราวจบลงด้วยความสุข การร้องเพลงและการเต้นรำ

บทละครเรื่อง *Notre fille ne se mariera pas*

ในเรื่อง *Notre fille ne se mariera pas* เอ็มปืออาเสนอบทละครแนวเสียดสีสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าราชการในเมืองหลวงยาฮุนเด ตัวละครหลักในเรื่องนี้คือชาร์ลอตต์ (Charlotte) เป็นลูกสาวของผู้ใหญ่บ้านเอ็มบาร์กา (Mbarga) เธอได้รับการศึกษาจากประเทศฝรั่งเศส แต่ต้องมารับสภาพความเป็นอยู่แบบชาวบ้านในหมู่บ้านของเขา

ในละครเรื่องนี้ผู้เขียนเสนอภาพเหตุการณ์ 2 เหตุการณ์ ได้แก่ เหตุการณ์ชีวิตในเมือง และเหตุการณ์ในชนบท ซึ่งแตกต่างกันเป็นอย่างมาก

ในสังคมชนบท ชาวบ้านมักเข้ามามีบทบาทในชีวิตของผู้อื่น เมื่อชาร์ลอตต์จบการศึกษามา และเริ่มทำงานรับราชการในเมืองหลวง พ่อของเขามีภรรยา 8 คนและลูกอีก 30 คน ทุกคนต่างมุ่งหวังที่จะกอบโกยผลประโยชน์จากชาร์ลอตต์ และเรียกร้องสิ่งต่างๆ มากจนชาร์ลอตต์ไม่อาจไหวได้ ทุกคนพากันคิดว่าพ่อส่งเสีย

เงินมากมายให้แก่ชาร์ลอตต์ ทำให้ภรรยาและลูกคนอื่นๆ ไม่ได้รับสิทธิ์นั้น นอกจากนี้ชาวบ้านก็พากันหวังจะได้รับผลประโยชน์จากชาร์ลอตต์เช่นกัน

วันที่กลับมา ชาร์ลอตต์ได้พาเพื่อนชายมาแนะนำให้ครอบครัวรู้จัก แต่ทุกคนห้ามการแต่งงานในครั้ง นี้ ชาวบ้านคิดว่าชาร์ลอตต์ควรทำตามความพอใจของพ่อ และคิดว่าผู้หญิงไม่มีสิทธิ์เรียกร้องเพราะต้องทำตาม คำสั่งของผู้ชาย

เมอวุง (Mevoung) เป็นตัวละครที่ผู้เขียนสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของสังคม เมอวุงเป็นญาติของ ชาร์ลอตต์ ได้รับการศึกษาสูงและทำงานเป็นข้าราชการ มีฐานะร่ำรวย เขาไม่ยอมแต่งงานกับผู้หญิงคนใด ชาวบ้านต่างพากันสงสัยว่าผู้ชายที่มีความพร้อมอย่างเมอวุง ทำไมไม่ยอมแต่งงาน เพราะเมอวุงมีเงินทอง สามารถจ่ายสินสอดให้ผู้หญิงคนใดก็ได้ที่เขาต้องการแต่งงานด้วย

เมอวุงคิดตรงข้ามกับชาวบ้านเหล่านี้ เขาปฏิเสธการแต่งงานและไม่พอใจผู้หญิงทุกคนที่พยายาม แสวงหาผู้ชายที่มีฐานะ เขาไม่ต้องการจ่ายสินสอดให้ผู้หญิงคนใด ความคิดของเมอวุงทำให้ชาวบ้านไม่ พอใจ ชาวบ้านคิดว่าผู้หญิงสมัยนี้จะอยู่ได้อย่างไร ถ้าไม่ได้รับสินสอดจากผู้ชาย

เมื่อพ่อตัดสินใจจะไปหาชาร์ลอตต์ เพื่อเรียกร้องสิทธิ์ต่างๆ จึงเรียกภรรยาและลูกให้เตรียม สิ่งของเพื่อเข้าไปในเมืองหลวง พ่อของชาร์ลอตต์ได้ถามเมอวุงว่าเพื่อนชายของชาร์ลอตต์เป็นอย่างไร แม้ว่าเม อวุงจะตอบว่าเขาเป็นผู้ชายที่มีอนาคต และมีโอกาสจะได้เป็นใหญ่เป็นโต เอ็มบากาก็ปฏิเสธว่าชาร์ลอตต์ จะต้องไม่แต่งงานกับผู้ชายคนนี้ เพราะผู้ชายคนนี้เป็นเพียงลูกเกษตรกรอย่างเขานั่นเอง

เมอวุงแย้งกับเอ็มบากาว่าหากจะเข้าเมืองต้องรอรถนาน เนื่องจากมีตำรวจคอยตรวจจับใบขับขี้อยู่ที่ สี่แยก และจะมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เดินทางไปที่ที่ว่าการอำเภอ และหากตำรวจตรวจพบว่าใครไม่มีใบขับขี จะเรียกให้มาทวงถนนและตัดหญ้าตลอดวัน แต่เมอวุงได้รับข้อยกเว้น ตำรวจไม่เรียกเขาตรวจเพราะเมอวุง ขับรถเบนซ์คันใหญ่

ส่วนชาร์ลอตต์ที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงมีชีวิตสะดวกสบายอย่างคนเมือง พูดภาษาฝรั่งเศส รับประทาน อาหาร และมีพฤติกรรมแบบคนตะวันตก เธอกำลังไม่สบายใจปรึกษาปัญหา กับเพื่อน กอแลตต์ (Colette) เธอ ไม่รู้จะแก้ปัญหาอย่างไรเมื่อเธอตัดสินใจแต่งงานกับสามีโดยไม่ได้ออกพ่อแม่เพราะกลัวพ่อจะเรียกสินสอด มากเกินไป กอแลตต์รู้สึกโกรธพ่อของชาร์ลอตต์มาก

ทันใดนั้นเองมีคนแจ้งว่าครอบครัวของชาร์ลอตต์เข้าเมืองมาพบชาร์ลอตต์ แต่ถูกทิ้งไว้ที่ริมถนนเพราะ ขนสัตว์มาด้วย พวกเขาถูกตำรวจจับเนื่องจากไม่จ่ายค่ารถโดยสารและทะเลาะกับตำรวจโดยอ้างว่าเขาเป็น คนใหญ่โตในเมืองนี้ ทั้งชาร์ลอตต์และกอแลตต์ตกใจมาก จึงช่วยคิดแผนการช่วยเพื่อน ก่อนจะรีบรุดไปที่ สถานีตำรวจ เหตุการณ์จึงไม่เลวร้ายอย่างที่คิด เพราะมีตำรวจแจ้งว่าชาร์ลอตต์จะแต่งงานกับผู้ชายที่มีตำแหน่ง เป็นข้าราชการระดับสูง พ่อดีใจยอมลูกสาวให้แต่งงานกับชายคนนั้น และจะกลับไปบอกชาวบ้านเพื่อช่วยกัน เรียกสินสอดตามที่ต้องการ กอแลตต์รู้สึกตกใจที่ได้ยินคำพูดของพ่อชาร์ลอตต์

อย่างไรก็ตามด้วยการช่วยเหลือของกอแลตต์ เหตุการณ์จึงจบลงอย่างมีความสุข

บทละครเรื่อง *Jusqu'à nouvel avis*

เหตุการณ์ในเรื่องนี้เกิดขึ้นที่มูเตสซี (Mvoutessi) เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ทางตอนใต้ของประเทศแคเมอรูน ซึ่งชาวชนบทเคยมีวิถีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ตัวละครหลักคืออเบโซโล (Abessolo) เขามีลูกสาวหนึ่งคนคือเมโซเอ (Mézoé) มีลูกสาวสองคนคือ อาดา (Ada) และมาตาลีนา (Matalina) อเบโซโลมีความคิดแบบผู้ชายชาวแอฟริกันทั่วๆ ไปที่เชื่อว่าเขามีสิทธิ์ในตัวผู้หญิงอย่างเต็มที่ เพราะเขาได้จ่ายสินสอดให้แล้ว ก่อนแต่งงาน

อเบโซโลได้ส่งมาตาลีนาลูกสาวของเขาไปเรียนที่ประเทศฝรั่งเศส มาตาลีนาได้แต่งงานกับสามีที่นั่น และได้ทำงานในเมืองหลวงยาฮุนเด แต่ไม่ได้กลับมาเยี่ยมครอบครัวที่หมู่บ้านอีกเลย พ่อเฝ้าคอยลูกสาวอย่างใจจดใจจ่อ และไม่เข้าใจพฤติกรรมของลูกสาวเลย อเบโซโลทำใจว่าโลกปัจจุบันคงเปลี่ยนไปแล้ว

ผู้เขียนสะท้อนสภาพสังคมแอฟริกันผ่านตัวละครเมโซเอที่ได้ไปอาศัยอยู่กับน้องสาวในเมืองหลวงสองอาทิตย์ เขาบรรยายทุกสิ่งที่ได้เห็นในเมืองหลวงให้ชาวบ้านฟังด้วยความตื่นเต้น เขาเชื่อว่าวิถีชีวิตของคนในเมืองมีวัฒนธรรมและมีอารยธรรม ทำให้ครอบครัวรู้สึกว่าเขาอยากมีชีวิตอยู่แบบนั้นบ้าง แต่เขาขาดโอกาส วิธีเดียวที่จะสานฝันได้คือยกลูกสาวให้กับผู้ชายที่มีฐานะร่ำรวย แม้ว่าจะส่งผลเสียอย่างไรก็ตาม

อาดาลูกสาวของอเบโซโลแต่งงานกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งพบกับความทุกข์ในชีวิตแต่งงาน ผู้เป็นสามีข่มขู่และบังคับให้อาดาทำงานในสำนักงานแห่งหนึ่งเพื่อหาเงิน เขาหวังจะกอบโกยจากเงินผู้หญิงเช่นกัน สามีของอาดาเชื่อว่าสังคมเปลี่ยนไปแล้ว เมื่อผู้หญิงมีโอกาสเรียนหนังสือก็ต้องทำงาน

พ่อของอาดาเสียใจเมื่อรู้ว่าลูกสาวถูกข่มขู่ มาตาลีนาจึงเป็นเหยื่อของเหตุการณ์ครั้งนี้ เพราะพ่อต้องการนำเงินที่ได้จากสามีมาตาลีนามาชดเชยให้สามีของอาดา แต่อเบโซโลมีความฉลาด เขาไม่เรียกสินสอดจากลูกเขย แต่จะเรียกร้องประโยชน์ระยะยาว ซึ่งสามีของมาตาลีนาก็รู้เท่าทัน

ความขัดแย้งมีมากขึ้นเมื่อสามีของมาตาลีนาไม่ยอมรับตำแหน่งที่สูงขึ้น เพราะเขาไม่ต้องการ เขาอยากเป็นหมอทำงานอยู่ในโรงพยาบาลของหมู่บ้านเล็กๆ อเบโซโลพยายามเปลี่ยนแปลงความคิดของลูกเขย และในครั้งนี้มาตาลีนาที่มีความคิดเหมือนพ่อคืออยากให้สามีทำงานในเมืองหลวง ซึ่งพวกเขาหวังว่าจะมีชีวิตอย่างหรูหราที่นั่น

ในที่สุดสามีของมาตาลีนาเขียนจดหมายฉบับหนึ่งเพื่อบอกกับครอบครัวของมาตาลีนาเป็นภาษาฝรั่งเศส มีข้อความว่า

‘Son excellence M. le Secrétaire Général a le regret de vous informer qu’en raison de circonstances indépendantes de sa’

จากข้อความในจดหมายระบุตำแหน่งของของลูกเขย พ่อของมาตาลีนาดีใจที่ลูกเขยยอมรับตำแหน่งใหญ่โต เล่าให้ชาวบ้านฟังอย่างภูมิใจ แต่จากจดหมายฉบับนี้ทุกคนรู้ว่าเขาเขียนมาเพื่อต้องการจบปัญหาทุกอย่าง และพวกเขาจะไม่กลับมาหาพ่ออีก เพราะเขาได้ตอบในจดหมายแล้วว่า ‘Jusqu'à nouvel avis’ หรือ ‘Until Further Notice’

จากบทละครทั้งสามเรื่อง กีโยม โอโยโน เอ็มปืออาได้รับแรงบันดาลใจจากผลงานเรื่อง ‘L’Avaro’ ของโมลิเอร์ ซึ่งสร้างตัวละครจากสภาพที่แท้จริงของสังคม ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผู้คนในประเทศฝรั่งเศส ก็ประสบปัญหาการเงิน ทุกคนพยายามจะเก็บสะสมเงิน เพราะทุกคนล้วนแล้วแต่อยากมีชีวิตในสังคมชนชั้นกลางทั้งสิ้น โมลิเอร์นำเสนอตัวละครหลักของเรื่องคืออาร์ปากง (Harpagon) อาร์ปากงเป็นคนมีฐานะ อยู่ในสังคมชนชั้นกลาง เป็นคนตระหนี่ที่ต้องการจะเก็บสะสมเงินโดยไม่สนใจสิ่งใด ด้วยเหตุนี้อาร์ปากงจึงเป็นสาเหตุปัญหาของลูกทั้งสองคน คือ เอลิซ (Elise) และเคลอง (Cléant)

อาร์ปากงได้เก็บเงิน 10,000 เหรียญไว้ที่บ้าน แต่ทรัพย์สินเหล่านี้ไม่ได้ทำให้ชีวิตลูกๆ ของเขามีความสุข ตรงกันข้ามทรัพย์สินก็นำความขัดแย้งมาสู่ครอบครัว เขาพยายามจะคลุมถุงชนให้เอลิซแต่งงานกับองแซลม์ (Anselme) และให้ลูกชายแต่งงานกับเศรษฐินีหม้ายเพื่อจะไม่ต้องจ่ายสินสอดให้ ลูกๆ จึงกลายเป็นเหยื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอลิซซึ่งเป็นคนอ่อนโยน ไม่กล้าที่จะขัดคำสั่งของพ่อ

อาร์ปากงมีความตระหนี่ เขาย้ำคำว่า ‘จะไม่จ่ายสินสอด’ ถึงสี่ครั้ง เพื่อยืนยันว่าเขาจะไม่ยอมจ่ายสินสอดในการแต่งงานลูก วาเลร์ (Valère) ซึ่งเป็นคนรักของเอลิซเข้าใจว่าสำหรับอาร์ปากง สินสอดสามารถซื้อได้ทุกอย่าง อาร์ปากงจึงเป็นตัวอย่างของพ่อจอมตระหนี่ที่พยายามจับลูกๆ แต่งงานโดยไม่จ่ายสินสอด สินสอดเป็นปัญหาสำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 17

หากเราดูสถานการณ์ในทวีปแอฟริกา เอ็มปืออาร์นำเสนอเหตุการณ์เกี่ยวกับการทุจริตสินสอด ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมยุคหลังอาณานิคม โดยมีปัจจัยภายนอกก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในอดีตเศรษฐกิจในแอฟริกาเป็นแบบแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของกับสิ่งของ และมีวิวัฒนาการกลายมาเป็นระบบการเงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เงินกลายเป็นปัจจัยหลักในการหมุนเวียนเศรษฐกิจ และการจ่ายสินสอดต้องใช้เงิน สินสอดจึงกลายเป็นสาเหตุของความอ่อนแอของสังคม

สังคมแอฟริกันยุคหลังอาณานิคมมีลักษณะคล้ายกับสังคมฝรั่งเศสในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผู้ชายมีอำนาจเด็ดขาด ผู้หญิงไม่มีสิทธิไม่มีเสียง ต้องเป็นฝ่ายรับฟังคำสั่งผู้ชายซึ่งมักใช้อำนาจกับลูกและภรรยาในครอบครัวมากเกินไป เมื่อผู้ชายต้องการเลื่อนฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ เขาพบวิธีทางเดียวคือการแต่งงานของลูกๆ ที่ควรแต่งงานกับคนที่คู่ควรและจ่ายสินสอดให้พ่อตาได้มากที่สุด

ในบทละครทั้ง 3 เรื่อง เราได้รู้จักตัวละครผู้เป็นพ่อจอมบงการ คืออาตองกานา เอ็มบาการ์ และอเบโซโล พ่อทั้งสามคนส่งลูกสาวไปเรียนที่โรงเรียนของชาวฝรั่งเศส เพื่อหวังผลตอบแทน วันหนึ่งบรรดาลูกสาวจะได้เป็นบุคคลสำคัญ และได้แต่งงานกับผู้ชายที่ร่ำรวย พวกเขาคิดแผนการไว้โดยที่ลูกสาวไม่ล่วงรู้

จะเห็นได้ว่าพ่อทั้ง 3 คน แสดงบทบาทเหมือนกับอาร์ปากงที่กระทำทุกอย่างเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน โดยไม่คำนึงว่าการแต่งงานคือการตกลงของคน 2 คน อย่างไรก็ตามสิ่งที่แตกต่างกันก็คือตัวละครผู้เป็นพ่อของเอ็มปืออาทั้งสามมีฐานะยากจน ไม่ได้เป็นชนชั้นกลางหรือร่ำรวยเหมือนอย่างอาร์ปากง เขาไม่มีโอกาสกินอยู่อย่างดี ไม่มีฐานะในสังคม สภาพความเป็นอยู่ผลักดันให้พวกเขาต้องทำทุกอย่างเพื่อสานฝันของตัวเอง พวกเขาปฏิบัติเหมือนกันคือการเรียกร้อสินสอด เนื่องจากพ่อต้องการนำสินสอดมาเพื่อชดเชยที่ตัวเองได้จ่ายค่าเล่าเรียนของลูกสาวไป อีกประการหนึ่งเพื่อรับประกันว่าทางครอบครัวจะมีสภาพความ

เป็นอยู่ที่สุขสบาย ร่ำรวย และมีเกียรติในสังคม นอกจากนี้พ่อยังนำเงินสินสอดของลูกสาวไปใช้เป็นสินสอดเพื่อขอผู้หญิงให้กับลูกชาย หรือนำเงินไปใช้เพื่อแต่งงานกับภรรยาคนใหม่

โมลิแยร์และเอ็มปือาได้นำเสนอเรื่องในตอนท้ายให้ลูกทุกคนมีความสุข แม้ว่าพ่อจะมีอำนาจและข่มขู่เพียงใด แต่ลูกก็ใช้ความพยายามเพื่อฝ่าฟันอุปสรรคได้ ทั้งนี้พวกเขามีผู้ที่คอยช่วยเหลือให้พวกเขาประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับผู้เป็นพ่อ

ในเรื่อง ‘*L’Avare*’ เกลลอง เอลิซและมารีอันแฟนสาวของเกลลอง ได้ช่วยกันแก้ปัญหา พวกเขาไปปรึกษาลาเฟลช (*La Flèche*) ซึ่งเป็นคนรับใช้ในบ้าน แล้วคิดแผนไปขโมยกล่องเก็บเงินของอาร์ปากมาเพื่อประกันว่าพ่อจะยอมทุกอย่างเพื่อให้ได้ของที่เขารักที่สุดคืน ในที่สุดพ่อจึงยอมทำตามลูกทุกอย่างเพื่อให้ได้กล่องเงินคืนมา และลูกๆ ทุกคนจึงได้รับความสุขและได้แต่งงานกับคนที่ตนรัก

ส่วนจุดยึดตัวละครหลักในเรื่อง ‘*Trois Prétendants ... Un Mari*’ เมื่อรู้ว่าพ่อจะขายลูกสาวให้กับผู้ที่จ่ายสินสอดแพงที่สุด จึงคิดแผนการกับญาติและตัดสินใจขโมยเงินสินสอดที่ถูกจ่ายไว้ล่วงหน้ามาให้แฟนหนุ่มนำกลับไปสู่ขอ และได้แต่งงานกับเขาโดยไม่เสียสินสอดเลย

ในเรื่อง ‘*Notre fille ne se mariera pas*’ เมื่อพ่อประกาศว่าจะไม่ยอมให้ลูกสาวแต่งงาน ชาร์ลอตซึ่งเป็นผู้หญิงที่ได้รับการศึกษา เธอจึงคิดแผนกับกอลเลตและแกสตันการ์ณ ในท้ายที่สุดพ่อยอมรับให้ลูกสาวแต่งงานกับผู้ชายที่ลูกรัก เพราะเขาหวังว่าผู้ชายคนนั้นจะเป็นใหญ่และร่ำรวยในอนาคต

‘*Jusqu’à nouvel avis*’ ในเนื้อเรื่องไม่ปรากฏตัวละครตัวรอง แต่ผู้เขียนได้นำเสนอบทบาทของมาดาลีนตัวละครหลักที่ออกจากหมู่บ้านไปอาศัยในเมือง และไม่ยอมไปพบพ่อ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการปะทะกับคนในหมู่บ้าน และได้ใช้ชีวิตอยู่กับสามีตามที่ปรารถนา

สรุป

จากบทละครทั้ง 3 เรื่อง นักเขียนนำเสนอปัญหาเรื่องเงินในยุคสมัยที่แตกต่างกัน เงินเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน และได้กลายเป็นปัญหาหนึ่งในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องสินสอด ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 สังคมฝรั่งเศสเริ่มมีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจแล้ว แต่พ่อแม่ก็ยังเรียกสินสอดในการแต่งงานของลูก เพราะหวังให้ร่ำรวยมากขึ้น ส่วนในแอฟริกาเหตุการณ์เรียกสินสอดนั้นเป็นเรื่องที่รับได้ยากเพราะพ่อมักนำเงินที่ได้รับเป็นสินสอดมาใช้ในการแต่งงานของลูกชาย หรือนำเงินนั้นมาเพื่อเป็นสินสอดให้ตนเองใช้ในการแต่งงานกับภรรยาใหม่

อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องสินสอดและเงินเป็นปัจจัยก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม ซึ่งนักเขียนได้นำมาเป็นเนื้อหาหลักในงานวรรณกรรมอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

ศิริวิจิตร รวมศิลป์. “แนวโน้มนวนกรรมโพสต์โคโลเนียลของอัฟริกัน.” ใน การสัมมนาวัฒนธรรม
โพสต์โคโลเนียลนานาชาติ. หน้า 3-8. วันที่ 25 – 26 มิถุนายน 2546 ณ ห้อง 105 อาคารมหา
จุฬาลงกรณ์.

Gaxotte, Pierre. (1997). **Molière**. Paris : Flammarion.

“Guillaume Oyono-Mbia”. (2008). In *Encyclopedia Britannica*. [Online]. Available :

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/437062/Guillaume-Oyono-Mbia> Retrieved
September 17, 2008.

Kesteloot, Lilyn. (1967). **Anthologie négro-africain**. Paris : Gérard

Oyônô-Mbia, Guillaume. (1964). **Trois prétendants...un mari**. Yaoundé : Clé.

_____. **Notre fille ne se mariera pas**. Paris : OPTF-DA EC.

_____. (1975). **Jusqu'à nouvel avis**. Yaoundé : Clé.

Puzin, Claude. (1987). **Littérature textes et documents**. Paris : Nathan.

Sherer, Jacques. (1986). **La dramaturgie classique en France**. Paris : Nizet.

จิตวิญญาณของความต้องการเป็น “ที่หนึ่งในโลก” ของญี่ปุ่น

รองศาสตราจารย์ วรินทร์ ววงศ์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ warintornw@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอปัญหาว่าทำไมญี่ปุ่นจึงต้องการเป็นที่หนึ่งในโลกและญี่ปุ่นใช้นโยบายอะไรในการผลักดันให้เป็นจริง ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติมาก การที่ญี่ปุ่นจะอยู่รอดได้ในสังคมมีทางเดียวคือการพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูงเพื่อผลิตสินค้าให้แข่งขันได้ในระดับนานาชาติ ที่สำคัญคือจิตวิญญาณของญี่ปุ่นเป็นจิตวิญญาณ ของการแข่งขันในระดับโลก สินค้าที่ผลิตจึงต้องเป็นที่หนึ่งในโลกเสมอ รัฐบาลญี่ปุ่นมองเห็นว่าการศึกษาคือกุญแจสำคัญ ที่จะทำให้การรับรู้วิทยาการสมัยใหม่เป็นไปได้ง่ายขึ้น นโยบายของญี่ปุ่นที่เริ่มจากการไล่ตามประเทศตะวันตกได้มีการขยับตัวเป็นต้องหนีการไล่ล่าจากประเทศในแถบเอเชียด้วยกัน ญี่ปุ่นจึงทุ่มเทการลงทุนที่จะต้องพัฒนาคนโดยผ่านกระบวนการศึกษา ญี่ปุ่นถือว่า การลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นการลงทุนเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่ง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้างคนให้มีคุณภาพและนำคนเหล่านี้ไปสร้างเศรษฐกิจของชาติ การพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูงเพื่อผลิตสินค้าแข่งขันกับนานาประเทศทั่วโลกได้นั้นญี่ปุ่นได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณสมบัติ 2 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่มีความเข้มงวดต่อตนเอง (คุณภาพด้านการเป็นมนุษย์ที่พึงประสงค์ในสังคม)
2. เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ในระดับสูง (คุณภาพด้านองค์ความรู้)

Abstract

This paper will introduce why Japan wants to be number one in the world and what policies are implemented to achieve this. Japan is a country with few natural resources. In order to survive, Japan must develop its technology to produce products in order to compete with the rest of the world. The Japanese fighting spirit plays an important role. Therefore, Japanese products must always be number one in the world. The government views that education plays a key role in order to learn more easily in advanced knowledge. Japanese policies began from catching up with the western countries and now running away from the eastern countries who are trying to catch up with Japan. Therefore, Japan invests in creating quality people through education. Japan has emphasized the importance of education in order to develop human resources and use these people to drive the country's economy. In order to achieve their goal of being number one, basically, Japanese people are expected to have the 2 qualities: high standard of self discipline and knowledge as well.

บทนำ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นเกาะตั้งอยู่ทางตะวันออกของทวีปเอเชีย มีเกาะเล็กเกาะใหญ่รวมกันทั้งสิ้นประมาณ 7,000 เกาะ เรียงรายตั้งแต่เหนือจรดใต้ด้วยความยาวประมาณ 3,000 กิโลเมตร พื้นที่ของประเทศรวมทั้งสิ้น 377,864 ตารางกิโลเมตร เกาะหลักของญี่ปุ่นมี 4 เกาะด้วยกันคือ เกาะฮอกไกโด ฮอนชู ชิโกกุ และคีวชู ภูเขาที่สูงที่สุดคือ ฟุจิ ซึ่งสูง 3,776 เมตร แม่น้ำฮิโนะโนะเป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดคือยาว 367 กิโลเมตร ญี่ปุ่นมีพื้นที่ทำการเกษตร 13.2 % ของพื้นที่ทั้งหมดในขณะที่มีพื้นที่อยู่อาศัย 4.7 % นอกนั้นส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าภูเขาและที่ราบสูง ญี่ปุ่นแบ่งการปกครองออกเป็น 47 จังหวัด

ปัจจุบันญี่ปุ่นมีประชากรทั้งสิ้น 125 ล้านคน อายุขัยโดยเฉลี่ยของคนญี่ปุ่น ปี ค.ศ.2007 เป็นดังนี้คือ

ชาย 79.19 ปี อยู่ในลำดับที่ 3 ของโลก (ลำดับที่ 1 ไอซ์แลนด์ ลำดับที่ 2 ฮองกง)

หญิง 85.99 ปี อยู่ในลำดับที่ 1 ของโลกติดต่อกันเป็นเวลา 23 ปี

เมื่อดู GDP ปรากฏว่าใน ปี ค.ศ.1993 ญี่ปุ่นอยู่ในลำดับ 2 ของโลก (ลำดับ 1 ลักเซมเบิร์ก ลำดับ 3 สวิตเซอร์แลนด์) แต่เมื่อมาในปี 2006 GDP ของญี่ปุ่นตกลงมาอยู่ลำดับที่ 18 (ลำดับ 1 ลักเซมเบิร์ก ลำดับ 2 นอร์เวย์ ลำดับ 3 ไอร์แลนด์) จะอย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในแถบเอเชีย เช่น เกาหลี หรือ สิงคโปร์ ญี่ปุ่นก็ยังมี GDP ที่สูงกว่าดังนี้คือ

ญี่ปุ่น 1,194,000 บาท : ปี (ประมาณ 99,500 บาท : เดือน)

สิงคโปร์ 1,000,000 บาท : ปี (ประมาณ 83,333 บาท : เดือน)

เกาหลี 600,000 บาท : ปี (ประมาณ 50,000 บาท : เดือน)

เมื่อเปรียบเทียบภาระการเสียภาษีเงินได้และเงินค่าประกันสังคมของญี่ปุ่นกับประเทศที่พัฒนาด้วยกันแล้ว ถือได้ว่าญี่ปุ่นยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงนักดังนี้

สวีเดน 70.2 % ฝรั่งเศส 61 %

อังกฤษ 47.1 % ญี่ปุ่น 39.4 %

สหรัฐอเมริกา 31.9 %

นอกจากนี้ในปัจจุบันมีคนญี่ปุ่น 1.8% ถือครองทรัพย์สิน 18.5% ของทรัพย์สินในประเทศทั้งหมด

1. สังคมญี่ปุ่นปัจจุบัน

นับย้อนหลังไปประมาณ 30 ปีที่แล้ว คือประมาณ ปี ค.ศ. 1975 ในยุคนั้นญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เจริญรุ่งเรืองมากทั้งทางด้านเทคโนโลยีและคุณภาพชีวิตของผู้คน ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความหวังในชีวิต หัวหน้าครอบครัวทำงานหนักกลับถึงบ้านดึกดื่น ฝ่ายภรรยาที่ทำหน้าที่แม่บ้านได้อย่างเต็มที่ไปพร้อมๆ กับการดูแลบุตรในเรื่องการศึกษา ดังนั้นถ้าบ้านใดที่หัวหน้าครอบครัวกลับถึงบ้าน 5-6 โมงเย็น แสดงว่าหัวหน้าครอบครัวบ้านนั้นไม่มีอนาคตในที่ทำงาน จากความมั่นคงทางเศรษฐกิจส่งผลให้แต่ละครอบครัวสามารถกำหนดชีวิตในอนาคตได้ เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อที่อยู่อาศัยของตน เป็นต้น และจากความเจริญของทางเศรษฐกิจทำให้ทุกคนมีรายได้เป็นของตนเอง คติปล้นชิงทรัพย์แทบไม่ปรากฏ จัดเป็นสังคมที่มีความ

ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ถึงกับมีการกล่าวขานกันว่าสังคมญี่ปุ่นในยุคนั้นคือประเทศแห่งสังคมนิยมอย่างแท้จริง เพราะผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นชนชั้นกลางที่มีฐานะ มีอันจะกิน คนจนมีเพียงเล็กน้อยและคนรวยก็มีจำนวนไม่มาก

ปี ค.ศ. 1945 เป็นปีที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง หลังจากนั้นญี่ปุ่นค่อยๆฟื้นตัวและเมื่อเข้าปลายทศวรรษที่ 1950 เศรษฐกิจของญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคขาขึ้นหรือยุคทอง แต่เมื่อเข้าปี 1990 ความหายนะทางเศรษฐกิจได้มาเยือน ญี่ปุ่นอยู่ในสภาพเศรษฐกิจฟองสบู่แตกต่อเนื่องยาวนานถึง 14 ปี จึงค่อยผงกหัวขึ้นอีกครั้ง แต่ไม่ได้หมายความว่าเศรษฐกิจญี่ปุ่นจะเจริญรุ่งเรืองดังในอดีต จากรายงานของ NHK ระบุว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 มีคนญี่ปุ่นอดตายโดยเฉลี่ยปีละ 60-90 คน โดยเฉพาะในช่วง ปี ค.ศ. 2002-2007 มีคนญี่ปุ่นอดตาย 361 คน หมายความว่าใน 5 วัน มีคนอดตาย 1 คน

อันที่จริงรัฐบาลญี่ปุ่นมีระบบประกันสังคมช่วยเหลือให้ค่าเลี้ยงดูสำหรับผู้ที่ยังเลี้ยงตนเองไม่ได้ ระบบสวัสดิการเกี่ยวกับการช่วยเหลือคือจะให้เงิน 700 ดอลลาร์ (23,000 บาท) ต่อเดือน แต่ผู้ที่เข้าสู่ระบบต้องเปิดเผยทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดว่ามีหรือไม่มีจริงรวมทั้งต้องให้แพทย์ตรวจร่างกาย ถ้าสุขภาพสมบูรณ์จะไม่ได้รับการช่วยเหลือ พวกเขาจะถูกผลักให้ไปทำงานหาเลี้ยงชีพเอง มีบางรายที่แพทย์ลงความเห็นว่าป็นโรคตับ แต่ก็ยังถูกแนะนำให้ไปทำงาน นโยบายของรัฐบาลคือให้แต่ละคนพยายามช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด การที่จะเข้าสู่ระบบสวัสดิการเช่นนี้จึงไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะจะมีกฎเกณฑ์และขั้นตอนมาก เมื่อถูกผลักให้ไปหางานแต่หางานไม่ได้จึงเครียดและกดดันและคนกลุ่มนี้คือกลุ่มที่อดตาย นั่นหมายความว่า การสร้างกฎเกณฑ์มากเท่าไรก็ยิ่งทำให้มีคนอดตายมากเท่านั้น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดยั้ง แม้เศรษฐกิจจะล่มสลาย แต่ญี่ปุ่นไม่เคยหยุดยั้งในการพัฒนาด้านเทคโนโลยี นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังเป็นนักผลิตสินค้าตัวฉกาจ โดยเฉพาะของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด ของใช้ในครัวเรือน และญี่ปุ่นมักจะเป็นมืออาชีพในการผลิตของที่มีขนาดเล็กให้เข้ากับพื้นที่ใช้สอยในบ้านที่มีจำกัด อาจกล่าวได้ว่าตราบดีที่ญี่ปุ่นยังมีมหายาใจ ญี่ปุ่นก็จะไม่หยุดการพัฒนาสินค้าชนิดใหม่ๆ

ในด้านการคมนาคมโดยเฉพาะเส้นทางรถไฟ ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาเครือข่ายเส้นทางรถไฟเป็นเส้นใยแมงมุมไปทั่วทุกจุดของประเทศ ทำให้ผู้คนได้รับความสะดวกสบายในการเดินทาง ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ เช่น กรุงโตเกียวไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใดของกรุงโตเกียว สามารถเดินทางไปถึงที่หมายได้ในเวลาไม่เกินหนึ่งชั่วโมง และด้วยความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ผู้โดยสารรถไฟสามารถสอดตัวรถไฟที่เครื่องตรวจตัวได้มากกว่าหนึ่งใบ และสามารถใส่จากด้านใดของตัวก็ได้ ใส่กลับหน้าหลังได้ทั้งสิ้นไม่จำเป็นต้องสอดใส่ตามลูกศรชี้บนหน้าตัวอีกต่อไป ในสถานีรถไฟมีการสร้างบันไดเลื่อนเพิ่มมากขึ้นแม้แต่สถานีเล็กๆ ก็จะพบเห็นบันไดเลื่อนหรือมีการปรับปรุงห้องสุขาตามสถานีรถไฟให้ทันสมัยและสะอาดมากขึ้น

2. จิตวิญญาณของคนญี่ปุ่น

เมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศในสมัยต้นเมจิคือปี ค.ศ. 1868 ญี่ปุ่นต้องตะลึงถึงความเจริญทั้งทางวัฒนธรรมและอารยธรรมของประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นตั้งเป้าหมายไว้ว่า ญี่ปุ่นจะต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับประเทศตะวันตกให้ได้ ด้วยเหตุที่คนญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่มีความพยายามและความมุ่งมั่นในระดับสูงอยู่ในจิตวิญญาณ ญี่ปุ่นจึงสามารถบรรลุถึงปณิธานที่ตั้งไว้ จิตวิญญาณแห่งความพยายามและความมุ่งมั่นไม่ใช่จิตวิญญาณระดับท้องถิ่น แต่เป็นจิตวิญญาณระดับชาติ ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เป้าหมายของญี่ปุ่นคือสินค้าที่ผลิตนั้นต้องใช้ได้ในระดับโลก ผลพวงแห่งจิตวิญญาณคือสินค้านั้นสามารถเข้าสู่ตลาดการแข่งขันระดับโลกได้ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ณ ที่นี้ผู้เขียนใคร่ขอยกตัวอย่างจิตวิญญาณในการผลิตสินค้า 2 ตัวอย่าง ซึ่งผู้เขียนได้ข้อมูลจากสารคดี Project X ของรายการ HHK เมื่อเดือนกุมภาพันธ์และสิงหาคม ปี พ.ศ. 2544 ตามลำดับ ดังนี้

การผลิตหม้อหุงข้าวไฟฟ้า

ในปี ค.ศ. 1951 ประเทศญี่ปุ่นได้นำเข้าเครื่องใช้ไฟฟ้าจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านเรือน เช่น เครื่องดูดฝุ่น เครื่องซักผ้า เป็นต้น มินามิเป็นเจ้าของโรงกลึง เขามีคนงานที่อยู่ในความดูแล 100 คน ต่อมาโรงงานประสบกับภาวะการขาดทุน เจ้าหนี้เริ่มมาทวงหนี้ หลังจากนั้นมีคนมาขอซื้อโรงงาน มินามิได้บอกหน้ามาของงานยามาตะผู้ซึ่งในขณะนั้นมีตำแหน่งเป็นพนักงานฝ่ายขายของบริษัทโตชิบา ยามาตะได้เสนองานให้ชิ้นหนึ่งคือการผลิตหม้อหุงข้าวไฟฟ้า ซึ่งในขณะนั้นบริษัทมิซูบิชิพยายามทำอยู่แต่ไม่สำเร็จ ยามาตะเคยเสนอที่บริษัทโตชิบาก็ไม่มีใครเห็นด้วย ที่จริงหม้อหุงข้าวไฟฟ้าที่ใช้ในเวลานั้นมีบางบริษัททำอยู่ แต่ไม่มีบริษัทไหนสามารถทำให้หม้อหุงข้าวตัดไฟอัตโนมัติได้เมื่อข้าวสุก มินามิตัดสินใจรับงานชิ้นนี้มาทำทันที เขาเริ่มงานใหม่นี้ที่บ้าน เขาพบว่าหม้อหุงข้าวไฟฟ้าในเวลานั้นใช้เวลา 20 นาที ในการทำให้ข้าวสุก งานของเขาคือจะหาอย่างไรเพื่อให้หม้อหุงข้าวตัดไฟอัตโนมัติ มินามิตดลองหุงข้าวแล้วแล้วอีกจนข้าวหมด เผอิญสมัยที่เขาอยู่การซื้อขายข้าวสารจะใช้ระบบปันส่วนเขาจำเป็นต้องใช้ข้าวสารในการทดลอง เมื่อไม่มีทางเลือกเขาถึงแอบไปซื้อที่ตลาดมืดซึ่งแน่นอนเขาถูกตำรวจจับหลายครั้ง มินามิมีนุตร 6 คน จากบ้านที่เคยมีเสียงหัวเราะกลับค่อยๆ เริ่มเงียบหาย บรรยากาศภายในบ้านมีแต่ความเครียด ภรรยาของเขาคือ ฟูมิโกะ เธอช่วยสามีเต็มที่ในการทดลองต่างๆ รวมทั้งเป็นผู้คอยวัดอุณหภูมิเมื่อข้าวสุกแล้วจดบันทึก ฟูมิโกะต้องคอยจดบันทึกวันทั้งคืน ขณะที่งานยังไม่ประสบความสำเร็จ ยามาตะได้มาปรากฏตัวที่บ้านและแจ้งว่า เขาสามารถหาสวิทช์ที่ตัดไฟได้แล้ว บรรยากาศในบ้านจึงเริ่มคลั่งคลั่งอีกครั้ง กระนั้นก็ตามปัญหาใหม่ได้เกิดขึ้นกล่าวคือ หม้อหุงข้าวไฟฟ้าอัตโนมัตินี้จะต้องใช้ได้ตั้งแต่ฮอกไกโดถึงคิวชู แต่พอนำหม้อไปทดลองในที่หนาวเย็นอุณหภูมิของหม้อไม่ถึง 100 องศา ทำให้ข้าวไม่เดือด ฟูมิโกะตรากตรำกับการทดลองนี้มากจนกระทั่งป่วยเป็นโรคไต ลูกทั้ง 6 คนจึงเข้ามาช่วยแม่เพราะแม่ไม่ยอมหยุดการทดลอง แม่จงดรยละเอียดในเรื่องเวลามาก มีการบันทึกคำนวณเวลาเป็นนาฬิกา มินามิได้ปรับทุกข์กับยามาตะว่าความร้อนในหม้อหุงข้าวหาย บ้านกำลังจะถูกยึด ยามาตะเสนอว่าที่ฮอกไกโดเขาใช้หม้อแบบหนึ่ง

ที่เก็บความร้อนได้ดี เมื่อมินามิทำตามที่ยามาตะแนะนำ ผลปรากฏว่าในปี ค.ศ. 1955 เขาทำได้สำเร็จ วันแห่งความสำเร็จ มินามิเป็นผู้หุงข้าวให้ลูกรับประทานด้วยหม้อหุงข้าวไฟฟ้าอัตโนมัติที่พวกเขาร่วมมือร่วมใจกันผลิตขึ้นมา

ยามาตะได้นำหม้อหุงข้าวไฟฟ้าไปโฆษณาขายที่ออกโกโด โดยเจาะไปที่กลุ่มแม่บ้าน เขาสาธิตการหุงข้าวและแสดงให้เห็นว่าข้าวในหม้อไม่ไหม้ และแม่บ้านจะมีเวลาว่างให้กับตนเองอีกมากในตอนเช้า การที่ยามาตะเน้นคำว่าไม่ไหม้ เพราะในสมัยก่อน ถ้าผู้หญิงคนไหนหุงข้าวไหม้จะหมดคุณสมบัติการเป็นภรรยาทันที

หม้อหุงข้าวไฟฟ้าอัตโนมัติถือเป็นหม้อรุ่นบุกเบิกแรกของโลกที่สามารถตัดไฟอัตโนมัติได้เมื่อข้าวสุก ราคาขายครั้งแรกประมาณเศษหนึ่งส่วนสามของเงินเดือนพนักงานบริษัท ซึ่งเป็นราคาที่สูง จะอย่างไรก็ตามผู้คนนิยมใช้กันมากขึ้นๆ โรงงานเดิมของมินามิได้ฟื้นคืนชีพอีกครั้ง หลังจากนั้นอีก 4 ปี คือปี ค.ศ.1959 ฟูมิโกะได้เสียชีวิตลง เธออุทิศตนให้กับหม้อหุงข้าว อุทิศชีวิตให้กับสามีและครอบครัวอย่างมาก ล้น จดหมายจากทั่วทุกทิศหลังไหลมากล่าวคำขอบคุณว่า "ชีวิตฉันในตอนเช้าสบายขึ้นมาก" หม้อหุงข้าวไฟฟ้าแบบอัตโนมัติใบแรกของโลก ณ ปัจจุบันได้ถูกเก็บรักษาเป็นอย่างดีโดยลูกๆ ของมินามิ และฟูมิโกะ

การผลิตนาฬิกาควอตซ์

ที่เมืองทสึระ จังหวัดนางาโนะ ในอดีตเป็นแหล่งผลิตไหมที่สำคัญของญี่ปุ่น เมื่อ เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงงานต่างๆ ได้ปิดตัวลงคนงานหญิงจึงตกงานกันมาก ยามาสะกิฮิสะโอะ วัย 38 ปี (ค.ศ. 1942) ได้ปรึกษากันในหมู่เพื่อนที่ขายของตามร้านต่างๆ ว่าจะผลิตอะไรดี ยามาสะกิเกิดความคิดขึ้นมาว่าเขาอยากจะทำให้ญี่ปุ่นเป็นเจ้าแห่งนาฬิกา หรืออีกนัยหนึ่ง "สวิสแห่งตะวันออก" ให้ได้ ในสมัยนั้นถ้านาฬิกาเดินผิดเวลา 3 นาทีต่อวันถือเป็นเรื่องปกติ เขาจึงมีความมุ่งมั่นที่จะผลิตนาฬิกาที่มีความเที่ยงตรงมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขาจึงได้ตั้งโรงงานผลิตนาฬิกามีพนักงาน 22 คน ปี ค.ศ. 1946 เมื่อสงครามสิ้นสุด โรงงานเขาสามารถผลิตนาฬิกาที่เดินผิดเวลา 2 นาทีต่อวัน กระนั้นก็ตามเขามักจะได้รับการดูถูกว่าเป็นนาฬิกาบ้านนอก ยามาสะกิดังปณิธานไว้ว่า เขาจะผลิตนาฬิกาที่เที่ยงตรงที่สุดในโลกให้ได้ หลังจากนั้นอีก 10 ปี โรงงานเขามีพนักงานเพิ่มเป็น 900 คน เขาสามารถทำนาฬิกาที่เดินผิดเวลาเพียง 20 วินาทีต่อวัน แต่นาฬิกาที่เขาทำได้นั้นยังเป็นนาฬิกาที่ต้องใช้ไขลาน ในช่วงเวลาเดียวกันที่ประเทศสหรัฐอเมริกาสามารถผลิตนาฬิกาแบบไขถ่านที่มีความแตกต่างในเรื่องเวลาเพียง 2 วินาทีต่อวัน ทำให้นาฬิกาขายดีมาก นอกจากนี้ที่สหรัฐอเมริกายังสามารถผลิตนาฬิกาควอตซ์ที่มีความแตกต่างในเรื่องเวลาเพียง 0.01 วินาทีต่อวันแต่นาฬิกาดังกล่าวเป็นตั้งโต๊ะ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้จุดประกายให้ยามาสะกิทะเยอทะยานที่จะผลิตนาฬิกาควอตซ์บ้าง แต่เขาตั้งเป้าไว้สูงกว่านั้นคือ เขาจะผลิตในรูปนาฬิกาข้อมือที่มีความเที่ยงตรงที่สุด ซึ่งเขาต้องการผู้เชี่ยวชาญทางด้านอิเล็กทรอนิกส์ ยามาสะกิเริ่มเดินทางเข้าเมืองโตเกียว โดยมุ่งไปที่มหาวิทยาลัยมีชื่อต่างๆ ในโตเกียว เพื่อเข้าพบอาจารย์ที่ปรึกษา ขอให้ช่วยแนะนำให้นักศึกษาที่กำลังจะจบไปทำงานที่โรงงานของเขาแต่ก็ได้รับการปฏิเสธ อาจารย์เหล่านั้นอ้างว่าลูกศิษย์ของตนมีบริษัทใหญ่ที่มั่นคงเข้ามาติดต่อขอตัวกันเรียบร้อยแล้ว คงไม่

มีใครอยากไปทำงานตามโรงงานบ้านนอก ยามาสะกิไม่ละความพยายาม เขายังเที่ยวตระเวนกัมหัวจรดพื้น กับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอนักศึกษา จนพนักงานบริษัทเห็นภาพนี้ไม่ไหวถึงกับเอ่ยปากว่ายามาสะกิมีตำแหน่งเป็นถึงเจ้าของกิจการทำไมจึงต้องทำถึงขนาดนี้ ยามาสะกิกลับตอบว่า ถ้าเป็นศิระของผมนเองผมจะกัมหัวสักกี่ครั้งก็ได้ ในที่สุดยามาสะกิได้มาที่มหาวิทยาลัยชิซุโอกะ และมากัมหัวจรดพื้นกับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอนักศึกษาอีกเช่นเคย ครั้งแรกอาจารย์โอกาเบะจะปฏิเสธ แต่เมื่อเห็นความตั้งใจจริงของยามาสะกิจึงเกิดความเชื่อมั่นว่า ถ้าส่งลูกศิษย์ไปช่วยคงไม่ผิดหวัง ยามาสะกิจึงได้นักศึกษามาช่วยพัฒนานาฬิกาข้อมือของเขา การพัฒนาดำเนินมาเรื่อยๆ แต่ในขณะที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ ยามาสะกิได้เสียชีวิตลงด้วยโรคมะเร็งในกระเพาะอาหารในวันเพียง 58 ปี ปี ค.ศ. 1963 บริษัทผลิตนาฬิกาข้อมือโรเล็กซ์ของสวิสได้ประกาศตัวออกมาว่าสามารถผลิตนาฬิกาข้อมือควอตซ์ได้เป็นผลสำเร็จ ขาวนี่จึงเป็นตัวเร่งให้ทางทีมงานยิ่งต้องเร่งผลิตนาฬิกาออกมาให้ได้แม้ยามาสะกิจะเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม ในท้ายที่สุด ปี ค.ศ. 1969 พวกเขาประสบความสำเร็จในการผลิตนาฬิกาข้อมือควอตซ์ที่เดินเที่ยงตรงที่สุดในโลกได้สำเร็จเป็นพวกแรก ก็จะมี ความแตกต่างในเรื่องเวลาเพียง 0.2 วินาทีต่อวัน ขาวนี่ได้ถูกกระจายไปทั่วโลกถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของ ญี่ปุ่น เมืองทสึวะที่ผู้คนเคยดูถูกว่าเป็นเมืองบ้านนอก มาบัดนี้คำสบประมาทได้หายไปอย่างสิ้นเชิง สองตัวอย่างที่ยกขึ้นมากล่าวข้างต้น เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณแห่งความมุ่งมั่น และพยายามที่จะพัฒนาความคิดความสามารถให้เท่าเทียมตะวันตก หลายครั้งที่ต้องเอาชีวิตครึ่งหนึ่งมาทุ่มเทให้กับงานที่มุ่งมั่นจะทำให้สำเร็จ ตัวอย่างของผลงานสองชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นไม่ใช่เป็นนักเลียนแบบอย่างเดียว แต่เขาสามารถพัฒนาให้ดีกว่าของที่เลียนแบบ ผู้คนอีกหลายล้านคนทั่วโลกพลอยได้รับความสะดวกสบายจากผลงานที่พวกเขาคิดค้นไว้ (วรินทร์ ฐนาคะ: 94-98)

3. ทำไมญี่ปุ่นจึงต้องการเป็นที่หนึ่งในโลก

จากการที่ญี่ปุ่นมีประชากรถึง 125 ล้านคน ภูมิประเทศส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นเป็นภูเขาและที่ราบสูง ญี่ปุ่นจึงมีพื้นที่สำหรับเกษตรกรรมน้อย ดังนั้นถ้าญี่ปุ่นไม่ทำอะไรคงอดตายกันหมด ญี่ปุ่นจึงหันมาพัฒนา ด้านอุตสาหกรรม กล่าวในทางรูปธรรมคือ การผลิตสินค้า การที่จะทำให้ประเทศอยู่รอดนั้นจะต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและขายได้ในระดับโลก ที่สำคัญคือจิตวิญญาณของญี่ปุ่นเป็นจิตวิญญาณของการแข่งขันในระดับโลก สินค้าที่ผลิตจึงต้องเป็นที่หนึ่งในโลกเสมอ

การที่ญี่ปุ่นผงาดอยู่บนเวทีโลกได้ก็เพราะญี่ปุ่นเป็นยอดนักผลิตสินค้าออกสู่ตลาดโลก จากสินค้าที่ไม่มีคุณภาพในอดีต ญี่ปุ่นสามารถพัฒนามาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพได้ในปัจจุบัน แต่เมื่อสินค้าจากจีนและเกาหลีสามารถตีตลาดสินค้าญี่ปุ่นได้มาก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ เหตุการณ์เหล่านี้ได้สร้างความวิตกให้แก่เกษตรกรชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ญี่ปุ่นจึงพยายามเลิกการผลิตสินค้าประเภทจำนวนมากเปลี่ยนมาเป็นการผลิตสินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีในระดับสูง มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เน้นกลุ่มเป้าหมายลูกค้าใหม่เพื่อให้อยู่รอดจากการวิ่งไล่ตามของจีน เกาหลีหรือประเทศอื่นๆ ได้

ญี่ปุ่นมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการพัฒนาขนส่งอวกาศเชิงพาณิชย์ แต่ประสบความสำเร็จล้มเหลวมาตลอด จนสหรัฐอเมริกาประมาณว่าญี่ปุ่นไม่มีทางทำได้สำเร็จ แต่ญี่ปุ่นก็อดทนและไม่ยอมแพ้ จนในที่สุดก็สามารถยิงจรวดขึ้นสู่อวกาศและประสบความสำเร็จในการปล่อยดาวเทียมของตนขึ้นสู่อวกาศได้ในปี ค.ศ. 2005 ญี่ปุ่นตั้งปณิธานไว้เสมอว่าจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงให้ทัดเทียมสหรัฐอเมริกาให้ได้

ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นมีแนวโน้มจะผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูงและราคาแพง หรือต้องการแข่งขันเทคโนโลยีด้านอวกาศกับสหรัฐอเมริกามากขึ้นเท่าใด ความจำเป็นในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ญี่ปุ่นจึงได้เริ่มปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งที่ 3 ในยุค ค.ศ. 1980 เป็นต้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะดังกล่าว และเพื่อลดบรรยากาศการแข่งขันทางการศึกษาไปด้วย แต่ญี่ปุ่นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ญี่ปุ่นจึงได้ปฏิรูปหลักสูตรครั้งใหญ่และประกาศใช้ในปี ค.ศ. 2002 โดยมีความหวังว่าจะสนองต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว มีการกล่าวกันว่าการปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นในท้ายที่สุดก็คือการปฏิรูปการผลิตสินค้านั่นเอง

แม้ว่าญี่ปุ่นได้ประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในช่วงปี ค.ศ. 1990-2004 แต่ญี่ปุ่นไม่เคยหยุดยั้งการพัฒนาเทคโนโลยีในปี ค.ศ. 2010 ทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกานำรถยนต์ที่ใช้พลังงานจากไฟฟ้าออกจำหน่ายทั่วโลก ญี่ปุ่นสามารถสร้างโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ที่มีความปลอดภัยสูง เพราะญี่ปุ่นมี know-how ในการเชื่อมวัสดุให้สนิทปราศจากรอยร้าว ในอนาคตอันใกล้หลายประเทศคงต้องพึ่งพลังงานไฟฟ้าจากนิวเคลียร์ เนื่องจากการขาดแคลนน้ำมันซึ่งญี่ปุ่นสามารถให้บริการด้านนี้ได้ เพราะในปี ค.ศ. 2005 ประเทศญี่ปุ่นมีโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ที่ดำเนินการอยู่ 54 แห่ง และกำลังก่อสร้างหรืออยู่ในแผนอีก 13 แห่ง รวมทั้งสิ้น 67 แห่ง ในขณะที่เดียวกันญี่ปุ่นกำลังพัฒนาเทคโนโลยีในการนำพลังงานจากแสงอาทิตย์เพื่อนำกลับมาใช้บนโลก โดยวิธีสร้างสถานีในอวกาศเพื่อผลิตเซลล์แสงอาทิตย์ หนึ่งสถานีอวกาศสามารถผลิตพลังงานได้เท่ากับโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์หนึ่งโรง นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังมีคำขวัญของตนใหม่คือ New Japan = Moon Plan ซึ่งปัจจุบันญี่ปุ่นได้ลงทุนส่งนักบินอวกาศของตนเข้าร่วมเดินทางไปยังสถานีอวกาศนานาชาติอยู่เสมอ บริษัทดาชิของญี่ปุ่นสามารถผลิตโทรทัศน์จอแบนหนา 3.5 เซนติเมตร บริษัทชาร์ป ผลิตได้หนา 2 เซนติเมตร ในขณะที่บริษัทไฟโอเนียร์ สามารถผลิตจอแบนได้ 9 มิลลิเมตรมีน้ำหนัก 18 กิโลกรัมทำให้แขวนบนผนังได้ จากที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อยของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีที่ไม่เคยหยุดของญี่ปุ่น ผู้ที่ติดตามข่าวความเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นจะพบว่าในแต่ละวันจะมีการนำเสนอเรื่องของเทคโนโลยีใหม่ๆ ออกสู่สายตาตลอดเวลา

อนึ่งปัจจุบันญี่ปุ่นผลิตอาหารภายในประเทศได้เองเพียง 39 % (ค.ศ. 2006) ของความต้องการในประเทศทั้งหมดซึ่งอยู่ในระดับต่ำสุดของประเทศที่พัฒนาด้วยกัน รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าภายในปี พ.ศ. 2010 ญี่ปุ่นจะผลิตอาหารในประเทศให้ได้ 45 % ของความต้องการทั้งหมด กระนั้นก็ตามในสภาพปัจจุบันญี่ปุ่นยังคงต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากกว่าครึ่งของความต้องการในประเทศ

ข้าวโคชิอิการิเป็นพันธุ์ข้าวของญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียง แต่มา ณ ปัจจุบัน ประเทศจีน ได้หวัน หรือสหรัฐ - อเมริกา ก็สามารถผลิตได้เช่นกันและสามารถขายในราคาที่ถูกลงกว่าของญี่ปุ่นมาก ยกตัวอย่างเช่น ข้าวโคชิอิ - การิของจีนขายกิโลกรัมละ 243 เยน (ประมาณ 73 บาท) ในขณะที่ข้าวโคชิอิการิของญี่ปุ่นที่วางขายใน ซูเปอร์มาเก็ตในได้หวันขายกิโลกรัมละ 1,600 เยน (ประมาณ 480 บาท) แม้ญี่ปุ่นไม่สามารถผลิตอาหารแข่ง กับประเทศอื่นในด้านปริมาณได้ แต่ญี่ปุ่นสามารถใช้เทคโนโลยีระดับสูงผลิตอาหารให้มีคุณภาพได้ เช่น แอปเปิล สตรอว์เบอร์รี่ เมลลอน ของญี่ปุ่นเป็นผลไม้ที่ติดอันดับโลกว่าอร่อยที่สุด รสชาติดีที่สุด ปลอดภัย จากสารพิษมากที่สุด หรือแม้กระทั่งดอกไม้เช่นกล้วยไม้ กุหลาบก็ตาม ญี่ปุ่นใช้เทคโนโลยีในระดับสูงผสม พันธุ์เพื่อให้ได้สีสันที่แปลกใหม่และคงทน สามารถส่งไปขายยังต่างประเทศได้

4. ญี่ปุ่นสร้างเทคโนโลยีได้อย่างไร

คำตอบที่ตรงประเด็นที่สุดคือ **การสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ** โดยใช้ระบบการศึกษาใน โรงเรียนเป็นเครื่องมือ

ตั้งแต่ยุค 2000 เป็นต้นมามีคำคำหนึ่งที่ได้รับการกล่าวขานมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมญี่ปุ่น คำคำนั้นคือ **โมโนซูกุริ** ซึ่งแปลเป็นไทยได้ว่า การผลิตของ ซึ่งก็หมายถึงการผลิตสินค้านั่นเอง อันที่จริงญี่ปุ่นเป็นนัก ผลิตสินค้าที่ขอดีเยี่ยมมาทุกยุคทุกสมัย แต่ที่ญี่ปุ่นมานั้นอย่างมากขึ้นนั้นเป็นเพราะสำนึกว่าในท้ายที่สุดญี่ปุ่น ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านการผลิตของให้มากขึ้น ไม่ใช่เรียนเพียงเพื่อแข่งขันเข้าสถาบันการศึกษา ที่มีชื่อเสียงอย่างรู้จุดหมาย โดยญี่ปุ่นได้กล่าวว่าถ้ามีการพัฒนาฝีมือการผลิตให้ดีขึ้นก็จะมีเจริญรุ่งเรือง การ ลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นการลงทุนเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่ง และต้องผลิตสินค้าที่ประเทศ อย่างจีนหรือเกาหลียังทำไม่ได้

ญี่ปุ่นมักจะเปรียบเทียบด้านเทคโนโลยีกับสหรัฐอเมริกาเสมอ โดยญี่ปุ่นได้เปรียบเทียบการใช้ เครื่องจักรระหว่าง 2 ประเทศ ปรากฏว่าในปี ค.ศ. 2003 ญี่ปุ่นจะใช้งานเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรม การผลิตประมาณ 12.2 ปีก็จะเปลี่ยนเครื่องจักรใหม่ในขณะที่อเมริกาใช้ 8 ปี เพราะมีเครื่องจักรใหม่ที่มี เทคโนโลยีล้ำหน้ากว่าเข้ามาแทนที่งบประมาณสำหรับการวิจัยในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมดนั้นปรากฏว่าใน ปี ค.ศ. 2001 สหรัฐอเมริกาใช้งบเป็น 2.19 เท่าของญี่ปุ่น

เมื่อแบ่งโลกของอุตสาหกรรมอย่างคร่าวๆ จะได้ดังนี้คือ อุตสาหกรรมการผลิต การบริการ การ ก่อสร้าง สาธารณูปโภค และอื่นๆเช่น การเกษตรเหมืองแร่ ในโลกของอุตสาหกรรมเหล่านี้ปรากฏว่า ประเทศ ในกลุ่มพัฒนาจะทุ่มงบประมาณการวิจัย ไปที่อุตสาหกรรมการผลิตมากที่สุด ดังตัวเลขที่ปรากฏในปี ค.ศ. 1999 ดังนี้

ญี่ปุ่นทุ่มงบวิจัยด้านการผลิต 89.6% ของงานวิจัยในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด ในขณะที่ สหรัฐอเมริกาทุ่มงบวิจัยด้านการผลิต 64.2% อังกฤษ 79.6% ฝรั่งเศส 85.7% เยอรมนี 90.9%

อนึ่งญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครื่องบินด้วย กล่าวคือบริษัทแอร์บัส ที่ผลิตเครื่องบินรุ่น A 380 มีประเทศในกลุ่มอียูเข้าร่วมในการพัฒนา ในขณะที่บริษัทของญี่ปุ่น 18 บริษัทที่มีส่วนร่วมในการวาง

โครงการผลิตเช่นกัน หรือบริษัทโบอิงของสหรัฐอเมริกาที่ไม่ใช่สหรัฐอเมริกาผลิตแต่เพียงประเทศเดียว มีญี่ปุ่นและประเทศกลุ่มยุโรปเข้าร่วมด้วย ยกตัวอย่างเช่นเครื่องบินโดยสารโบอิง 7E7 (ค.ศ. 2004.) มีญี่ปุ่นและอิตาลีเข้าร่วม ส่วนแบ่งของงานที่ญี่ปุ่นได้รับมีถึง 35% ซึ่งเมื่อย้อนอดีตแล้วปรากฏว่าปี ค.ศ. 1978 โบอิง 767 ญี่ปุ่นได้รับส่วนแบ่งงาน 15% ปี ค.ศ. 1990 โบอิง 777 ญี่ปุ่นได้รับส่วนแบ่งงาน 21% ญี่ปุ่นมองว่าเป็นเพราะบริษัทโบอิงประเมินความสามารถในเทคโนโลยีของญี่ปุ่นไว้สูงมากจากการที่ให้ญี่ปุ่นจัดทำลำตัวเครื่องบินที่ถูกกำหนดมาเรียบร้อยแล้ว ค่อยๆ เปลี่ยนมาเป็นร่วมกันออกแบบตั้งแต่เริ่มต้น

ในอุตสาหกรรมการผลิตญี่ปุ่นได้สำรวจคุณภาพของคนญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับคุณภาพของคนในแถบเอเชียซึ่งกระทรวงแรงงานของญี่ปุ่นได้สำรวจไว้ในปี ค.ศ. 2004 ดังนี้

	ญี่ปุ่น	เอเชีย	ระดับเดียวกัน	
-ระดับความรู้พื้นฐาน	82.5	6.7	10.8	(หน่วยเป็น%)
-ความเชี่ยวชาญระดับสูง	93.4	1.1	5.5	
-ความสามารถในการรักษาคุณภาพสินค้า	87.8	2.2	10	
-ความสามารถในการจัดการงานได้หลายอย่าง	80.3	9.5	10.2	
-ความสามารถในการปรับปรุงงานให้ดีขึ้น	80.2	6.2	13.6	
-ความสามารถในการวางแผนงาน	79.8	5.0	15.2	
-เทคนิคการผลิต	79.1	5.3	15.6	
-รู้วิธีใช้เครื่องจักรใหม่ๆ	74.5	5.5	19.9	

(年版ものづくり白書, 2004 : 382)

5. ภาพทรัพยากรมนุษย์ที่ถูกคาดหวังในสายการผลิตของญี่ปุ่น

ในอดีตมนุษย์ใช้ฝีมือในการผลิตสินค้า เมื่อเข้าสู่ยุค ค.ศ. 1980 โลกของการผลิตต้องการผู้ชำนาญการที่มีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ และปัจจุบันต้องการผู้ที่มีความสามารถหลากหลายในคนคนเดียวกันซึ่งในทางรูปธรรมสรุปได้ดังนี้คือ

ด้านเทคนิค : ความสามารถรอบด้านรวมทั้งการรู้จักวางแผนงาน
การปรับปรุงสินค้าและใช้คอมพิวเตอร์เป็น

ด้านคุณลักษณะ คุณสมบัติ : เป็นที่ต้องการของตลาด มีความสามารถในการจับกระแสข้อมูล
ออกแบบเป็น มีความสามารถในการนำเสนอเพื่อไปสู่การ
พัฒนา มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์

กลยุทธ์การขาย พัฒนาสินค้าใหม่

ด้านบทบาท : ความสามารถในการควบคุมดูแลพัฒนาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา

6. นโยบายส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น

ณ ปัจจุบัน ญี่ปุ่นส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยใน 4 เรื่องโดยให้เป็นงานวิจัยร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยและภาคอุตสาหกรรม การวิจัยดังกล่าวคือ

1. Lift science
2. Information and communications technology
3. Nano technology
4. Environment

รัฐบาลญี่ปุ่นยังส่งเสริมให้นำผลงานมาใช้ประโยชน์โดยผ่านกระบวนการของ Technology Licensing Organization (TLO) ซึ่งมีอยู่ 36 แห่ง ปรากฏว่าในปี ค.ศ. 2003 TLO ออกสิทธิบัตรให้งานในประเทศญี่ปุ่น 5,057 เรื่อง และออกให้งานจากต่างประเทศ 1,256 เรื่อง และเมื่อ TLO เสนอให้ภาคธุรกิจนำผลงานไปใช้ ปรากฏว่าทางภาคธุรกิจยอมรับไปใช้ 1,236 เรื่อง นอกจากนี้มีการอนุญาตให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐไปทำงานในบริษัทเอกชน มีการจัดตั้ง Center of Excellence programme (COE) (รายละเอียดดูใน วรินทร์ ววงค์ 2549 หน้า 69)

จำนวนนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์

ในปี ค.ศ.2000 มีตัวเลขชี้ว่าในกลุ่มประเทศพัฒนาด้วยกันมีนักศึกษาที่จบในสายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์จำนวนเท่าใด ซึ่งปรากฏเป็นดังนี้คือ

สหรัฐอเมริกา	240,000	คน
ญี่ปุ่น	140,000	คน
อังกฤษ	77,000	คน
ฝรั่งเศส	30,000	คน
เยอรมนี	28,000	คน (สำหรับเยอรมนีเป็นข้อมูลของปี ค.ศ.1998)

จะพบว่าสหรัฐอเมริกาผลิตนักศึกษานี้มากที่สุด แต่ถ้าลองเปรียบเทียบผู้ที่จบสายนี้ 1 คนต่อจำนวนประชากรในวัย 18 ปี ซึ่งเป็นอายุที่เริ่มเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยพบว่าประเทศอังกฤษผลิตคนในด้านนี้มากที่สุดดังข้อมูลเปรียบเทียบ ดังนี้

อังกฤษ	1:8	คน
ญี่ปุ่น	1:10	คน
อเมริกา	1:16	คน
ฝรั่งเศส	1:25	คน
เยอรมนี	1:32	คน

7. การพัฒนาคนให้มีคุณภาพของญี่ปุ่น

เมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศในสมัยเมจิ คือ ปี ค.ศ. 1868 ญี่ปุ่นต้องตะลึงถึงความเจริญทั้งทาง วัฒนธรรมและอารยธรรมของประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นตั้งเป้าหมายว่าญี่ปุ่นจะต้องพัฒนาประเทศให้ทัดเทียม กับประเทศตะวันตกให้ได้ ช่วงนั้นญี่ปุ่นสวมวิญญาณของการแข่งขันไว้เต็มเปี่ยม สมัยเมจิจึงเป็นยุคของการ ไล่ตามประเทศตะวันตกในแทบจะทุกเรื่อง

การประกาศแผนระบบการศึกษาสมัยใหม่ ในปี ค.ศ. 1872 เป็นผลมาจากรัฐบาลมองเห็นว่า การศึกษาคือกุญแจสำคัญที่จะปฏิรูปความสำนึกคนในชาติ และ **การศึกษาสามารถทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็น ประเทศที่ร่ำรวยมีอำนาจมีเอกราช การศึกษาจะทำให้การรับความรู้วิทยาการสมัยใหม่เป็นไปได้ง่ายขึ้น** (วรินทร์ วารุณ, 2546 : 54) ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นคือ ตั้งแต่ยุคเมจิเป็นต้นมาญี่ปุ่นมีนโยบายของการ ลอกเลียนแบบวิทยาการจากตะวันตกดั่งนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาในระดับที่ผู้คนใน ประเทศสามารถรับความรู้วิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตกให้เป็นไปได้ง่ายขึ้นนั่นเอง หลังจากนั้นญี่ปุ่นได้ ทำการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศเป็นลำดับจนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจเติบโตในระดับสูงหลังสงครามโลก ครั้งที่สอง จิตวิญญาณแห่งความพยายามและความมุ่งมั่นของคนญี่ปุ่นไม่ใช่จิตวิญญาณระดับท้องถิ่นแต่เป็น จิตวิญญาณระดับชาติ ดังนั้นเมื่อญี่ปุ่นพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ เป้าหมายของญี่ปุ่นคือสินค้าที่ผลิต นั้นต้องขายได้ในระดับโลก ซึ่งสินค้าของญี่ปุ่นก็สามารถเข้าสู่ตลาดการแข่งขันระดับโลกได้สำเร็จและเป็น ที่ยอมรับกันทั่วไป แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปประเทศในแถบเอเชีย เช่น จีน เกาหลี อินเดียก็ได้มีการพัฒนา เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศเช่นกัน และเป็นผู้แข่งขันที่น่าเกรงขามสำหรับญี่ปุ่น ดังนั้นนโยบายของ ญี่ปุ่นที่เริ่มจากการไล่ตามประเทศตะวันตกได้มีการยับยั้งตัวเป็นต้องหนีการไล่ล่าจากประเทศในแถบเอเชีย ด้วยกัน ญี่ปุ่นไม่มีทรัพยากรธรรมชาติอะไรมากมาย การที่ญี่ปุ่นจะอยู่รอดได้ในสังคมโลกมีทางเดียวคือการ พัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูง เพื่อผลิตสินค้าที่ประเทศอย่างจีนหรือเกาหลียังทำไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ ญี่ปุ่นจึง ทุ่มเทการลงทุนที่จะต้องพัฒนาคนโดยผ่านกระบวนการศึกษาญี่ปุ่นถือว่า การลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ถือเป็นการลงทุนเครื่องมือการผลิตอย่างหนึ่ง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการศึกษาเพื่อสร้างคนให้มี คุณภาพและนำคนเหล่านี้ไปสร้างเศรษฐกิจของชาติ ประเทศที่ญี่ปุ่นต้องการแข่งขันมากที่สุดคือสหรัฐอเมริกา เพราะแม้ในปัจจุบันญี่ปุ่นก็ยังสู้เทคโนโลยีของสหรัฐอเมริกาไม่ได้ เมื่อดูจากงบประมาณในการวิจัยเพื่อการ แข่งขันที่รัฐบาลญี่ปุ่นตั้งไว้ต่อปีประมาณ 129,500 ล้านบาท ก็ยังเป็นเพียง 1 ใน 10 ของสหรัฐอเมริกา ดังนั้นในสภาพปัจจุบันของญี่ปุ่นจึงอยู่ในสองจุดยืนของการแข่งขันคือ การไล่ตามเทคโนโลยีของ ประเทศตะวันตกอย่างสหรัฐอเมริกา ในขณะเดียวกันก็พยายามหนีการไล่ตามการผลิตสินค้าของประเทศใน แถบเอเชียอย่างจีนและเกาหลีได้ ญี่ปุ่นได้ทุ่มงบวิจัยด้านการผลิตมาก ซึ่งเมื่อดูงบวิจัยด้านการผลิต ปรากฏว่า ญี่ปุ่นทุ่มงบในด้านนี้ถึง 89.6% ของงบวิจัยในภาคอุตสาหกรรมทั้งหมด (วรินทร์ วารุณ, 2549 : 178)

การพัฒนาเทคโนโลยีในระดับสูงเพื่อผลิตสินค้าแข่งกับประเทศทั่วโลกได้นั้นญี่ปุ่นได้แสดงจุดยืนว่ามีความจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณสมบัติใน 2 ประการคือ

1. เป็นผู้ที่มีความเข้มงวดต่อตนเอง (คุณภาพด้านการเป็นมนุษย์ที่พึงประสงค์)
2. เป็นผู้ที่มียอดความรู้ในระดับสูง (คุณภาพด้านองค์ความรู้)

8. โรงเรียนสร้างทรัพยากรมนุษย์อย่างไร

ญี่ปุ่นตระหนักอยู่เสมอว่า การศึกษาคือตัวกำหนดอนาคตของชาติ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็น **รัฐบาลยุคใดสมัยใดญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญ เอาใจใส่ต่อการศึกษามากยิ่งยวด** หลังจากเปิดประเทศในสมัยต้นเมจิ (ค.ศ. 1868-ค.ศ. 1912) ญี่ปุ่นกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ความเจริญของชาติตะวันตกเพื่อนำมาพัฒนาประเทศ โดยญี่ปุ่นใช้ระบบการคัดเลือกส่งคนเก่งไปเรียนรู้ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จดังเป็นที่ประจักษ์กันดี

สิ่งที่ญี่ปุ่นตระหนักลำดับถัดมาคือ การจะรับหรือสร้างเทคโนโลยีระดับสูงได้นั้นต้องอาศัยแรงงานที่มีฝีมือในระดับสูง ญี่ปุ่นจึงเร่งพัฒนาการศึกษาระดับโรงเรียนโดยเน้นความเข้มข้นของเนื้อหาไปพร้อมกับกรอบแบบนิสัยให้เด็กเข้มงวดต่อตนเองในทุกเรื่องทั้งในเรื่องความสะอาด ความตรงต่อเวลา การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายและการมีเป้าหมายในชีวิต สิ่งเหล่านี้จะพบเห็นได้เสมอในโรงเรียนญี่ปุ่น นโยบายสร้างเด็ก 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการ และด้านการอบรมแบบนิสัยนั้น จะทำคู่ขนานกันไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนั้นเด็กญี่ปุ่นจะได้รับการหล่อหลอมอย่างเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 12 ปีในระบบโรงเรียน ประกอบกับสิ่งเหล่านี้ที่ญี่ปุ่นสอนในโรงเรียนกับสิ่งที่สังคมสอนเป็นเรื่องเดียวกัน รูปแบบการหล่อหลอมเช่นนี้จึงเป็นไปได้ดีในสังคมญี่ปุ่น **ความเข้มงวดในการหล่อหลอมคนแบบญี่ปุ่นนั้นจะเน้นการพัฒนาคนไปสู่มีอาชีพที่ปฏิบัติกิจการใดก็ตามจะสามารถปฏิบัติด้วยความรวดเร็วและผิดพลาดน้อยที่สุด** (วรินทร์ วุจส์, 2549 : 55-56)

ญี่ปุ่นมองว่ายุคต่อจากนี้ไปจะเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นยุคที่จะประสบความยากลำบาก คาดการณ์อนาคตได้ยากขึ้น จึงต้องมีการเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง ญี่ปุ่นได้มองภาพของสังคมที่ญี่ปุ่นกำลังเผชิญหรือจะต้องเผชิญในอนาคตไว้ดังนี้

1. สงครามเย็นสิ้นสุด การคมนาคมสะดวกขึ้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีข่าวสารข้อมูลจะทำให้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในระดับนานาชาติเพิ่มมากขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งการแข่งขันในระดับนานาชาติก็จะรุนแรงยิ่งขึ้นทำให้ความขัดแย้งระหว่างประเทศสูงขึ้นตามไปด้วย
2. การมีอินเทอร์เน็ตจะทำให้วิถีของสังคมและเศรษฐกิจระดับโลกเปลี่ยนไปอย่างใหญ่หลวง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในตัวมนุษย์ด้วยอย่างแน่นอน
3. ความก้าวหน้าในการพัฒนาวิทยาศาสตร์ในด้านต่างๆ เช่น พันธุกรรมศาสตร์ ความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยี การพัฒนาอวกาศ ทำให้ความเป็นไปได้ของมนุษย์เปิดกว้างขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่งก็จะทำให้มนุษย์เพิ่มความสับสนไม่เชื่อถือในวิทยาศาสตร์

4. สังคมที่มีการผลิตสูง การบริโภคสูง การทิ้งขยะสูง ประชาชนเพิ่มขึ้น ทำให้สภาพแวดล้อมของโลกเปลี่ยน เกิดภาวะเรือนกระจก ชั้นโอโซนถูกทำลาย ฝนแผ่นดินแห้งแล้ง ป่าไม้เมืองร้อนลดลง ปัญหาฝนกรด สิ่งเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อพื้นฐานการดำรงชีวิตของมนุษยชาติทั้งมวล

จากที่กล่าวมานี่คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องเร่งสร้างเด็กในวันนี้ให้มีความสามารถในการรองรับสิ่งที่จะเกิดในอนาคตให้ได้ สิ่งที่ญี่ปุ่นเน้นมากในการศึกษาของเด็กคือ

1. คิดค้นปัญหาด้วยตนเอง
2. เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
3. คิดได้ด้วยตนเอง
4. ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง
5. ดำเนินการได้ด้วยตนเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะพบว่าจิตวิญญาณของความต้องการเป็น “ที่หนึ่งในโลก” ของญี่ปุ่นนั้นไม่เคยเปลี่ยนและจะทวีความต้องการมากยิ่งขึ้น คนญี่ปุ่นไม่ค่อยมีความเชื่อในอภิปิศาจ สังคมญี่ปุ่นจึงอยู่กับปัจจุบันและอนาคตเสมอ

บรรณานุกรม

วรินทร์ ววงศ์. (2546). การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2. โครงการสนับสนุน
การเขียนตำรามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

_____. (2549). นโยบายการศึกษาของญี่ปุ่นต่อการพัฒนาคนยุค 2000. โครงการสนับสนุนการเขียน
ตำรามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Japan Almanac. (2002). Japan : Asahi Shimbun.

週刊ダイヤモンド 2008年8月30日第96巻33号30特大号.

กระแสดูมศึกษาเอกชน: บทบาทใหม่ของกลไกรัฐ

ดร. เกษร ชินเมธีพิทักษ์

สถาบันวิจัยนโยบายและแผนอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

บทคัดย่อ

หลายประเทศได้ดำเนินนโยบายให้เอกชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทที่สำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อรองรับนโยบายการขยายอุดมศึกษาไปสู่ปวงชน แต่การการขยายตัวของอุดมศึกษาเอกชนในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐโดยตรง แต่เกิดขึ้นด้วยข้อจำกัดในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของภาครัฐ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้น และงบประมาณในการจัดการศึกษาของรัฐมีจำนวนจำกัด แม้ในประเทศที่ร่ำรวย รัฐบาลจำเป็นต้องลดสัดส่วนการอุดหนุนอุดมศึกษาด้วยงบประมาณจากภาครัฐ และภาคเอกชนต้องเป็นผู้รับภาระเพิ่มขึ้น บทบาทของรัฐเปลี่ยนไปเป็นการอุดหนุนผู้เรียน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการเข้าถึงการศึกษา และสร้างกลไกเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

Abstract

Many countries rely on the private sector for the transition to a mass higher education system. However the emerging trends of a private sector in higher education are demand absorbing and not the result of the intended government policies. With the limitation of public resources and the increasing demand for higher education, private resources are needed to support the growth of higher education. The government roles are shifting toward targeting the needy and regulating service quality.

การจัดการศึกษาให้ประชากรโดยทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รัฐบาลในหลายประเทศได้ดำเนินนโยบายให้เอกชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทที่สำคัญในการจัดการศึกษา รวมทั้งสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การจัดการศึกษาของประเทศมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความสำคัญของการจัดการศึกษาเอกชนโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา มีบทบาทเด่นชัดขึ้นในประเทศต่างๆทั่วโลก เมื่อมีการขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปสู่ปวงชน (Mass Higher Education) สืบเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ตั้งแต่โครงสร้างประชากรและแรงงาน ความต้องการแรงงานที่มีทักษะความรู้ ที่จำเป็นต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นผลจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร

ความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้น เป็นผลให้การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการระดมทุน เพื่อการจัดการอุดมศึกษาจากภาคเอกชน มีความสำคัญมากขึ้น และมีผลกระทบต่อนโยบายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของทุกประเทศ

ระบบอุดมศึกษาภาครัฐและเอกชน

สถานภาพของอุดมศึกษาเอกชน จำแนกตามลักษณะของผู้เป็นเจ้าของ (Owner) ที่ไม่ได้เป็นหน่วยงานของรัฐ เช่น องค์กรทางศาสนา สมาคม หน่วยงานเอกชน หรือบุคคลทั่วไป โดยที่ลักษณะการดำเนินงานของอุดมศึกษาเอกชน จำแนกได้เป็นสองลักษณะ คือ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่หวังผลกำไร (For-Profit) และสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ไม่หวังผลกำไร (Non-Profit) แต่ในปัจจุบันมิตินของรัฐและเอกชนในสถาบันอุดมศึกษา และความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษามีหลายลักษณะ รวมทั้งการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาที่หวังผลกำไรและไม่หวังผลกำไรอาจไม่ชัดเจน

ในข้อเท็จจริงมิตินของรัฐและเอกชนที่สำคัญประการแรก คือ การจัดการศึกษาโดยรัฐหรือเอกชน ซึ่งบ่งบอกเจ้าของและวิธีบริหารจัดการ (Provision-Encompassing Ownership and Management) ประการที่สอง ได้แก่ มาตรการสนับสนุนเงินทุนโดยรัฐหรือเอกชน (Public/Private Financing) ตารางที่ 1 แสดงมิตินการจัดการศึกษาและแหล่งทุนจากภาครัฐและภาคเอกชนตามกรอบของธนาคารโลก (Sosale, 2000)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวทางการจัดการศึกษาและการลงทุนระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน
(Public/Private Assessment Matrix)

	เงินทุนภาครัฐ Public financing	เงินทุนภาคเอกชน Private financing
การจัดการศึกษา โดยรัฐบาล Public provision *	สถานศึกษารัฐบาลดำเนินการ โดยงบประมาณรัฐ Traditional public schools	สถานศึกษารัฐบาลเก็บ ค่าเล่าเรียนจากผู้เรียน User Fees
การจัดการศึกษา โดยเอกชน Private provision *	รัฐอุดหนุนเงินรายหัว หรืออุปถัมภ์ให้สถานศึกษา เอกชน National Voucher Schemes, Chile and the Netherlands Charter Schools, USA Education Action Zones, UK	สถานศึกษาเอกชน ดำเนินการด้วยรายได้ จากค่าเล่าเรียน Pure private schools Home Schooling

* provision encompasses ownership and management

ที่มา: Sosale, 2000. Trends in Private Sector Development in World Bank Education Projects.

ในปัจจุบันลักษณะการจัดการศึกษา และการสนับสนุนเงินทุนโดยรัฐหรือเอกชน ไม่ได้มีการแบ่งแยกออกจากกันอย่างชัดเจน แต่เป็นการผสมผสาน (Hybrids) ในสองมิติ นับตั้งแต่สถานศึกษาของรัฐที่ได้รับงบประมาณก่อสร้างและดำเนินการจากรัฐอย่างเดียว การจัดการศึกษาของรัฐโดยใช้งบประมาณจากภาษีอากรของประเทศเพียง บางส่วน และได้รับรายได้เพิ่มเติมจากค่าเล่าเรียนเพื่อใช้ในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาของรัฐโดยเก็บค่าเล่าเรียนเต็มราคาตามต้นทุน โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณจากภาครัฐ

ในส่วน of สถานศึกษาเอกชน มีทั้งสถานศึกษาเอกชนซึ่งสร้างขึ้นด้วยเงินทุนของเอกชน และมีรายได้จากค่าเล่าเรียนเพียงแหล่งเดียว และมีสถานศึกษาเอกชนที่ใช้เงินรายได้จากค่าเล่าเรียนบางส่วนและได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนบางส่วน เช่น รัฐสนับสนุนทุนการศึกษา รัฐอุดหนุนทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาให้กับผู้เรียน รัฐสนับสนุนทุนพัฒนาหลักสูตรหรือบุคลากร การจัดสรรทุนวิจัยและทุน เพื่อดำเนินการตามโครงการของรัฐ การลดหย่อนภาษี ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาของเอกชนด้วยเงินสนับสนุนของรัฐทั้งหมด เช่น รัฐบาลอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัว โดยอุดหนุนตรงให้กับสถานศึกษาหรืออุดหนุนผ่านผู้เรียนในรูปแบบของอุปถัมภ์เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า การขยายตัวของอุดมศึกษาเอกชนในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐโดยตรง แต่เกิดขึ้นด้วยข้อจำกัดในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของภาครัฐ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มขึ้น และงบประมาณในการจัดการศึกษาของรัฐมีจำนวนจำกัด แม้ในประเทศที่ร่ำรวย เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย รัฐบาลก็ไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอ สำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา การจัดการศึกษาของภาครัฐ จึงต้องพึ่งพาเงินรายได้จากค่าเล่าเรียนมากขึ้น หรือภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นในการจัดการอุดมศึกษา จะมีข้อยกเว้นเพียงในบางประเทศ ที่รัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนเงินทุนอุดหนุน ทั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศเบลเยียม

รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาโดยภาคเอกชน และลักษณะความร่วมมือหรือร่วมทุนระหว่างสถานศึกษาของรัฐและเอกชน เกิดขึ้นในหลากหลายรูปแบบ รัฐหรือสถานศึกษาของรัฐ อาจมีสัญญาจ้างเอกชนเป็นผู้บริหาร หรือให้บริการในโครงการต่างๆ ในบางกรณีเอกชนหรือสถานศึกษาเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ หรือให้บริการการศึกษาผ่านโครงการความร่วมมือกับภาครัฐหรือสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ อาจดำเนินโครงการซึ่งเก็บค่าเล่าเรียนคຸ້ມทุน โดยไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐ หรือแสวงหาแหล่งทุน เพื่อสนับสนุนโครงการจากภาคเอกชน โครงการที่ไม่ต้องพึ่งพางบประมาณของรัฐ และอาจดำเนินการในรูปแสวงหากำไรเหล่านี้ สามารถดำเนินการคู่ขนานไปกับโครงการอื่นๆ ซึ่งดำเนินการอยู่ภายใต้งบประมาณของรัฐ แนวทางในการระดมทุนจากภาคเอกชน อาจมาจากค่าเล่าเรียน ตลาดเงินหรือตลาดทุน รายได้จากการให้บริการหรือโครงการความร่วมมือกับภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรม เงินสนับสนุนการวิจัยและเงินบริจาค แหล่งเงินทุนมาได้ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ

ปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนในหลายประเทศที่ได้เปิดสาขา เพื่อให้บริการการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นในต่างประเทศ และแม้สถาบันอุดมศึกษาดังกานิด จะเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐบาลที่ดำเนินการด้วยงบประมาณของประเทศ แต่สาขาของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เปิดขึ้นในต่างประเทศนั้น อาจดำเนินการในรูปของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเพื่อแสวงหาผลกำไร

นอกจากนี้ได้มีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่ร่วมมือกับภาคเอกชนหรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในต่างประเทศ เพื่อจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาหรือจัดทำโครงการเพื่อสอนหลักสูตรอุดมศึกษาในต่างประเทศในรูปของธุรกิจ เพื่อแสวงหาผลกำไร โครงการอุดมศึกษาซึ่งเป็นความร่วมมือกับต่างประเทศในลักษณะนี้ มีทั้งโครงการที่มีคุณภาพและไม่มีคุณภาพ บางโครงการเกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลเจ้าของประเทศ และ

บางโครงการก็ไม่แน่ว่า เป็นประโยชน์ในการสนับสนุนนโยบายการพัฒนาประเทศของเจ้าของประเทศหรือไม่

International Finance Corporation (IFC) ซึ่งเป็นหน่วยงานของธนาคารโลก (World Bank) ได้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐและ ภาคเอกชน ในการขยายโอกาสเพื่อการศึกษาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อรองรับจำนวนผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นกลาง และในประเทศที่กำลังพัฒนา ธนาคารโลกให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะเพื่อลดปัญหาความยากจน ในขณะที่ธนาคารโลกสนับสนุนเงินกู้ยืมให้รัฐบาลในประเทศต่างๆ เพื่อดำเนินโครงการของรัฐบาล IFC (2001) ได้มีบทบาทสนับสนุนเงินกู้ยืมให้ภาคเอกชนเพื่อดำเนินโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยให้เอกชนกู้ยืมเงิน เพื่อลงทุนในสถานศึกษาเอกชน รวมทั้งสนับสนุนเงินกู้ยืมเพื่อดำเนินการในโครงการกองทุนเงินให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา เป็นต้น

แนวคิดในการจัดการระบบการเงิน การควบคุมคุณภาพ และการจัดบริการอุดมศึกษาของ IFC นั้น เพื่อสนับสนุนให้รัฐใช้จ่ายเงินงบประมาณจากภาษีอากรที่มีอยู่จำกัดให้กับผู้ขาดแคลน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เสริมสร้างประสิทธิภาพในการให้บริการการศึกษา และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ในขณะเดียวกัน รัฐต้องควบคุมผู้ให้บริการการศึกษา ให้จัดการศึกษาที่มีคุณภาพและรับผิดชอบในการจัดบริการการศึกษา หรือสร้างความพร้อมให้ภาคเอกชน ในส่วนที่ภาคเอกชนยังไม่มีความพร้อมหรือไม่สามารถจัดบริการได้

แต่ในหลายประเทศ รัฐบาลยังเป็นผู้อุดหนุนค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา เป็นผลให้มีผู้ได้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาจำนวนน้อย ด้วยข้อจำกัดของงบประมาณ ผู้มีโอกาสดำเนินการศึกษาในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่ มาจากครอบครัวผู้มีฐานะดี มีความรู้ เมื่อจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้ว ผู้เรียนยังมีโอกาสได้ทำงานที่มีรายได้สูง สร้างความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้นในสังคม

หลายประเทศรัฐบาลมีกฎหมายที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน แต่ไม่ได้มีมาตรการควบคุมคุณภาพให้เป็นมาตรฐาน และในบางประเทศ รัฐบาลก็เป็นผู้จัดให้บริการอุดมศึกษาทั้งหมด ข้อจำกัดในการจัดการศึกษาของภาครัฐนั้น นอกจากข้อจำกัดในด้านงบประมาณแล้ว ยังมีข้อจำกัดในด้านประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมทั้งการปรับเปลี่ยนระบบบริหารและการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร และการบูรณาการวิทยาการใหม่ ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความต้องการแรงงานที่มีทักษะความรู้ในวิทยาการใหม่

แนวโน้มการระดมทุนเพื่อพัฒนาอุดมศึกษา

พัฒนาการของอุดมศึกษาในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา ได้มีแนวทางต่าง ๆ กันในการระดมทุนเพื่อขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปสู่ปวงชน ลักษณะที่สำคัญในการระดมทุนเพื่อขยายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศต่างๆ รวบรวมได้ เป็น 4 ระบบ (Hauptman, 2007) ในระบบแรก รัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด เมื่อภาระของรัฐบาลในการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาสูงเกินกำลัง จึงได้มีการพัฒนาระบบเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาทั้งหมดในเบื้องต้น แต่นักศึกษาเมื่อจบการศึกษาแล้ว จะใช้คืนเงินเพื่อการศึกษาทั้งหมดในภายหลัง อีกแนวทางหนึ่ง คือ นักศึกษารับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของตนเอง และรัฐบาลให้ทุนอุดหนุนผู้เรียนดี รวมทั้งผู้ด้อยโอกาส ท้ายสุดหลายประเทศ มีแนวทางในการสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยไม่ต้องเป็นภาระของรัฐบาล

ในระหว่างปี พ.ศ. 2493 จนถึงก่อนปี พ.ศ. 2513 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ดำเนินนโยบายขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ทั่วถึง ด้วยงบประมาณของรัฐบาลเป็นหลัก โดยขยายสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และสร้างสถาบันอุดมศึกษาขึ้นใหม่รวมถึงวิทยาลัยชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ปวงชน ในส่วนของผู้เรียนนั้น จะมีภาระต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการศึกษา (Tuition Fees) เพียงร้อยละ 10 ของค่าใช้จ่ายดำเนินการ ซึ่งยังไม่ได้รวมค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและกิจกรรมที่ไม่ใช่การเรียนการสอน รัฐบาลใช้งบประมาณกว่าร้อยละ 1.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) เพื่อสนับสนุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีประเทศในแถบสแกนดิเนเวียหลายประเทศ เช่น นอร์เวย์ สวีเดน ฟินแลนด์ เป็นต้น ได้เลียนแบบประเทศสหรัฐอเมริกา โดยใช้งบประมาณของรัฐบาลจากเงินภาษีที่รัฐจัดเก็บในการขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประชากร ปัญหาที่สำคัญ คือ โดยรวมประเทศต่างๆ ไม่มีรายได้มากเพียงพอ เพื่อใช้จ่ายในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ทั่วถึงได้

ในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลออสเตรเลีย ได้สร้างระบบให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับอุดมศึกษา (Higher Education Contribution Scheme หรือ HECS) โดยรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย เพื่อเป็นค่าธรรมเนียมการศึกษาของนักศึกษาทุกคนจนจบการศึกษา แต่เมื่อใดก็ตามที่ผู้เรียนได้งานทำและมีรายได้เพียงพอ ก็จะต้องเริ่มจ่ายคืนเงินค่าเล่าเรียนที่รัฐออกให้ตามสัดส่วนของรายได้ (Income Contingency) จนกว่าจะครบจำนวนเงินที่ได้ใช้ไปเพื่อการศึกษาของตนเอง

เมื่อออสเตรเลียจะเป็นประเทศที่มั่งคั่ง แต่รัฐบาลออสเตรเลียก็ได้ตั้งค่าเล่าเรียนไว้สูง เพื่อให้ครอบคลุมต้นทุน รวมทั้งพยายามลดภาระค่าใช้จ่ายที่รัฐต้องอุดหนุนผู้เรียนที่ไม่มีรายได้ และลดโอกาสที่ผู้เรียนจะไม่ใช้คืนเงินกู้ยืม (Non-repayment) การที่รัฐบาลเป็นผู้ให้นักศึกษากู้ยืมเงินเพื่อเป็นค่าเล่าเรียน เป็นการลดภาระของครอบครัวและนักศึกษาในขณะที่กำลังศึกษา แต่ภายหลังเมื่อนักศึกษาจบการศึกษาและมี

รายได้ ก็จะเริ่มใช้เงินค่าใช้จ่ายในการศึกษาให้กับรัฐบาล ผ่านระบบจัดเก็บภาษีรายได้ (Tax System) นักศึกษาเกือบทั้งหมด เมื่อจบการศึกษาแล้ว จะมีรายได้เพียงพอเพื่อชำระเงินคืนจนครบถ้วน จึงไม่เป็นการให้รัฐบาลต้องหารายได้ซึ่งมาจากภาษีของประชาชนทั่วไป เพื่ออุดหนุนการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนและผู้ปกครองไม่มีการต้องหารายได้เพื่อเป็นค่าเล่าเรียนของผู้เรียน แต่ผู้เรียนต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของตนทั้งหมดเมื่อเริ่มทำงานมีรายได้แล้ว จำนวนเงินที่ต้องผ่อนใช้คืน จะเป็นสัดส่วนกับรายได้ที่ไม่สร้างภาระในการใช้เงินกู้มากนัก การระดมเงินเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจากเอกชน ในลักษณะที่รัฐบาลเป็นผู้อุดหนุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาเช่นนี้ จึงเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลดีอยู่ในประเทศออสเตรเลียและประเทศอังกฤษในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การอุดหนุนทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาให้ผู้ที่ต้องการเรียนจนถึงระดับอุดมศึกษาทุกคน ก็ยังเป็นภาระหนักของรัฐบาล แม้จะเป็นประเทศที่ร่ำรวยอย่างออสเตรเลีย โดยเฉพาะรัฐบาลต้องเป็นผู้รับภาระหนี้สูญ ในกรณีของผู้เรียนที่จบการศึกษาแล้วไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อย และไม่สามารถใช้เงินกู้เพื่อการศึกษา

สำหรับในประเทศที่ยากจน รัฐบาลยังมีการจากดอกเบี้ยและอัตราเงินเฟ้อ ซึ่งจะเป็นผลให้จำนวนเงินให้กู้ยืมที่ได้รับคืนมาไม่ครอบคลุมต้นทุนที่รัฐต้องอุดหนุนทุนกู้ยืมล่วงหน้าให้ผู้เรียน รวมทั้งรายได้ของผู้จบการศึกษาในประเทศยากจน ก็อยู่ในอัตราที่ต่ำกว่าเมื่อเทียบกับต้นทุนการศึกษา หากไม่มีแนวทางการบริหารจัดการที่ดี รัฐบาลอาจต้องเป็นผู้รับภาระดอกเบี้ย รวมทั้งเงินเฟ้อและหนี้สูญซึ่งมากจนเกินกำลังความสามารถของรัฐบาล เนื่องจากการขยายโอกาสให้ทุกคนเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยไม่มีการวางแผน จะเพิ่มจำนวนผู้เรียนและผู้ต้องการดำเนินธุรกิจให้บริการการศึกษา ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการพัฒนาประเทศ

ประเทศสหรัฐอเมริกาและอีกหลายประเทศ เลือกวิธีการให้ผู้เรียนต้องร่วมรับภาระค่าใช้จ่าย (Cost Sharing) เพิ่มขึ้น โดยขึ้นค่าเล่าเรียน (Tuition Fees) ให้ครอบคลุมค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น เพื่อลดงบประมาณที่ต้องอุดหนุนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และรัฐบาลอุดหนุนเงินช่วยเหลือเพื่อการศึกษา (Student Aid) เฉพาะผู้เรียนที่ยากจน ในบางประเทศจะให้นักศึกษาที่มีผลการเรียนดี ได้เข้าเรียนในอัตราค่าเล่าเรียนต่ำ และรัฐอุดหนุนส่วนต่าง (Free Seats) ส่วนนักศึกษาที่ไม่ได้รับสิทธิ จะต้องจ่ายค่าเล่าเรียนในอัตราที่ครอบคลุม ต้นทุนการศึกษา แต่ปัญหาในแนวทางการอุดหนุนเฉพาะผู้เรียนดี จะเป็นผลให้นักศึกษายากจนที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพตั้งแต่ต้น และมีผลการเรียนต่ำจากโรงเรียนที่ด้อยคุณภาพ กลายเป็นผู้ต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาที่สูงกว่านักศึกษาที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดี ซึ่งมักจะมีสติปัญญาดีและมีโอกาสได้รับการศึกษาที่ดีกว่าตั้งแต่แรก สร้างความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคม

การคิดอัตราค่าเล่าเรียนที่ต่างกัน (Differential Fees) ก็เป็นประโยชน์ เพื่อให้รัฐอุดหนุนสาขาวิชาที่ขาดแคลนบุคลากร เช่น วิทยาศาสตร์ พยาบาล หรือ ครู เป็นต้น ส่วนสาขาวิชาที่เป็นที่ต้องการของตลาด มีผู้นิยมเรียนมากเพราะสร้างรายได้สูงให้กับผู้จบการศึกษา เช่น สาขาวิชาบริหารธุรกิจ บัญชี หรือ กฎหมาย เป็นต้น รัฐจะคิดค่าเล่าเรียนตามต้นทุน โดยที่รัฐไม่อุดหนุน ซึ่งจะสามารถลดภาระของรัฐบาลในการอุดหนุนการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ประชากรโดยทั่วถึง รวมทั้งในบางประเทศรัฐบาลอุดหนุนการศึกษาในระดับปริญญาตรี แต่คิดค่าเล่าเรียนเต็มราคาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี เป็นต้น เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ส่วนมากจะเก็บค่าเล่าเรียนจากนักศึกษาต่างชาติ ในอัตราที่สูงกว่านักศึกษาในประเทศ บางประเทศจึงสามารถสร้างรายได้จากนักศึกษาต่างชาติ และนำไปสนับสนุนการจัดการศึกษาในประเทศ

อย่างไรก็ตาม บทบาทของการศึกษาเอกชน มีส่วนสำคัญอย่างมากในการขยายโอกาสเข้าสู่อุดมศึกษาของประชากรในประเทศ หลายประเทศโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา สถาบันอุดมศึกษาเอกชนเกิดขึ้นเพื่อรองรับผู้เรียนที่เพิ่มมากขึ้นเกินกว่าที่สถาบันอุดมศึกษาของรัฐจะรองรับได้ ในบางประเทศ รัฐสนับสนุนให้สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาล รวมทั้งอุดหนุนผู้เรียนในรูปของเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษาและทุนการศึกษา

ภาคเอกชน ซึ่งรวมถึง ภาคครัวเรือน องค์กรธุรกิจ องค์กรการกุศล มีส่วนสำคัญในการร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับอุดมศึกษา การระดมทุนจากภาคเอกชนมีรูปแบบที่หลากหลาย นอกเหนือจากค่าเล่าเรียนที่นักศึกษาหรือผู้ปกครองเป็นผู้จ่าย ยังมีรายได้ของสถาบันอุดมศึกษาจากการให้คำปรึกษาและบริการวิชาการให้กับ ภาคธุรกิจ และรายได้ที่เกิดจากความร่วมมือกับภาคเอกชนในการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจ นอกจากนี้ องค์กรการกุศล และศิษย์เก่าในสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง มีส่วนสำคัญในการระดมทุนหรือบริจาคเงินช่วยพัฒนาสถานศึกษา

โครงสร้างประชากรและการขยายตัวของอุดมศึกษา

ในปี พ.ศ. 2548 ประชากรของโลกรวม 6,436 ล้านคน เป็นประชากรของประเทศที่ร่ำรวย 1,008 ล้านคน หรือร้อยละ 15.7 เมื่อรวมประชากรของประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง จะมีประชากรของโลกที่มีฐานะดีประมาณ 1 ใน 4 อีก 3 ใน 4 เป็นประชากรในประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ และประชากรของประเทศที่มีรายได้ต่ำในจำนวนใกล้เคียงกัน แต่อัตราเพิ่มของประชากรในประเทศที่มีรายได้ต่ำ มีสัดส่วนสูงกว่าประชากรในประเทศที่มีรายได้สูง รวมทั้งประชากรในประเทศที่มีรายได้ดี มีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่าประชากรในประเทศที่มีรายได้ต่ำ

โครงสร้างของประชากรมีความสำคัญต่อการขยายตัวของอุดมศึกษา การศึกษาของประชากรในประเทศร่ำรวยและประเทศยากจนยังมีความเหลื่อมล้ำกันมาก อัตราการเพิ่มของประชากรโลก โดยเฉลี่ยต่อปีลดลงจากร้อยละ 1.4 ในระหว่างปี พ.ศ. 2533-2543 เหลือร้อยละ 1.2 ในระหว่างปี พ.ศ. 2543-2548 แต่

อัตราเพิ่มของประชากรในประเทศยากจน ลดลงช้ากว่าในประเทศร่ำรวย ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2548 อัตราเพิ่มของประชากรในประเทศที่มีรายได้ต่ำ (ร้อยละ 0.95 ต่อปี ในประเทศรายได้ปานกลางก่อนข้างต่ำ และร้อยละ 1.85 ต่อปี ในประเทศรายได้ต่ำ) ยังสูงกว่าอัตราเพิ่มของประชากรในประเทศที่มีฐานะดีในช่วงก่อนหน้าในปี พ.ศ. 2533-2543 (ร้อยละ 0.78 ต่อปี ในประเทศรายได้สูง และร้อยละ 1.00 ต่อปี ในประเทศรายได้ปานกลางก่อนข้างสูง) ประเทศที่ยากจนนอกจากจะมีรายได้ต่ำแล้ว ยังจะต้องมีการจัดการศึกษาให้กับประชากรเป็นจำนวนมากกว่าประเทศร่ำรวย (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของประชากรโลก พ.ศ. 2533-2548

	จำนวนประชากร				อัตราเพิ่มต่อปี	
	2548		2543	2533	43-48	33-43
	2005		2000	1990	00-05	90-00
	ล้านคน	%	ล้านคน	%	%	%
ประชากรโลก	6,436	100.0	6,062	5,256	1.20	1.44
ประเทศที่มีรายได้สูง (High income)	1,008	15.7	976	903	0.64	0.78
ประเทศรายได้ปานกลางก่อนข้างสูง (Upper middle income)	579	9.0	560	507	0.68	1.00
ประเทศรายได้ปานกลางก่อนข้างต่ำ (Upper middle income)	2,465	38.3	2,351	2,083	0.95	1.22
ประเทศรายได้ต่ำ (Low income)	2,384	37.0	2,175	1,763	1.85	2.12

ที่มาของข้อมูล World Bank: EdStats Query. <http://go.worldbank.org/47P3PLE940>

ในปี พ.ศ. 2549 ทั่วโลกมีอัตราผู้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อประชากรวัยเรียนในระดับอุดมศึกษา (Gross Enrolment Ratio - GER) คิดเป็นร้อยละ 24.7 หรือสูงขึ้นประมาณ 3 เท่าของอัตราผู้เข้าเรียนอุดมศึกษาในปี พ.ศ. 2533 ในประเทศร่ำรวยอัตราผู้เข้าเรียนต่อประชากรวัยเรียนในระดับอุดมศึกษา มีสัดส่วนร้อยละ 66.9 แต่ในประเทศที่มีรายได้ต่ำนั้น มีอัตราผู้เข้าเรียนต่อประชากรวัยเรียนในระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 8.8 (ตาราง ที่ 3)

ประเทศร่ำรวยและประเทศที่มีฐานะก่อนข้างร่ำรวย มีประชากรรวมกัน น้อยกว่า 1 ใน 4 ของโลก แต่ประเทศเหล่านี้ มีสัดส่วนรายได้ของประเทศรวมกันคิดเป็นร้อยละ 74 ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก ในขณะที่ประชากรอีก 3 ใน 4 ของโลกมีสัดส่วนรายได้เพียง 1 ใน 4 ของ ผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก เมื่อเปรียบเทียบ ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว ของประชากร (GDP per capital) ซึ่งได้ปรับค่าด้วยอำนาจซื้อเปรียบเทียบ (Purchasing Power Parity - PPP) จะเห็นว่าในปี พ.ศ. 2549 ประเทศที่มีรายได้สูงนั้นมีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวของประชากร สูงกว่าประเทศที่มีรายได้ต่ำเกือบ 20 เท่า และสัดส่วนของรายได้ที่

ได้จัดสรรเพื่อการศึกษาในประเทศยากจน ก็ต่ำกว่าในประเทศร่ำรวย การพัฒนาการศึกษาของประชากรให้ทัดเทียมกับประเทศที่ร่ำรวย จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แม้ว่าประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมีรายได้ปานกลาง จะได้ใช้ความพยายามจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นในรอบ 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ถึง ปี พ.ศ. 2543

ตารางที่ 3 งบประมาณอุดมศึกษาและอัตราการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2528-2549 จำแนกตามฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ

	อัตราเข้าเรียนอุดมศึกษา (Gross Enrollment Rate) %				GDP \$ ล้านล้าน	GDP pc \$	งบการศึกษา % ของ GDP	
	2549	2548	2543	2533	2549	2549	2543	2523
	2006	2005	2000	1990	2006	2006	2000	1980
ทั่วโลก	24.7	24.1	18.7	8.6	60.5	9,255	4.08	3.81
ประเทศที่มีรายได้สูง	66.9	66.7	56.9	45.7	35.9	34,814	5.25	5.45
รายได้ปานกลางค่อนข้างสูง	41.4	40.1	28.8	25.6	9.1	11,182	3.95	4.22
รายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ	23.8	22.8	14.2	8.0	11.2	4,937	4.30	3.23
ประเทศที่มีรายได้ต่ำ	8.8	8.5	7.2	5.2	4.6	1,884	3.17	3.11

ที่มาของข้อมูล World Bank: EdStats Query. <http://go.worldbank.org/47P3PLE940>

หมายเหตุ: ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product - GDP) และ ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัวของประชากร (GDP per capita) เป็นตัวเลขที่ปรับด้วยอำนาจซื้อเปรียบเทียบ (PPP) มีหน่วยเป็น current international \$

จากโครงสร้างประชากรจะเห็นได้ว่า ประเทศยากจนหรือมีรายได้ค่อนข้างน้อย เป็นประเทศที่มีสัดส่วนประชากรสูงหรือเป็นประชากรส่วนใหญ่ของโลก และยังมีประชากรเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต จากอัตราการขยายตัวของประชากรที่สูงกว่าในประเทศที่ร่ำรวย

นอกจากนี้ ยังมีอัตราผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาที่ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาในประเทศร่ำรวย จำนวนผู้ต้องการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต ยังมีจำนวนมาก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่รัฐบาลต้องเตรียมการ เพื่อพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประชากรในประเทศ ให้สอดคล้องกับอัตราการขยายตัวของประชากรในอนาคต แต่ด้วยงบประมาณของ

ประเทศที่มีอยู่จำกัด โอกาสในการขยายการศึกษาไปสู่ประชากรให้ทั่วถึงนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาการระดมทุน และทรัพยากรจากภาคเอกชน

จากผลการศึกษาของ UNESCO และ OECD (2005) พบว่าในรอบทศวรรษ ที่ผ่านมา ในขณะที่ที่จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 43 ในประเทศร่ำรวย ในกลุ่มองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development - OECD) ในประเทศที่มีรายได้ระดับกลาง (Middle-Income) 19 ประเทศซึ่งรวมถึงประเทศไทยนั้น จำนวนผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 77 จำนวนนักศึกษาในประเทศมาเลเซียและอียิปต์เพิ่มขึ้นประมาณ 3 เท่า และในประเทศใหญ่ๆหลายประเทศ เช่น จีนและบราซิล จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นเท่าตัว นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาของจีนเพิ่มขึ้นจาก 6.8 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2538 เป็น 15.2 ล้านคนในปี พ.ศ. 2546 ในบราซิลจำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 1.8 ล้านคน เป็น 3.6 ล้านคน และนักศึกษาในมาเลเซียเพิ่มขึ้นจาก 227 ,689 คน เป็น 632 ,309 คน ส่วนในประเทศไทยมีผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 1.2 ล้านคน เป็น 2.3 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 81 สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในกลุ่มรายได้ปานกลาง 19 ประเทศเล็กน้อย

ในปี พ.ศ. 2549 หลายประเทศที่พัฒนาแล้ว และมีจำนวนผู้ได้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาต่อประชากรวัยอุดมศึกษาสูง เช่น เกาหลี สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และญี่ปุ่น (GER ร้อยละ 91, 82, 73, 59 และ 57 ตามลำดับ) ส่วนใหญ่มีอัตราการขยายตัวของประชากร และผู้เรียนอุดมศึกษาอยู่ในระดับต่ำ ประเทศอังกฤษมีอัตราเพิ่มของจำนวนผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเฉลี่ยร้อยละ 2.3 ต่อปี ในระยะเวลา 10 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2538-2548 และในสหรัฐอเมริกา มีอัตราเพิ่มของผู้เรียนเพียงร้อยละ 1.9 ต่อปี ส่วนในออสเตรเลีย มีอัตราเพิ่มของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาร้อยละ 0.6 ต่อปี ในญี่ปุ่นและเกาหลีนั้นจำนวนผู้เรียนอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.4 ต่อปี ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา (ตารางที่ 4)

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนใหญ่ยังมีผู้ได้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาน้อย แต่หลายประเทศมีจำนวนผู้เรียนอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นสูง เช่น ประเทศเวียดนาม กัมพูชา ลาว มีอัตราเพิ่มของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาต่อปี ร้อยละ 15 ขึ้นไป มาเลเซียมีผู้เรียนอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 12.7 ต่อปี ส่วนไทยมีผู้เรียนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 6.8 ต่อปี ด้วยอัตราเพิ่มของประชากรที่เฉลี่ยต่ำกว่าร้อยละ 1 ต่อปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 สัดส่วนผู้เข้าเรียนอุดมศึกษาต่อประชากรวัยอุดมศึกษาของไทย (GER ร้อยละ 46) ยังสูงกว่าหลายประเทศในภูมิภาค ประเทศมาเลเซียและประเทศเวียดนามนั้น มีสัดส่วนผู้เรียนต่อประชากรวัยเรียนในระดับอุดมศึกษาร้อยละ 32 และ 16 ตามลำดับ ลาวและกัมพูชามีสัดส่วนผู้เข้าเรียนอุดมศึกษาน้อยกว่าร้อยละ 10

สองประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลก ได้แก่ จีน และ อินเดีย ซึ่งมีสัดส่วนประชากรรวมกัน ร้อยละ 38 ของประชากรโลก มีจำนวนผู้เรียนอุดมศึกษารวมกัน 36 ล้านคน หรือประมาณ 1 ใน 4 ของผู้เรียนอุดมศึกษาทั่วโลก 138 ล้านคน จำนวนผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาของจีนเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 14 ต่อปี

ในรอบระยะเวลา 10 ปี ส่วนอินเดียมีอัตราการขยายตัวของผู้เรียนอุดมศึกษาเฉลี่ยร้อยละ 7.5 ต่อปี แต่มีอัตราเพิ่มของประชากรสูงถึงร้อยละ 1.7 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าอัตราเพิ่มโดยเฉลี่ยของประชากรโลก (ร้อยละ 1.3 ต่อปี) จะเห็นว่าสัดส่วนผู้เข้าเรียนอุดมศึกษาของจีนและอินเดียในปัจจุบัน (GER ร้อยละ 22 และ 12) ก็ยังต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประชากรโลก ความจำเป็นในการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในภูมิภาคเอเชีย ยังจะเป็นภาระของรัฐบาลในหลายประเทศ และการระดมทุนและทรัพยากรจากภาคเอกชนเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก

ตารางที่ 4 จำนวนประชากร และอัตราเพิ่มของประชากรเปรียบเทียบกับอัตราเข้าเรียนระดับอุดมศึกษา (Gross Enrollment Ratio - GER) ในบางประเทศและประเทศไทย

	ประชากร	ผู้เรียนอุดมศึกษา (ล้านคน)					GER	ผู้เรียน	ประชากร
	ล้านคน						(%)	เพิ่มต่อปี (%)	
	2549 2006	2549 2006	2548 2005	2538 1995	2536 1993	2549 2006		1995-2005	2538-2548
ทั่วโลก	6,436	..	137.9	..	..	25	..	1.28	
จีน	1,321	23.36	21.35	5.62	4.51	22	13.83	0.79	
อินเดีย	1,152	12.85	11.78	5.70	..	12	7.53	1.74	
สหรัฐฯ	303	17.49	17.27	14.26	14.31	82	1.93	1.04	
อินโดนีเซีย	229	3.66	3.66	2.30	2.04	17	4.74	1.36	
ญี่ปุ่น	128	4.08	4.04	..	3.84	57	0.42	0.19	
ฟิลิปปินส์	86	2.48	2.40	2.02	..	28	1.74	2.12	
เวียดนาม	86	..	1.35	0.30	0.16	16	16.35	1.49	
ไทย	63	2.34	2.36	1.22	..	46	6.81	0.91	
อังกฤษ	61	2.34	2.29	1.82	1.66	59	2.31	0.39	
พม่า	48	..	..	..	0.24	..	..	1.07	
เกาหลี	48	3.21	3.22	2.23	1.95	91	3.78	0.62	
มาเลเซีย	26	..	0.70	0.21	0.17	32	12.70	2.22	
ออสเตรเลีย	21	1.04	1.02	0.96	0.92	73	0.60	1.17	
กัมพูชา	14	0.08	0.06	0.01	0.01	5	15.54	2.05	
ฮ่องกง	7	0.16	0.15	..	0.10	33	3.80	1.29	
ลาว	6	0.06	0.05	0.01	0.01	9	15.00	1.90	
สิงคโปร์	4	..	..	0.08	0.07	..	..	2.21	
นิวซีแลนด์	4	0.24	0.24	0.16	0.16	..	3.89	1.10	
มาเก๊า	0.5	0.02	0.02	..	0.01	57	11.25	1.40	

ที่มาของข้อมูล World Bank: EdStats Query. <http://go.worldbank.org/47P3PLE940>

การขยายบทบาทของภาคเอกชนในอุดมศึกษา

จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2548 ของ UNESCO (2007) สถาบันอุดมศึกษาเอกชนส่วนใหญ่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐเป็นส่วนน้อย และเป็นเอกเทศด้านการเงิน (Independent Private) ยกเว้นเพียงบางประเทศที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนได้รับเงินอุดหนุนส่วนใหญ่จากรัฐ (Government Dependent Private) เช่น ในประเทศอังกฤษ ดังนั้นผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนส่วนใหญ่ ยังต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของตนเอง แต่ผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน มีสัดส่วนค่อนข้างสูงในหลายประเทศ เช่น เกาหลี (81%) ญี่ปุ่น (80%) ฟิลิปปินส์ (66%) อินโดนีเซีย (61%) ประเทศที่มีสัดส่วนผู้เรียนอุดมศึกษาเอกชนน้อยกว่าร้อยละ 20 มีเป็นส่วนน้อย ซึ่งในจำนวนนี้รวมถึงประเทศไทย เวียดนาม นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย ในปัจจุบันประเทศในกลุ่มองค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) 29 ประเทศมีสัดส่วนผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนโดยเฉลี่ยร้อยละ 32

การขยายตัวของอุดมศึกษาที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นได้ด้วยค่าใช้จ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นในภาคเอกชน หลายประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และมีสัดส่วนผู้เข้าเรียนอุดมศึกษาสูง มีภาคเอกชนที่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษาสูงมาก เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และ ออสเตรเลีย (ร้อยละ 76 , 66, 65 และ 52 ของค่าใช้จ่ายอุดมศึกษา)

แต่ประเทศที่รัฐบาลยังต้องรับภาระค่าใช้จ่ายของอุดมศึกษาไว้ในสัดส่วนที่สูงก็มีแนวโน้มว่า รัฐบาลต้องผลักดันภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นให้ภาคเอกชน ในปี พ.ศ. 2548 ค่าใช้จ่ายจากภาคเอกชนเพื่อศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศในกลุ่ม OECD (2008) คิดเป็นร้อยละ 0.5 ของ GDP มีสัดส่วนร้อยละ 27 และงบประมาณจากรัฐคิดเป็นร้อยละ 1.1 ของ GDP มีสัดส่วนร้อยละ 73 ลดลงต่อเนื่องจากร้อยละ 79 ในปี พ.ศ. 2538 และร้อยละ 77 ในปี พ.ศ. 2543 โดยรวมค่าใช้จ่ายภาคเอกชนในกลุ่ม OECD ได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 186 ในรอบสิบปีที่ผ่านมา

ในขณะที่งบประมาณอุดมศึกษาของภาครัฐเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 26 สัดส่วนค่าใช้จ่ายภาคเอกชนในระดับอุดมศึกษาของอังกฤษเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29 ในปี พ.ศ. 2544 เป็น ร้อยละ 33 ในปี พ.ศ. 2548 บางประเทศยังสร้างรายได้จำนวนมากจากนักศึกษาต่างชาติ เพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และออสเตรเลีย เป็นต้น ในประเทศนิวซีแลนด์ นักศึกษา 1 ใน 4 เป็นนักศึกษาต่างชาติ และในประเทศออสเตรเลีย นักศึกษา 1 ใน 5 เป็นนักศึกษาต่างชาติ

ในประเทศไทย สัดส่วนค่าใช้จ่ายภาคเอกชนเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว จากร้อยละ 17.5 ในปี พ.ศ. 2544 เป็นร้อยละ 34 ในปี พ.ศ. 2548 แต่สัดส่วนผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ลดลงจากร้อยละ 18.9 เหลือเพียงร้อยละ 16.9 จะเห็นได้ว่า ประเทศอื่นในภูมิภาคส่วนใหญ่ พึ่งพาภาคเอกชนให้เป็นผู้จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากกว่าไทย เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย กัมพูชา มาเลเซีย และลาว มีสัดส่วนผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน คิดเป็นร้อยละ 66, 61, 56, 36 และ 30 ตามลำดับ

ประเทศฟิลิปปินส์และลาว มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการศึกษาของภาคเอกชนในระดับอุดมศึกษาสูงกว่าร้อยละ 60 และอินโดนีเซียมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายของภาคเอกชนในระดับอุดมศึกษา สูงกว่าร้อยละ 50 ในประเทศไทยนั้น ภาคเอกชนยังมีส่วนในการรับภาระค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้น้อยมาก และสัดส่วนจำนวนผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ก็น้อยกว่าประเทศอื่นๆ ภาระในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย จึงยัง ตกอยู่กับรัฐบาล (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 สัดส่วนผู้เรียนและค่าใช้จ่ายในภาคเอกชนระดับอุดมศึกษา

	ผู้เรียนอุดมศึกษา			สัดส่วนค่าใช้จ่ายภาคเอกชน				
	GER %	สัดส่วนเอกชน %		ต่อค่าใช้จ่ายอุดมศึกษา %				
	2549 2006	2548 2005	2544 2001	2548 2005	2547 2004	2546 2003	2545 2002	2544 2001
จีน	22	..	..	..	..	..	..	..
อินเดีย	12	..	..	..	13.9	20.3	22.2	..
สหรัฐอเมริกา	82	24.8	26.0	65.3	64.6	57.2	54.9	66.0
อินโดนีเซีย	17	61.2	62.8	..	..	56.2	..	..
ญี่ปุ่น	57	79.7	77.1	66.3	58.8	60.3	58.5	56.9
ฟิลิปปินส์	28	65.9	68.7	..	..	..	..	66.9
เวียดนาม	16	10.2	10.6	..	..	..	..	..
ไทย	46	16.9	18.9	34.1	..	..	..	17.5
อังกฤษ	59	100.0	100.0	33.1	30.4	29.8	28.0	29.0
พม่า	..	..	..	..	..	..	..	..
เกาหลี	91	80.5	80.6	75.7	79.0	76.8	85.1	88.7
มาเลเซีย	32	35.5	32.2	..	..	..	..	..
ออสเตรเลีย	73	1.5	0.4	52.2	52.0	52.0	51.3	48.7
กัมพูชา	5	55.8	71.7	..	..	..	..	..
ฮ่องกง	33	3.8	..	..	..	..	..	22.8
ลาว	9	30.9	25.0	60.6	57.8	..	..	..
สิงคโปร์	..	..	..	..	..	..	..	..
นิวซีแลนด์	..	9.1	6.1	39.2	38.5	..	..	..
มาเก๊า	57	62.8	62.1	..	..	..	..	..

ที่มาของข้อมูล World Bank: EdStats Query และ UNESCO Institute for Statistics:

Data Centre.

บทบาทของรัฐและเอกชนในการพัฒนาอุดมศึกษา

จากผลการศึกษาของ OECD (2008) ในกลุ่ม OECD 19 ประเทศ ผลตอบแทนที่ได้กับผู้เรียน (Private Internal Rates of Return) จากการลงทุนในการศึกษาระดับอุดมศึกษาในปี พ.ศ. 2547 อยู่ระหว่าง

ร้อยละ 4 ถึงร้อยละ 29 อันเป็นเหตุจูงใจให้ผู้เรียนพร้อมที่จะร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในระดับอุดมศึกษา จำนวนผู้จบมัธยมศึกษา ตอนปลายร้อยละ 37 เข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2538 แต่ในปี พ.ศ. 2549 ผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายที่เข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 57 และจำนวน นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นถึง 8 ล้านคน ภายในระยะเวลากว่า 10 ปี

จากแนวโน้มที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า เมื่อผู้ต้องการเรียนในระดับอุดมศึกษามีจำนวนมากขึ้น ทุก ประเทศ มีความจำเป็นต้องลดสัดส่วนการอุดหนุนอุดมศึกษาด้วยงบประมาณจากภาครัฐ และภาคเอกชน ต้องเป็นผู้รับภาระเพิ่มขึ้น บทบาทของรัฐจะเปลี่ยนไปเป็นการอุดหนุนผู้เรียน เพื่อให้เกิดความเสมอภาคใน การเข้าถึงการศึกษา และสร้างกลไกเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

นอกจากนี้ การสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาเอกชนซึ่งมีความสามารถในการจัดการศึกษา ระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพ จะลดภาระด้านงบประมาณของประเทศ การดำเนินงานของภาคเอกชนมีความ ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ได้รวดเร็ว กลไกของรัฐมีความสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากร ไปสู่สาขาวิชาที่ขาดแคลนและสาขาวิชาที่ภาคเอกชนยังไม่มีความพร้อม รวมทั้งสนับสนุนทรัพยากร การศึกษาไปสู่ผู้ด้อยโอกาส

จากรายงานการสังเคราะห์สถานการณ์ และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย (สำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ได้เน้นให้เห็นความสำคัญเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาค่าไม่เสมอภาค ใน การเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และเป็นมาตรฐานซึ่งเป็นผลสืบเนื่อง จากข้อจำกัดด้านการใช้ทรัพยากรของ รัฐ ในการบริหารจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รัฐจำเป็นต้องสร้างกลไกการเงิน เพื่อ สนับสนุนนวัตกรรมในการบริหารจัดการศึกษา ให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านวิชาการที่มีความหลากหลายและ ทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านทักษะความรู้ของแรงงานที่จำเป็นต่อตลาดแรงงานของไทยและ สากล

นอกจากนี้รัฐต้องมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างกลไก เพื่อประเมินและพัฒนาคุณภาพของ การศึกษา จากการศึกษาของ Hanushek & Woessmann (2007) เป็นที่แน่ชัดว่าการขยายการศึกษาโดยไม่ คำนึงถึงคุณภาพ ไม่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ จะ อาศัยเงินทุนเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่รัฐต้องมีกลไกในการสร้างแรงจูงใจ เพื่อพัฒนาการศึกษาที่มุ่งเน้น คุณภาพ

แม้จะมีความกังวลว่า การจัดการอุดมศึกษาเอกชน จะมุ่งเน้นผลประโยชน์เชิงพาณิชย์มากกว่า คุณภาพการศึกษา แต่ในหลายประเทศโดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ได้ พัฒนาในด้านคุณภาพการศึกษา จนเป็นที่เชื่อถือของผู้เรียน กระทั่งได้รับการจัดอันดับเป็นมหาวิทยาลัยชั้น

นำของโลก รัฐบาลควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชนให้มีมาตรฐานสากล เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะความรู้อันเป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงานสากล

การดำเนินนโยบายเชิงรุกของรัฐบาล จะเป็นประโยชน์ เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการเติบโตของ อุดมศึกษาที่ขาดคุณภาพ มาตรการด้านการเงินและกฎหมายที่เอื้อต่อการดำเนินงานและการพัฒนาคุณภาพ ของอุดมศึกษาเอกชน จะช่วยลดภาระด้านงบประมาณของประเทศ สร้างความเข้มแข็งให้กับอุดมศึกษาไทย ให้ทัดเทียมกับมาตรฐานสากล

บรรณานุกรม

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). รายงานการสังเคราะห์สภาวะการณ์และปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไทย กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น. เข้าถึงได้จาก: <http://www.onec.go.th/publication/51004/full51004.pdf>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). กรอบทิศทางการพัฒนาการศึกษาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2549). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เข้าถึงได้จาก: <http://www.onec.go.th/publication/51038/full51038.pdf>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด. เข้าถึงได้จาก: <http://www.onec.go.th/publication/51057/full51057.pdf>
- Hauptman, Arthur M. (2007). "Four Models of Growth." **International Higher Education, Number 46**, Winter 2007. The Boston College. Center for International Higher Education.
- Hahn, Ryan. (2007). **The Global State of Higher Education and the Rise of Private Finance**. Washington, DC. : Institute for Higher Education Policy (IHEP). Available: http://www.case.org/files/AsiaPacific/PDF/Global_State_of_Higher_Education.pdf
- Hanushek, Eric A. and Woessmann, Ludger, (2007). The **Role of Education Quality for Economic Growth**. World Bank Policy Research Working Paper No. 4122. Available: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2007/01/29/000016406_20070129113447/Rendered/PDF/wps4122.pdf
- International Finance Corporation. (2001). **Investing In Private Education: IFC's Strategic Directions**. Washington, DC. : Health and Education Group, International Finance Corporation, A Member of the World Bank Group. Available: <http://www.ifc.org/ifcext/che.nsf/Content/StrategyE>
- Organization for Economic Co-operation and Development (2008). **Education at a Glance 2008: OECD Indicators**. Available: <http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf>

Sosale, Shobhana. (2000). **Trends in Private Sector Development in World Bank Education Projects.**

World Bank Policy Research Working Paper No. 2452. Washington, DC. : The World Bank.

UNESCO and the Organization for Economic Co-operation and Development: OECD. (2005).

Education Trends in Perspective - Analysis of the World Education Indicators.

Available: [http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=30096&URL_DO=DO_PRINTPAGE](http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=30096&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTION=201.html)
&URL_SECTION=201.html. <http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/wei/WEI2005.pdf>

UNESCO. (2006). **Higher Education in South-East Asia.** Asia-Pacific Programme of Educational

Innovation for Development, United Nations Educational, Scientific and Cultural

Organization. Bangkok: UNESCO Bangkok. Available: [http://www2.unescobkk.org/elib/](http://www2.unescobkk.org/elib/publications/084/higheredu.pdf)
[publications/084/higheredu.pdf](http://www2.unescobkk.org/elib/publications/084/higheredu.pdf)

UNESCO. (2007). **Education counts: Benchmarking Progress in 19 WEi countries. World**

Education indicators - 2007. Montreal, Quebec : UNESCO Institute for Statistics.

Available: <http://www.uis.unesco.org/template/pdf/wei/2007/WEI2007report.pdf>

UNESCO. (2007). **Global Education Digest 2007: Comparing Education Statistics Across the**

World. Montreal, Quebec : UNESCO Institute for Statistics. Available:

http://www.uis.unesco.org/template/pdf/ged/2007/EN_web2.pdf

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดี ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริพร เสรีตานนท์

*อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ศาสตราจารย์ ดร.สำเนา ขลิบทิป วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น ปีการศึกษา 2551

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน เพื่อตรวจสอบความตรงของรูปแบบที่พัฒนาโดยการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัย ระดับชั้นปีและกลุ่มสาขาวิชาที่เรียน กรอบแนวคิดและสมมติฐานวิจัยได้รับการพัฒนาจากการศึกษาและการบูรณาการรายงานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษา ระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน เขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล 6 แห่ง จาก 6 กลุ่มสาขาวิชา จำนวนรวม 1,272 คน การรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถามวัดระดับความคิดเห็นจากการรายงานตนเองของนักศึกษา โดยมีอัตราตอบกลับแบบสอบถามคิดเป็นร้อยละ 88.33 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS v.13 และ AMOS 6.00

ผลการวิจัยพบว่า 1) แบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าดัชนีชี้วัดความกลมกลืนทุกตัวผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด $\chi^2 = 387.666$, $df = 344$, $p = .051$, $GFI = .982$, $AGFI = .970$, $RMR = .011$ และ $RMSEA = .010$ 2) ผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย และภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยต่างส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยไปยังความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษา 3) ความพึงพอใจมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตจำนงคงอยู่และความภักดี ในขณะที่ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยมีอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจ ความภักดีและประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย โดยที่เจตจำนงคงอยู่กับความภักดีและประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยต่างมีอิทธิพลย้อนกลับต่อกันและกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ 4) นักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชนที่มีขนาด ระดับชั้นปีที่ศึกษา และกลุ่มสาขาวิชาต่างกัน มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีต่อมหาวิทยาลัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Abstract

The purpose of this research was to study and develop the causal factors affecting the students satisfaction, intention and loyalty in the private universities, to validate the developed model by testing the goodness of fit between the model and the empirical data, and to compare the satisfaction, intention and loyalty among groups of students with different university size, years of study and fields of study. The conceptual model and the research hypotheses were developed through reviewing and integrating the literature related to this study. The research sample consisted of 1,272 undergraduate students randomly selected from 6 groups of study fields, from 6 private universities in Bangkok Metropolitan Area and Vicinity. Data collection was performed with the use of questionnaires measuring the students' self-report opinion, with 88.33 percent of response rate. Data were analyzed using SPSS v.13 and AMOS v.6.00

The research results indicated that 1) The developed causal model was fit to the empirical data with all goodness of fit indices satisfying the required criteria: chi-square = 387.666, df = 344, p = .051, GFI = .982, AGFI = .970, RMR = .011 and RMSEA = .010 2) The performance of the faculty staff members, the university facilities and the university image had direct and indirect effects via students' university experiences on students' satisfaction, intention and loyalty. 3) The students' satisfaction had direct effect on their intention and loyalty and university experiences, with the significant reciprocal effects between the students' satisfaction, intention and loyalty, and the university experiences and images. And 4) the groups of students with different university size, years of study and fields of study had statistically significant difference in the means of satisfaction, intention and loyalty.

ความเป็นมาและความสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมจากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ผสมกับการขยายตัวของปริมาณผู้ต้องการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นทั่วโลกกว่า 6 เท่าในรอบ 3 ทศวรรษ (รุ่ง แก้วแดง, 2553) ให้สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่และการเจริญเติบโตของสถาบัน ซึ่งการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์และพันธกิจได้มากเท่าใด สักยภาพของสถาบันก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น นั่นคือ ความสามารถและวิธีการปรับตัวให้ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายในและภายนอกประเทศซึ่งเป็นกลไกหลักของการพัฒนาและปรับปรุงสถาบัน

การแข่งขันที่เข้มข้นทางการตลาดการศึกษาในทุกวันนี้ทำให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนนำกลยุทธ์ทางการตลาดธุรกิจมาใช้ในการดึงดูดลูกค้า (ผู้เรียน) ด้วยการนำเสนอบริการที่แตกต่างจากคู่แข่ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจะต้องมีกระบวนการประเมินความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายเพื่อให้เข้าถึงแก่นความต้องการของผู้ใช้บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก โดยเฉพาะความต้องการที่มาจาก “ปัจจัยความแตกต่างด้านพฤติกรรม (behavioral differences) ทั้งในรูปแบบของ “การ

ดำเนินชีวิตประจำวัน (lifestyle) และ ชีวิตการทำงาน (work-life)” ที่ต้องการในอนาคต รวมทั้งการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีไว้ตลอดไประหว่างผู้เรียนกับสถาบันการศึกษา (ชนินาฏ ฅ สุนทร, 2544) ด้วยการสร้างความพึงพอใจ (satisfaction) ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งผลจนกลายเป็นความภักดี (loyalty) ซึ่งเป็นเจตคติของนักเรียนต่อการบริหารจัดการศึกษา และกระบวนการให้บริการทางวิชาการ อันเป็นการเหนี่ยวนำผู้เรียนไว้กับสถาบันอุดมศึกษาในระยะยาว

สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ดำเนินการวัดและประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาจะได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานด้วยการสร้างความรู้สึกผูกพันต่อผู้เรียน การรักษาจำนวนผู้เรียนเดิมคือต้นทุนของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบัน ลดหนี้สินจากเงินกู้ยืม ลดอัตราการชำระหนี้เกินเวลากำหนด และเพิ่มรายรับจากการบริจาคทรัพย์สินของศิษย์เก่าที่มีความรัก ความศรัทธา และความภาคภูมิใจในสถาบันไม่เสื่อมคลาย สิ่งที่คุณเรียนทำหน้าที่แทนสถาบันด้วยความเต็มใจจนไม่สามารถประเมินมูลค่าได้ในทางธุรกิจก็คือ การแนะนำชื่อเสียงสถาบันต่อไปยังผู้อื่นแบบปากต่อปาก (word of mouth) ในเชิงบวก อันส่งผลให้สถาบันการศึกษาได้เปรียบเหนือคู่แข่งในที่สุด (ชนินาฏ ฅ สุนทร, 2549:5) ในบริบทของการให้บริการในสถาบันอุดมศึกษา ความภักดีของนักศึกษา (ลูกค้า) จะพิจารณาจากเจตจำนงคงอยู่ (intention) ที่จะศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้นภายในสถาบันการศึกษาแห่งเดิม ความถี่และการใช้บริการที่สนับสนุนการเรียนรู้ครั้งล่าสุดของตนเช่น ห้องสมุด ระบบสารสนเทศ บริการของห้องอาหารภายในสถาบัน และความเต็มใจที่จะให้คำรับรองเกี่ยวกับสถาบันของตนต่อเพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน และเพื่อน (Omughe et al., 2006:253)

ผู้วิจัยจึงได้ประมวลองค์ความรู้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องเพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรต่างๆ ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ตนศึกษาอยู่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการประเมินสถานการณ์ และผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยและเพื่อสร้างความเป็นเลิศในการให้บริการ รวมทั้งเป็นการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผู้ให้บริการได้อย่างเต็มศักยภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนเขตกรุงเทพฯและปริมณฑลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนระหว่างขนาดมหาวิทยาลัยชั้นปีที่ศึกษาและกลุ่มสาขาที่ศึกษา

สมมติฐานวิจัย

1. แบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อสมมติฐาน
2. ผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัยและภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน โดยส่งอิทธิพลผ่านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย
3. ความพึงพอใจมีอิทธิพลทางตรงต่อเจตจำนงคงอยู่และความภักดี ในขณะที่ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยมีอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจ ความภักดี และประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยที่เจตจำนงคงอยู่กับความภักดีของนักศึกษา และประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย ต่างมีอิทธิพลแบบย้อนกลับระหว่างกัน
4. ความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนแตกต่างกันระหว่างขนาดมหาวิทยาลัย ระดับชั้นปีที่ศึกษา และกลุ่มสาขาวิชาที่เรียน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

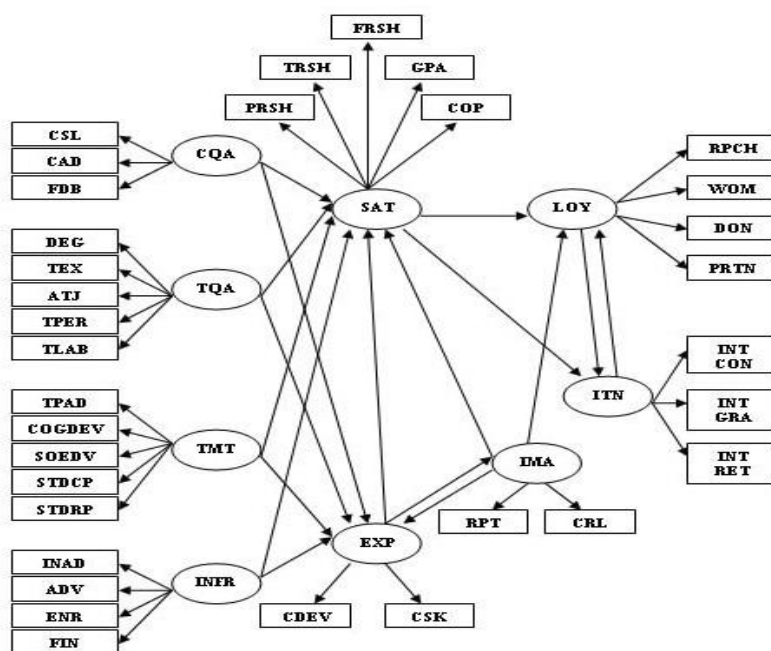
การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษา ได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1967) ซึ่งกล่าวว่าความพึงพอใจ (satisfaction) และการขาดความพึงพอใจ (dissatisfaction) ของบุคคลเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ (motivation factors) อันจะส่งผลต่อความพึงพอใจและกระตุ้นการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กร ส่วนปัจจัยที่สองคือ ปัจจัยบำรุงรักษาจิตใจ (hygiene or maintenance factors) ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งการลดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานเมื่อตัวแปรเหล่านี้ขาดหายไปหรือมีไม่เพียงพอหรือไม่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล

การศึกษาเจตจำนงคงอยู่ของนักศึกษา ได้ศึกษาแนวคิดของ Keaveney & Young (1977) Bloemer et al. (1999) Hardre and Reeve (2003) และ Guenzi and Pelloni (2004) ซึ่งกล่าวถึงปัจจัยเชิงสาเหตุและตัวบ่งชี้เจตจำนงคงอยู่ของลูกค้าในธุรกิจและของผู้เรียนในสถาบันการศึกษา

การศึกษาความภักดีของนักศึกษา ได้ประยุกต์แนวความคิดและแบบจำลองของ Navarro et al. (2005) และ Berge & Haung (2004) ผนวกกับแนวความคิดของ Kara and DeShields (2004) ซึ่งทำการวิจัยความพึงพอใจและความภักดีของนักศึกษาจากตัวบ่งชี้ด้านเจตจำนงคงอยู่ในสถาบันแห่งเดิม รวมทั้งศึกษาตัวบ่งชี้ความภักดีจากงานวิจัยของ Mavondo and Zaman (2000) และ Tsazenko and Mavondo (2001) ประกอบกัน การศึกษาปัจจัยด้านการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัย และปัจจัยด้านการบริการทางวิชาการได้ตั้งเคราะห์แนวความคิดจากงานวิจัยของ Kara & DeShields (2004) Berge & Haung (2004) และ Navarro et al. (2005) L'Oughlin & Coenders (2004) และ Helgesen and Nasset (2007) ซึ่งพบว่า ประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับจากการเรียน ในมหาวิทยาลัยจะนำไปสู่ความพึงพอใจของผู้เรียน และสรุปผลการวิจัยว่าข้อมูลเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของการให้บริการด้านต่างๆ ที่น่าประทับใจของสถานศึกษาจะเป็นสิ่งจูงใจอันนำไปสู่ความพึงพอใจและความภักดีของผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัยปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนเขตกรุงเทพมหานครฯ และปริมณฑล ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม และนำมาบูรณาการและพัฒนาเป็นแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภักดีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

จากแผนภาพที่ 1 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภักดีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีคำอธิบาย ดังนี้

ตัวแปรแฝงคุณภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชา (CQA) คุณภาพอาจารย์ (TQA) คุณภาพวิธีการสอน (TMT) และสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย (INFR) ต่างเป็นตัวแปรที่คาดว่าจะส่งอิทธิพลต่อตัวแปรแฝงความพึงพอใจ (SAT) เจตจำนงคงอยู่ (ITN) และความภักดีของนักศึกษา (LOY) โดยส่งผ่านตัวแปรแฝงประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย (EXP) ส่วนตัวแปรแฝงภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย (IMA) เป็นตัวแปรแฝงอีกตัวหนึ่งที่คาดว่าจะส่งอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปรแฝงความพึงพอใจและความภักดีของนักศึกษา โดยที่ตัวแปรแฝงประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย และตัวแปรภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยต่างส่งอิทธิพลทางตรงต่อกันและกัน เช่นเดียวกับตัวแปรแฝงเจตจำนงคงอยู่และตัวแปรแฝงความภักดี โดยที่ตัวแปรแฝงความพึงพอใจจะส่งอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปรแฝงเจตจำนงคงอยู่และตัวแปรแฝงความภักดี

ตัวแปรแฝงคุณภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชา (CQA) มีตัวบ่งชี้ 3 ตัว ได้แก่ ประมวลการสอนรายวิชา (CSL) การมอบหมายงาน (CAD) และการให้ข้อมูลย้อนกลับ (FDB) ซึ่งรวมถึงการวัด การประเมินผล การเรียนการสอนที่เหมาะสม

ตัวแปรแฝงคุณลักษณะอาจารย์ (TQA) วัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัว ได้แก่ ความรู้ความสามารถของอาจารย์ (DEG) ประสบการณ์การสอน (TEX) เจตคติต่อการสอน (ATJ) บุคลิกภาพอาจารย์ (TPER) และความสามารถในการใช้ภาษาของอาจารย์ (TLAB)

ตัวแปรแฝงคุณภาพวิธีการสอน (TMT) วัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัว ได้แก่ การแบ่งสัดส่วนภาคทฤษฎี-ภาคปฏิบัติ (TPAD) การสอนที่พัฒนาด้านสติปัญญา (COGDEV) การสอนที่พัฒนาด้านสังคม-อารมณ์ (SOEDV) การสอนที่พัฒนาทักษะวิชาชีพ (STDCP) และการสอนที่พัฒนาความรับผิดชอบของผู้เรียน (STDRP)

ตัวแปรแฝงสิ่งอำนวยความสะดวก (INFR) วัดจากตัวบ่งชี้ 4 ตัว ได้แก่ ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก (INAD) บริการด้านคำปรึกษาแนะแนว (ADV) ระบบการลงทะเบียนเรียน (ENR) และบริการด้านการเงินของมหาวิทยาลัย (FIN)

ตัวแปรแฝงความพึงพอใจ (SAT) วัดจากตัวบ่งชี้ 5 ตัว ได้แก่ สัมพันธภาพกับบุคลากร (PRSH) สัมพันธภาพกับอาจารย์ (TRSH) สัมพันธภาพกับเพื่อน (FRSH) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GPA) และการให้ความร่วมมือของนักศึกษา (COP)

ตัวแปรแฝงเจตจำนงคงอยู่ (ITN) วัดจากตัวบ่งชี้ 3 ตัว ได้แก่ เจตจำนงศึกษาต่อไปในมหาวิทยาลัยเดิม (INTCON) เจตจำนงมุ่งมั่นสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเดิม (INTGRA) และเจตจำนงศึกษาต่อในหลักสูตรอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยเดิม (INTRET)

ตัวแปรแฝงความภักดี (LOY) วัดจากตัวบ่งชี้ 4 ตัว ได้แก่ การซื้อบริการซ้ำ (RPCH) การบอกต่อ (WOM) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่น (DON) และการปกป้องชื่อเสียงมหาวิทยาลัย (PRTN)

ตัวแปรแฝงภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย (IMA) วัดจากตัวบ่งชี้ 2 ตัว ได้แก่ ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย (RPT) และหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัย (CRL)

ตัวแปรแฝงประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย (EXP) วัดจากตัวบ่งชี้ 2 ตัว ได้แก่ พัฒนาโดยรวมด้านสติปัญญา (CDEV) และทักษะรวมด้านวิชาชีพ (CSK)

นิยามศัพท์เฉพาะของตัวแปรหลักในการวิจัย

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกในเชิงบวกของนักศึกษาที่เกิดจากการประเมินการรับรู้โดยรวมของตนเองต่อคุณภาพของบริการทางวิชาการ และบริการด้านอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยเอกชนที่ตนสังกัด

เจตจำนงคงอยู่ หมายถึง เจตนารมณ์ของผู้เรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนที่จะศึกษาจนสำเร็จหลักสูตร และมีแนวโน้มที่จะศึกษาต่อในหลักสูตรอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งเดิมทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาว

ความภักดี หมายถึง ความผูกพันทางจิตใจอย่างลึกซึ้งของนักศึกษาในการกลับมาใช้บริการหรือให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการดำเนินงานด้านการให้บริการทางวิชาการและบริการด้านอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งเดิม

ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย หมายถึง ความรู้สึกและการรับรู้ของนักศึกษาที่มีต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยและคุณภาพของหลักสูตรที่ตนศึกษา อันส่งผลต่อการตัดสินใจเรื่องคุณค่าของบริการทางวิชาการ และสะสมจนกลายเป็นประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับจากมหาวิทยาลัยที่ตนศึกษาอยู่

ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย หมายถึง การรับรู้ผลการปฏิบัติงานในภาพรวมของการให้บริการทางวิชาการและบริการด้านอื่นๆ ของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ของมหาวิทยาลัยเอกชนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ

คุณภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชา หมายถึง ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินการสอนการสอนตามประมวลการสอนรายวิชาให้บรรลุวัตถุประสงค์ปลายทาง

คุณลักษณะอาจารย์ หมายถึง คุณสมบัติของผู้สอนในด้านคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความพร้อมในการสอน รวมทั้งความสามารถในการใช้ภาษาถ่ายทอดประสบการณ์ความคิด ความรู้สู่ผู้เรียนของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน

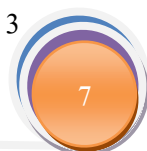
คุณภาพวิธีการสอน หมายถึง กระบวนการและรูปแบบวิธีการดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ปลายทางอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สิ่งแวดล้อมความสะดวกในมหาวิทยาลัย หมายถึง ระดับความพร้อมของบริการขั้นพื้นฐานต่างๆ ในมหาวิทยาลัยเอกชนที่จัดไว้สำหรับนักศึกษา เพื่อเอื้ออำนวยให้การใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยมีความสะดวกสบายทั้งทางกายภาพ ชีวภาพ และจิตภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยเอกชนเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ปีการศึกษา 2550 จำนวนรวม 208,588 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เป็นนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 ถึง 4 ปีการศึกษา 2550 จาก 6 กลุ่มสาขาวิชา คือ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ ภาษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์บริหารธุรกิจ และนิเทศศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยเอกชน 6 แห่งเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยแบ่งเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดเล็ก 3

แห่งคือ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย มหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ 3 แห่งได้แก่ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย และ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ รวมกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบหลายขั้นตอน จำนวน 1,440 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น ส่วนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนซึ่งผู้วิจัยพัฒนาและดัดแปลงจากแบบสอบถามของ Helgesen & Nesset (2007) สถาบัน Noël-Levitz (2007) Navarro et al. (2006) และ Kara & DeShields (2004) ประกอบด้วยคำถามแบบวัดมาตราประมาณค่า (rating scale) 9 ตอน ตามตัวแปรแฝงทั้ง 9 ตัว จำนวนรวม 105 ข้อ จากการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดด้านความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับ (reliability) ด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach พบว่ามีค่าอยู่ระหว่าง .823 ถึง .953 และผลการวิเคราะห์ห่อองค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) ด้วยโปรแกรม LISREL 8.72 พบว่าตัวแปรแฝงทั้ง 9 ตัวในแบบจำลองมีความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) และสามารถวัดได้ด้วยตัวบ่งชี้ในแต่ละโมเดลได้จริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้กลุ่มตัวอย่างนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชน 6 แห่งในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลเป็นกลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ขนาดละ 3 แห่งจากนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 1 ถึง 4 ใน 6 กลุ่มสาขาวิชา โดยการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง และได้รับการตอบกลับรวม 1,272 ฉบับ คิดเป็นอัตราตอบกลับร้อยละ 88.33 จากกลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ขนาดละ 636 คน เท่าๆ กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเข้าลักษณะเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างและคุณลักษณะการแจกแจงของตัวแปร โดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สัมประสิทธิ์การกระจาย (C.V.) ค่าความเบ้ (skewness) ค่าความโด่ง (kurtosis) และการวิเคราะห์ภาวะร่วมเส้นตรงพหุ (multicollinearity) โดยใช้โปรแกรม SPSS for Windows V. 13 และตอนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัยโดยการตรวจสอบความตรงของแบบจำลองสมมติฐานวิจัย การวิเคราะห์อิทธิพลระหว่างตัวแปรในแบบจำลองด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป AMOS V.6.00 การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษาต่อมหาวิทยาลัย เอกชนระหว่างขนาดของมหาวิทยาลัย ระดับชั้นปี และกลุ่มสาขาวิชาที่ต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของตัวแปรภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 มากที่สุด จากกลุ่มสาขาวิชาบริหารธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ ในกลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดเล็กและขนาดใหญ่จำนวนเท่าๆ กัน นักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างมีระดับเกรดเฉลี่ยสะสมในชั้นมัธยมปลายอยู่ระหว่าง 2.51 ถึง 3.00 มากที่สุด แต่มีเกรดเฉลี่ยสะสมในมหาวิทยาลัยที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วง 2.01 ถึง 2.50

มากกว่าช่วงระดับอื่นๆ มีระดับรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัวมากกว่า 50,000 บาท และ 10,000 - 20,000 บาท ในจำนวนใกล้เคียงกัน และผู้ปกครองมีระดับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่

2. ผลการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย

2.1 ผลการตรวจสอบแบบจำลองสมมติฐานวิจัยที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่าค่าดัชนีชี้วัดความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นมีค่า Chi-square ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณาค่าดัชนีกลุ่มที่กำหนดไว้ที่ระดับมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 พบว่าค่าดัชนีสำคัญซึ่งได้แก่ ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.982 ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.970 ส่วนค่าดัชนีที่กำหนดไว้ที่ระดับน้อยกว่า 0.05 พบว่า ดัชนีรากกำลังสองของส่วนเหลือ (RMR) มีค่าเท่ากับ 0.011 และค่าดัชนีรากเฉลี่ยกำลังสองของค่าความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.010 แสดงว่าแบบจำลองที่ได้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

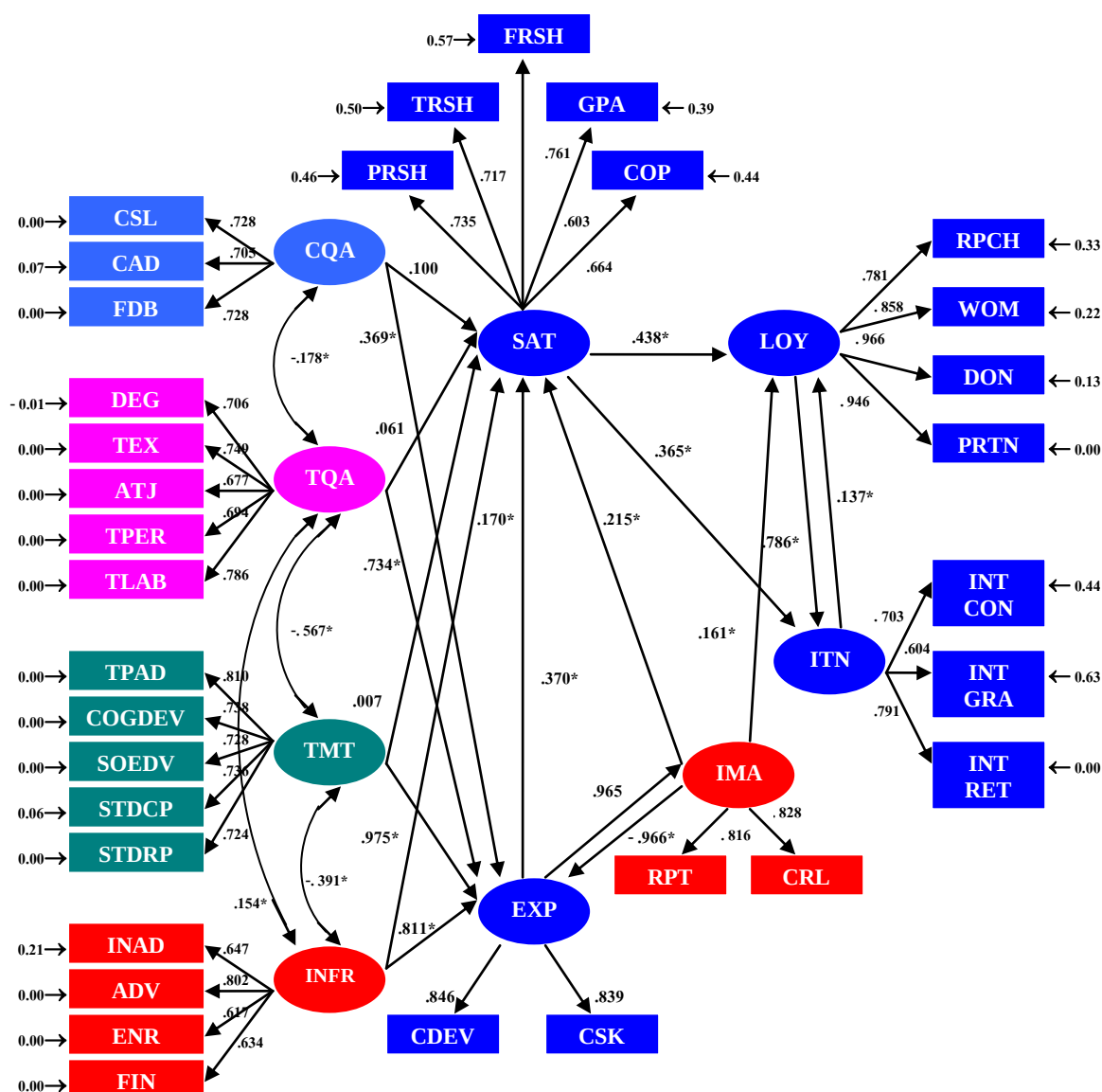
2.2 ผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ผู้สอนทั้ง 3 ด้านคือ คุณภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชา คุณลักษณะอาจารย์ และคุณภาพวิธีการสอน กับสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัยต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยในขนาดอิทธิพลที่สูงกว่าอิทธิพลทางตรงที่มีต่อความพึงพอใจ ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางตรงสูงสุดต่อประสบการณ์ในมหาวิทยาลัย คือคุณภาพวิธีการสอน ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกับสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมพบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย และคุณภาพวิธีการสอนมีอิทธิพลรวมขนาดปานกลางต่อภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย ความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดี ในขณะที่คุณภาพการจัดการเรียนรู้รายวิชา และคุณลักษณะอาจารย์ ต่างมีอิทธิพลรวมขนาดเล็กต่อตัวแปรตามทั้ง 4 ดังกล่าว ยกเว้นคุณลักษณะอาจารย์ ซึ่งมีอิทธิพลรวมขนาดปานกลางต่อภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ยังพบว่าผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ทั้ง 3 ด้าน สิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย และภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย ต่างส่งอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความพึงพอใจ โดยต่างส่งอิทธิพลทางอ้อมผ่านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนักศึกษาอันเป็นไปตามสมมติฐานวิจัย ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลย้อนกลับ 2 คู่ คือระหว่างปัจจัยเจตจำนงคงอยู่กับความภักดี และระหว่างปัจจัยประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ปัจจัยอิทธิพลย้อนกลับทั้ง 2 คู่ต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นอิทธิพลทางตรงจากประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยไปยังภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 1 และแผนภาพที่ 2

ตารางที่ 1 อิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมในแบบจำลองสมมติฐานวิจัย

ตัวแปรเหตุ	INFR			TMT			TQA			CQA			IMA			
ตัวแปรผล	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	
IMA	.404*	.405*	-	.587*	.587*	-	-.366*	-.366*	-	.184*	.184*	-	-.482	-.482	-	
EXP	.420*	-.391*	.811*	.408*	-.567*	.975*	.887*	.154*	.734*	.191*	-.178*	.369*	-.500*	.466*	-.966*	
SAT	.413*	.243*	.170*	.359*	.352*	.007	-.158*	-.220*	.061	.210*	.110*	.100	-.074*	-.289	.215*	
ITN	.307*	.307*	-	.343*	.343*	-	-.187	-.187	-	.149*	.149*	-	.138*	.138	-	
LOY	.288*	.288*	-	.299*	.299*	-	-.154	-.154	-	.142*	.142*	-	.070	-.091	.161*	
ตัวแปรเหตุ	EXP			SAT			ITN			LOY						
ตัวแปรผล	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE	TE	IE	DE				
IMA	.499*	.466	.965	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
EXP	-.482	-.482	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
SAT	.299	-.071	.370*	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
ITN	.290*	.290*	-	.952*	.587	.365	.279*	.279*	-	.992*	.192	.786*				
LOY	.252*	.252*	-	.496*	.058	.438*	.176	.038	.137*	.279*	.279*	-				
ค่าสถิติ $\chi^2 = 387.866$ df = 344 P = .051 GFI = .982 AGFI = .970 RMR = .011 RMSEA = 0.010																
ตัวแปร	INTRET	INTGRA	INTCON	RPTN	DON	WOM	RPCH	RDT	CRL	CDEV	CSK					
ความเที่ยง	.626	.443	.495	.134	.221	.329	.625	.666	.646	.698	.705					
ตัวแปร	COP	GPA	TRSH	FRSH	PRSH	INAD	ADV	ENR	FIN	TPAD	COGDEV					
ความเที่ยง	.441	.386	.565	.503	.459	.418	.643	.556	.402	.438	.545					
ตัวแปร	SOEDV	STDCP	STDRP	DEG	TEX	ATJ	TPER	TLAB	CSL	CAD	FDB					
ความเที่ยง	.529	.541	.524	.538	.560	.458	.481	.618	.529	.498	.530					
สมการโครงสร้าง		IMA			EXP			SAT			ITN			LOY		
R ²		.622			.113			.677			.960			.666		

หมายเหตุ * p < .05 ; TE = ผลรวมอิทธิพล (total effect) ; IE = อิทธิพลทางอ้อม (indirect effect) ;

DE = อิทธิพลทางตรง (direct effect)

แผนภาพที่ 2 ค่าขนาดอิทธิพลระหว่างตัวแปรปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเอกชน

* $p \leq .05$

2.3 ตัวแปรภายในแฝงที่ส่งอิทธิพลรวมต่อเจตจำนงคงอยู่สูงสุดในขนาดอิทธิพลที่สูงมาก ใกล้เคียงกันคือ ตัวแปรความพึงพอใจ และความภักดี ส่วนตัวแปรแฝงที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด ขนาดปานกลางต่อความภักดี คือความพึงพอใจ โดยส่วนใหญ่เป็นอิทธิพลมาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่มี ขนาดสูงใกล้เคียงกันของตัวบ่งชี้ 3 ตัว ได้แก่ สัมพันธภาพกับอาจารย์ สัมพันธภาพกับบุคลากร และ สัมพันธภาพกับเพื่อน ส่วนตัวแปรภายนอกแฝงที่มีอิทธิพลรวมต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดี คือตัวแปรสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย และตัวแปรคุณภาพวิธีการสอน ซึ่งต่างมีน้ำหนัก องค์ประกอบที่ใกล้เคียงกันต่อความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดี อันเป็นผลส่วนใหญ่มาจากค่า

น้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ด้านการให้คำปรึกษาแนะแนว และการแบ่งสัดส่วนภาคทฤษฎี-ภาคปฏิบัติ เหมาะสมมากกว่าตัวบ่งชี้อื่นๆ ที่ต่างก็มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบใกล้เคียงกัน ผลการวิเคราะห์แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานตัวแปรตามในแบบจำลองสมมติฐานวิจัย

ตัวบ่งชี้		ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (factor loading)									
ตัวแปรภายในแฝง	ตัวแปรภายนอกแฝง	ตัวแปรภายในแฝง					ตัวแปรภายนอกแฝง				
		EXP	IMA	SAT	ITN	LOY	CQA	TQA	TMT	INFR	
1.1 CDEV	6.1 FDB	.846*					.728*				
1.2 CSK	6.2 CAD	.839*					.705*				
2.1 RPT	6.3 CSL		.816*				.728*				
2.2 CRL	7.1 TLAB		.828*					.786*			
3.1 PRSH	7.2 TPER			.735*				.694*			
3.2 FRSH	7.3 ATJ			.717*				.677*			
3.3 TRSH	7.4 TEX			.761*				.749*			
3.4 GPA	7.5 DEG			.603*				.706*			
3.5 COP	8.1 STDRP			.664*					.724*		
4.1 INTCON	8.2 STDCP				.703*				.735*		
4.2 INTGRA	8.3 SOEDV				.609*				.728*		
4.3 INTRET	8.4 COGDEV				.791*				.738*		
5.1 PRCH	8.5 TPAD					.781*			.810*		
5.2 WOM	9.1 FIN					.858*				.634*	
5.3 DON	9.2 ENR					.966*				.617*	
5.4 PRTN	9.3 ADV					.946*				.802*	
	9.4 INAD									.647*	

2.4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดี ของนักศึกษาต่อมหาวิทยาลัยเอกชนที่มีขนาดของมหาวิทยาลัยต่างกัน ระดับชั้นปีต่างกัน และกลุ่มสาขาวิชาที่ต่างกัน พบว่าค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีของนักศึกษาต่อมหาวิทยาลัยที่ตนศึกษาอยู่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติตามขนาดของมหาวิทยาลัย ตามระดับชั้นปีที่ศึกษา และตามกลุ่มสาขาวิชาที่เรียน โดยเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่า 1) คณาจารย์ด้านสัมพันธภาพกับอาจารย์ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่นๆ ในขณะที่สัมพันธภาพกับบุคลากรมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น โดยนักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจเกือบทุกด้านสูงกว่านักศึกษาชั้นปีอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติยกเว้นด้านสัมพันธภาพกับอาจารย์ ด้านเจตจำนงศึกษาต่อไปในมหาวิทยาลัยเดิม และด้านเจตจำนงศึกษาต่อในหลักสูตรอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยเดิม 2) นักศึกษาในมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ มีค่าเฉลี่ยตัวบ่งชี้เจตจำนงคงอยู่ทั้ง 3 ตัว สูงกว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยขนาดเล็ก นักศึกษาชั้นปีที่ 3 มีค่าเฉลี่ยตัวบ่งชี้เจตจำนงคงอยู่ทุกตัว น้อยกว่า นักศึกษาชั้นปีอื่นๆ และนักศึกษากลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ - มนุษยศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยตัวบ่งชี้ทั้ง 3 ตัวของเจตจำนงคงอยู่

น้อยกว่านักศึกษากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ 3) ในด้านความภาคภูมิใจต่อมหาวิทยาลัย พบว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยขนาดเล็ก มีค่าเฉลี่ยความภาคภูมิใจต่อมหาวิทยาลัยในทุกด้านน้อยกว่านักศึกษากลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีค่าเฉลี่ยตัวบ่งชี้ความภาคภูมิใจทั้ง 4 ด้าน คือ การซื้อบริการเช่า การบอกต่อ การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล และการปกป้องชื่อเสียงมหาวิทยาลัย สูงกว่านักศึกษาชั้นปีอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มสาขาวิชาพบว่า นักศึกษากลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ - มนุษยศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภาคภูมิใจ น้อยกว่านักศึกษากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกือบทุกตัวบ่งชี้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความแตกต่างของค่าเฉลี่ย / ความแปรปรวนของความคิดเห็นระหว่างกลุ่มขนาดมหาวิทยาลัย กลุ่มชั้นปีและกลุ่มสาขาวิชาของนักศึกษา

จากการศึกษาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตัวแปรหลัก 3 ตัว ซึ่งได้แก่ ความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภาคภูมิใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนระหว่างมหาวิทยาลัย กลุ่มชั้นปี และกลุ่มสาขาวิชาของนักศึกษา พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกกลุ่มดังกล่าว โดยเมื่อพิจารณาในภาพรวมพบว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นด้านสัมพันธภาพกับอาจารย์มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่นๆ ในขณะที่สัมพันธภาพกับบุคลากรมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าตัวแปรอื่น แต่เมื่อเปรียบเทียบตามชั้นปี พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจเกือบทุกด้านสูงกว่านักศึกษาชั้นปีอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านสัมพันธภาพกับอาจารย์ อันอาจพิจารณาได้ว่าเนื่องจากนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ต้องใช้เวลาปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัยที่แตกต่างไปจากในระดับชั้นมัธยมปลายหลายด้าน ประกอบกับช่วงวัยที่ยังคงความเป็นเด็กวัยรุ่นตอนปลาย (18-21 ปี) (Hurlock, 1996 อ้างถึงในวรารักษ์, 2549 : 152) ที่มักจะพยายามหลีกเลี่ยงการใกล้ชิดกับผู้อื่นไม่คุ้นเคยซึ่งต่างวัยกับตนมากเกินไป 7-8 ปีขึ้นไป ด้วยเกรงว่าจะตามความคิดกันไม่ทัน หรือมีความคลาดเคลื่อนในการสื่อสารกันได้ง่าย ต่อเมื่อได้รับประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยมากขึ้น ได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมภายในมหาวิทยาลัยมากขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคลากรทุกฝ่ายภายในมหาวิทยาลัยตลอดจนการรับรู้วัฒนธรรมในองค์กรและสามารถปรับตัวได้อย่างกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมทุกด้านจนกลายเป็นความคุ้นเคยที่ช่วยเชื่อมต่อสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ให้เหลือช่องว่างน้อยที่สุดในชั้นปีที่ 4 ดังผลที่ปรากฏจากการวิจัยในครั้งนี้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยซึ่งพบว่านักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 มีค่าคะแนนเฉลี่ยของตัวบ่งชี้เจตจำนงคงอยู่ทั้ง 3 ตัวน้อยกว่านักศึกษาระดับชั้นปีอื่น ย่อมสนับสนุนผลการวิเคราะห์ค่าขนาดอิทธิพลย้อนกลับจากภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยไปยังประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยซึ่งมีค่าเป็นลบ อันทำให้พิจารณาได้ว่าประสบการณ์จากการศึกษาในมหาวิทยาลัยมาเกือบ 3 ปี เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้นักศึกษารับรู้ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมากขึ้น และหากภาพลักษณ์ดังกล่าวไม่เป็นไปในทิศทางที่นักศึกษาคาดหวัง ย่อมส่งผลต่อเจตจำนงคงอยู่ในมหาวิทยาลัยในช่วงปลายปีที่ 3 เชื่อมต่อกับต้นปีที่ 4 ของการศึกษาในมหาวิทยาลัย และที่น่าสังเกตคือ

เมื่อนักศึกษาผ่านช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ไปได้อย่างรวดเร็วจนถึงชั้นปีที่ 4 คะแนนเฉลี่ยของตัวบ่งชี้เจตจำนงคงอยู่ในมหาวิทยาลัยก็กลับพุ่งสูงขึ้นอีกครั้ง ยกเว้นตัวบ่งชี้ด้านเจตจำนงศึกษาต่อในหลักสูตรอื่นของมหาวิทยาลัย และผลการวิจัยยังพบว่านักศึกษาในกลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยตัวบ่งชี้เจตจำนงคงอยู่ทั้ง 3 ตัวสูงกว่านักศึกษาในกลุ่มมหาวิทยาลัยขนาดเล็ก ซึ่งพิจารณาได้ว่าอาจเนื่องมาจากปัจจัยดัง 3 ประการ คือ ประการแรกเกี่ยวกับชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย กล่าวคือนักศึกษายังคงต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักหรือเป็นที่ยอมรับ และสามารถใช้อ้างอิงต่อสังคมเพื่อรักษาระดับสถานภาพของตนเอง (group identification) ประการที่สอง เกี่ยวกับการต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการศึกษาต่อของนักศึกษาที่ยืนยันและให้การสนับสนุนทุกด้านเพื่อให้เรียนต่อไปจนกว่าจะสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งเดิม และประการสุดท้ายเกี่ยวกับมาตรการในการคงสถานภาพความเป็นนักศึกษา (retention policy) ของมหาวิทยาลัยเอกชนแต่ละแห่ง ในการใช้ความพยายามทุกรูปแบบในอันที่จะเก็บรักษาผู้เรียนให้อยู่กับมหาวิทยาลัยได้นานที่สุดจนกว่าจะสำเร็จการศึกษาตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่อาจมีศักยภาพในการดำเนินการที่คล่องตัวกว่า และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มสาขาวิชาของนักศึกษา พบว่ากลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์ - มนุษยศาสตร์มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภาคภูมิใจต่อมหาวิทยาลัยน้อยกว่านักศึกษากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกือบทุกด้าน ในประเด็นนี้พิจารณาได้ว่าสืบเนื่องมาจากกลุ่มสาขาวิชาดังกล่าวยังคงได้รับความนิยมนและการให้ความสำคัญน้อยกว่ากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ อันส่งผลต่อการประเมินความคิดเห็นในด้านต่างๆ ของนักศึกษาในกลุ่มนี้ทำให้มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภาคภูมิใจน้อยกว่านักศึกษากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ

2. จากผลการวิจัยซึ่งพบว่าผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ทั้ง 3 ด้าน คือ คุณภาพการจัดการเรียนรู้ รายวิชา คุณลักษณะอาจารย์ และคุณภาพวิธีการสอน กับบริการขั้นพื้นฐานของมหาวิทยาลัยหรือสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยและมีขนาดอิทธิพลทางตรงในระดับปานกลางผ่านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยไปยังความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่และความภาคภูมิใจของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่อิทธิพลทางตรงจากปัจจัยทั้ง 4 ด้านดังกล่าวที่มีต่อความพึงพอใจเป็นอิทธิพลทางบวกขนาดเล็ก และไม่มีนัยสำคัญยกเว้นปัจจัยสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย แสดงว่า ประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยส่งผ่านที่สำคัญมาก ของความพึงพอใจ การรับรู้ของนักศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยทั้งในด้านวิชาการและด้านการบริหารจัดการจะสะสมอยู่ในประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการประเมินพัฒนาการโดยรวมของตนเองทั้งในด้านสติปัญญา คือความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแก้ไขปัญหาได้ด้วยหลักเหตุผลตามสถานการณ์ และพัฒนาการโดยรวมด้านทักษะวิชาชีพตามสาขาวิชาที่ตนศึกษา อันเป็นผลลัพธ์จากการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลของอาจารย์ และการให้บริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาการทั้งในด้านสติปัญญา สังคม อารมณ์ และอาชีพของนักศึกษา ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ยืนยันข้อสรุปในงานวิจัยของ Douglas และคณะ (2006 : 264) ซึ่งนำเสนอว่าคุณภาพของการเรียนการสอนเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญของความพึงพอใจ หรือการขาดความพึงพอใจ (dissatisfaction) ของ

นักศึกษา โดยเป็นแกนหลักของการให้บริการที่มหาวิทยาลัยพึงต้องใส่ใจอย่างสม่ำเสมอ และรักษาระดับของการปฏิบัติให้คงที่เป็นอย่างน้อย นอกจากนี้ยังสนับสนุนผลการวิจัยของ Navarro และคณะ (2005) ซึ่งสรุปว่าปัจจัยด้านการสอน ระบบการลงทะเบียน และสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัยต่างเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงต่อความพึงพอใจของนักศึกษา ซึ่งเมื่อพิจารณาอิทธิพลย้อนกลับระหว่างเจตจำนงคงอยู่กับความภักดีพบว่าปัจจัยทั้ง 2 ต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อกันและกัน โดยอิทธิพลของความภักดีที่มีต่อเจตจำนงคงอยู่มีขนาดอิทธิพลมากกว่าที่เจตจำนงคงอยู่มีต่อความภักดีประมาณ 6 เท่า นั่นคือ เมื่อมหาวิทยาลัยสร้างความรู้สึกประทับใจในการให้บริการด้านวิชาการและด้านการบริหารจัดการภายในมหาวิทยาลัย จนสามารถพัฒนาความประทับใจให้กลายเป็นความภักดีต่อมหาวิทยาลัยได้แล้ว ย่อมเป็นหลักประกันได้ประการหนึ่งที่จะทำให้นักศึกษามีเจตจำนงคงอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งเดิมได้ในระยะยาว ซึ่งผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องและสนับสนุนผลการวิจัยของ Bloemer et al. (1999 : 508-509) และ Jones et al. (1995 cited by Dimitrides, 2006 : 783) ที่ระบุว่าเจตจำนงคงอยู่และความภักดีต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อกันและกัน และยืนยันข้อสรุปในงานวิจัยของ Aydin and Özen (2005 : 912) Kara and DeShields (2004) และ Keaveney & Young (1997) ที่พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความภักดีกับเจตจำนงคงอยู่หรือการซื้อซ้ำของลูกค้าในระยะยาว และความภักดีต่อสถาบันการศึกษากับเจตจำนงคงอยู่ต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อกันและกัน ส่วนอิทธิพลย้อนกลับระหว่างปัจจัยประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับปัจจัยภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยพบว่าปัจจัยทั้ง 2 ต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อกันและกันในขนาดอิทธิพลที่ใกล้เคียงกัน แต่มีข้อสังเกตว่าขนาดอิทธิพลจากภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยไปยังประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยมีค่าเป็นลบ ซึ่งทำให้พิจารณาได้ว่าเมื่อนักศึกษารับรู้ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยซึ่งวัดได้จากชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย และหลักสูตรของมหาวิทยาลัยมากขึ้นอาจทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยซึ่งมีตัวบ่งชี้คือพัฒนาการโดยรวมด้านสติปัญญาและทักษะรวมด้านวิชาชีพในระดับที่ลดลง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Palacio et al. (2002 : 504-505) ที่สรุปว่าภาพลักษณ์สถาบันเป็นตัวแปรที่มีปัจจัยเชิงสาเหตุมาจากการรับรู้ประสบการณ์โดยรวมของสถาบันอุดมศึกษาที่ผู้เรียนสังกัด และสนับสนุนข้อสรุปของ Banwet and Datta (2003) ในประเด็นที่ว่า การส่งมอบบริการของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ของสถาบันอุดมศึกษาให้แก่นักศึกษา ถือเสมือนการส่งมอบ “นาทีแห่งความจริง” (moment of truth) ที่อาจจะสร้างหรือทำลายภาพลักษณ์ของสถาบันได้มากพอๆ กันไม่ว่าบุคลากรผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ในฝ่ายสนับสนุนการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอน หรือผู้บริหารในระดับต่างๆ ก็ตาม นอกจากนี้ยังสนับสนุนทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1967) ในประเด็นที่ว่า หากบุคคลได้รับปัจจัยบำรุงรักษาด้านจิตใจ (hygiene factors) ไม่มากพอหรือไม่เป็นไปตามที่ตนคาดหวัง จะส่งผลต่อความพึงพอใจที่ลดระดับลง รวมทั้งยืนยันผลการศึกษาของ Grönroos (1990 cited by Pizam, 1994 : 334-336) ที่พบว่าภาพลักษณ์ของการปฏิบัติงานจากบุคลากรฝ่ายต่างๆ ขององค์กรที่เกี่ยวข้องในด้านการให้บริการมีอิทธิพลทางตรงต่อการรับรู้ประสิทธิภาพโดยรวมของการดำเนินงานขององค์กรและสะสมอยู่ในประสบการณ์ของผู้รับบริการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบว่าผลการปฏิบัติงานของอาจารย์และสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย (ซึ่งมีตัวบ่งชี้ได้แก่ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก

บริการให้คำปรึกษาแนะแนว ระบบการลงทะเบียนเรียน และบริการด้านการเงินของมหาวิทยาลัย) ต่างส่งอิทธิพลทางอ้อมผ่านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยไปยังภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยในขนาดอิทธิพลทางอ้อมขนาดเล็กจนถึงขนาดปานกลาง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากผลการศึกษาที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางตรงจากผลการปฏิบัติงานของอาจารย์ทั้ง 3 ด้านที่มีต่อประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยของนักศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลทางตรงจากคุณภาพวิธีการสอนของอาจารย์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงสูงใกล้เคียงกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมความสะดวกในมหาวิทยาลัย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องและสมดุลทั้ง 2 ปัจจัยไปพร้อมๆ กัน กล่าวคือการเน้นคุณภาพของอาจารย์ผู้สอนเป็นหลักเพื่อให้เป็นจุดแข็งของการให้บริการทางวิชาการบนพื้นฐานของการสนับสนุนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยให้อยู่ในสภาพที่พร้อมให้บริการไม่ว่าจะเป็นสภาพของห้องเรียน บรรยายภายในมหาวิทยาลัย และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษา และการปฏิบัติงานของอาจารย์ให้เกิดความคล่องตัวได้มากที่สุด รวมทั้งการจัดชั้นเรียนที่มีขนาดเหมาะสมไม่ให้มีผู้เรียนหนาแน่นจนเกินไปในแต่ละห้องเรียน ตลอดจนการจัดให้มีมุมสนทนาและการและสถานที่สำหรับการออกกำลังกายเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสผ่อนคลายทั้งด้านจิตใจ ร่างกายและความคิด อันเป็นการเพิ่มคุณค่าในการให้บริการของมหาวิทยาลัยแก่นักศึกษาเพราะบริการที่มีคุณภาพและได้รับการเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องย่อมแสดงถึงความจริงใจและการรักษาคำมั่นสัญญาของมหาวิทยาลัยที่ได้ให้ไว้กับนักศึกษาและผู้ปกครองนับตั้งแต่วันแรกที่พวกเขาตัดสินใจก้าวเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนั้น ไม่ว่าจะเป็นโดยการผ่านกระบวนการปฐมนิเทศหรือการประชุมผู้ปกครองก็ตาม อันจะส่งผลต่อความรู้สึกอบอุ่นใจและการศึกษาเล่าเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยอย่างมีความสุขเสมือนอยู่ในบ้านหลังที่สองของตนเองและรู้สึกดังกล่าวก็น่าจะพัฒนาและตกผลึกเป็นความรู้สึกพึงพอใจและความภักดีที่มีให้ต่อมหาวิทยาลัยโดยไม่รู้ตัวในที่สุด โดยเป็นผลมาจากกลไกปฏิสัมพันธ์ต่างตอบแทนเชิงสังคม (reciprocal social interaction) ระหว่างนักศึกษากับมหาวิทยาลัย กล่าวคือ เมื่อมหาวิทยาลัยให้ความจริงใจและความซื่อสัตย์ต่อนักศึกษา พวกเขาก็จะให้ความภักดีต่อมหาวิทยาลัยและเกิดเจตจำนงอยู่ในมหาวิทยาลัยเป็นการต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน

2. จากผลการวิจัยที่พบว่าตัวบ่งชี้ของปัจจัยด้านคุณภาพวิธีการสอนที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดได้แก่ การแบ่งสัดส่วนภาคทฤษฎี-ภาคปฏิบัติอย่างเหมาะสม ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักศึกษาให้ความสำคัญและต้องการจะเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในสภาพการณ์จริงที่สมดุลจากการเรียนรู้จากในชั้นเรียน ดังนั้นมหาวิทยาลัยเอกชนจึงควรดำเนินงานให้การสนับสนุนโครงการ “สหกิจศึกษา” (cooperative education) อันเป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2545 โดยหวังจะให้ป็นหนทางเพิ่มคุณภาพทักษะการทำงานให้แก่นักศึกษาโดยความร่วมมือกันระหว่าง 3 ภาคี คือ **นักศึกษา** **สมัครใจ** **สถาบันการศึกษา** **สนับสนุนร่วมมืออย่างจริงจัง** และ **สถาน**

ประกอบการให้ความร่วมมือในการวางแผนและคัดเลือกนักศึกษาสหกิจเสมือนการสมัครงานจริง เพื่อทำการคัดเลือกอย่างจริงจังโดยทำงานเต็มเวลาตามสาขาวิชาที่สมัครและมีการประเมินผลงานตามสภาพจริงทั้งจากผู้ประกอบการและจากอาจารย์นิเทศผู้รับผิดชอบจากมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาสังกัด อันจะเป็นกลยุทธ์ในการเพิ่มพูนความพึงพอใจซึ่งจะนำไปสู่เจตจำนงคงอยู่และความภักดีได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกหนทางหนึ่ง

3. จากผลการวิจัยที่พบว่าเจตจำนงคงอยู่เป็นองค์ประกอบที่สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวบ่งชี้ทั้ง 3 ซึ่งได้แก่ เจตจำนงศึกษาต่อไปในมหาวิทยาลัยเดิม เจตจำนงมุ่งมั่นสำเร็จการศึกษาในมหาวิทยาลัยเดิม และเจตจำนงศึกษาต่อหลักสูตรอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยเดิม ได้สูงมากถึงร้อยละ 96 และเจตจำนงคงอยู่มีความสัมพันธ์สูงกับความภักดีต่อมหาวิทยาลัยในรูปแบบอิทธิพลย้อนกลับ และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ความภักดีแต่ละตัวพบว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงทั้งหมด โดยตัวบ่งชี้ด้านการปกป้องชื่อเสียงมหาวิทยาลัยมีค่าน้ำหนักสูงที่สุด อันแสดงให้เห็นว่านักศึกษามีแนวโน้มสูงที่จะให้ความภักดีต่อมหาวิทยาลัยของตนเป็นพื้นฐาน และยังมีแนวโน้มของการบอกต่อ (WOM) ในระดับสูงเช่นกัน ดังนั้นมหาวิทยาลัยเอกชนจึงควรสร้างระบบลูกค้าสัมพันธ์ (CRM) ให้มีความเข้มแข็งและต่อเนื่องในระยะยาวโดยอาจดำเนินการผ่านทางสมาคมศิษย์เก่าหรือการจัดกิจกรรมสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ให้มากขึ้น ทั้งนี้มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ดังกล่าวให้มาก รวมทั้งการยกย่องเชิดชูศิษย์เก่าดีเด่นที่ประสบความสำเร็จสูงในวิชาชีพให้ปรากฏแก่สังคมหรือโดยการมอบปริญญากิตติมศักดิ์ให้ตามความเหมาะสม อันเสมือนเป็นการรักษฐานผู้เรียน และเหนียวรั้งให้พวกเขากลับมาศึกษาต่อในหลักสูตรอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยแห่งเดิมต่อไป หรือส่งเสริมให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่มหาวิทยาลัยของตนด้วยความรู้สึผูกพันในฐานะศิษย์เก่าตลอดจนเต็มใจยินดีที่จะสนับสนุนให้บุตรหลานของพวกเขาเข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเดียวกับตนต่อไป อันเท่ากับเป็นการขยายฐานผู้เรียนให้กับมหาวิทยาลัยได้อีกทางหนึ่ง

4. จากผลการวิจัยที่พบว่าความพึงพอใจ และความภักดีส่งอิทธิพลรวมสูงสุดต่อเจตจำนงคงอยู่ในขนาดอิทธิพลรวมที่ใกล้เคียงกัน และความพึงพอใจส่งอิทธิพลรวมสูงสุดต่อความภักดีโดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบที่มีขนาดสูงใกล้เคียงกันของตัวบ่งชี้ 3 ตัว คือ สัมพันธภาพกับอาจารย์ สัมพันธภาพกับบุคลากร และสัมพันธภาพกับเพื่อน ดังนั้นในการวางแผนหรือการกำหนดนโยบายด้านการเก็บรักษาผู้เรียนของมหาวิทยาลัยเอกชน จึงควรต้องเน้นความสำคัญของการให้บริการที่สร้างความประทับใจแก่นักศึกษาของบุคลากรทุกฝ่ายให้มีความต่อเนื่อง สม่ำเสมอและมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรดังกล่าวจากนักศึกษาเป็นประจำทุกภาคเรียน โดยอาจใช้กลยุทธ์การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานด้วยตัวเสริมแรงทางบวกในรูปแบบต่างๆ แก่บุคลากรที่ได้รับการประเมินสูง เช่น รางวัลอาจารย์ดีเด่น บุคลากรในดวงใจขวัญใจนักศึกษา ฯลฯ ตามความเหมาะสมของแต่ละมหาวิทยาลัย

5. จากผลการวิจัยที่พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจ และเจตจำนงคงอยู่ของนักศึกษา ระดับชั้นปีที่ 1 ในภาพรวมมีค่าสูงสุดแล้วค่อยๆ ลดลงในชั้นปีต่อมา ย่อมเป็นตัวบ่งชี้ให้มหาวิทยาลัยเอกชนต้องเร่งพัฒนานโยบายด้านการเก็บรักษาผู้เรียนในระดับชั้นปีสูง โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ให้

เข้มข้นมากขึ้น โดยต้องระมัดระวังในเรื่องมาตรฐานคุณภาพการศึกษาควบคู่กันไป นอกจากนี้ผลการวิจัยซึ่งพบว่านักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความพึงพอใจ เจตจำนงคงอยู่ และความภักดีน้อยกว่ากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ เป็นตัวบ่งชี้ได้ว่ามหาวิทยาลัยเอกชนต้องเน้นการรณรงค์ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาในกลุ่มสาขาดังกล่าวให้มาก และเร่งพัฒนาให้สอดคล้องกับกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์และสาขาวิชาอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกันให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่าเส้นทางย้อนกลับระหว่างตัวแปรความภักดีและเจตจำนงคงอยู่ในแบบจำลองมีอิทธิพลน้อยกว่าเส้นทางขาไป ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการเก็บข้อมูลระยะยาว โดยเก็บข้อมูลตัวแปรเจตจำนงคงอยู่และความภักดีเป็นสองช่วงเวลา และแสดงอิทธิพลจากตัวแปรเหตุไปยังตัวแปรผลในช่วงเวลาแรก และแสดงอิทธิพลจากตัวแปรผลในช่วงเวลาแรกย้อนกลับไปที่ตัวแปรเหตุในช่วงเวลาที่สอง ก็จะทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชัดเจนขึ้น
2. ผลการวิจัยซึ่งพบว่าองค์ประกอบด้านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวบ่งชี้ทั้ง 2 ตัว คือพัฒนาการโดยรวมด้านสติปัญญา และทักษะรวมด้านวิชาชีพได้เพียงร้อยละ 11.3 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก ซึ่งแสดงว่าข้อคำถามในเครื่องมือวิจัยที่ใช้วัดตัวบ่งชี้องค์ประกอบด้านประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยยังมีประสิทธิภาพไม่มากพอ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรต้องปรับปรุงหรือเพิ่มตัวบ่งชี้ของปัจจัยดังกล่าวให้รัดกุม และครอบคลุมมากขึ้น ก็จะช่วยให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น
3. การวิจัยในครั้งต่อไปอาจเพิ่มแบบจำลองทางเลือก (alternative model) เพื่อเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ข้อมูลกับแบบจำลองสมมติฐานวิจัย ซึ่งน่าจะช่วยให้ได้แบบจำลองที่ดีที่สุดได้อีกทางหนึ่ง

บรรณานุกรม

- ธนินาฏ ฌ สุนทร. (2549). “การนำกลยุทธ์ CRM มาประยุกต์ใช้ในการบริหารหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา”.
วารสารเซนต์จอห์น . 9, 9 : 135.
- รุ่ง แก้วแดง. (2543). “การศึกษาไทยในเวทีโลก” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.drrung.com>
สืบค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2550
- Aydin, S. and Özer, G. (2004). “The analysis of antecedents of customer loyalty in the Turkish mobile telecommunication market”. **European Journal of Marketing**. 39, 7-8. pp.910-925.
- Banwet, D.K. and Datta, B. (2003). “A study of the effect of perceived lecture quality on post-lecture Intentions”. **Work Study**. 52, 5. pp.234-243.
- Berge, Z.L., and Huang, Y.P. (2004). “A model for sustainable student retention : A holistic perspective on the student dropout problem with special attention to e-learning”.
Deonews. 13, 5. pp.1-21.
- Bloemer, J. and Ko de Ruyter. (1998). “On the retentionship between store image, store satisfaction and store loyalty”. **European Journal of Marketing**. 32, 5-6. pp.499-513.
- Douglas, J. et al. (2006). “Measuring student satisfaction at a UK university”. **Quality Assurance in Education**. 14, 3. pp.251-267.
- Grönroos, C. (1984). “A service quality model and its marketing implications”. **Euoprean Journal of Marketing**. 18, 18. pp.36-44.
- Hardre, P.L. and Reeve, J. (2003). “A Motivational model of rural students’ intention to persist in, versus drop out of, high school”. **Journal of Education**. 95, 2. pp.347-356.
- Helgesen, Ø and Nasset, E. (2007). “What accounts for students’ loyalty ? Some field study evidence”.
International Journal of Educational Management. 21, 2. pp.126-143.
- Herzberg, F. et al. (1967). **The Motivation to Work**. 2nd ed. New York, NY, : Wiley, pp.41-45.
- Kara, A. et al. (2004). “Business Student Satisfaction, Intentions and Retention in Higher Education : An Empirical Investigation”. [Online]. Available: www.elmar-list.org/MEO
- Keaveney, S.M., Young, C.E. (1997). **The student satisfaction and retention model (SSRM)**. Working Paper, University of Colorado, Denver, CO.
- L’Oughlin, C., and Coenders, G. (2005). “Estimation of the European customer satisfaction index : Maximum likelihood versus partial least squares. Application to postal services”.
Total Quality Management. 15, 9-10. pp.1231-1255.

- Mavondo and Zaman. (2000). **Student Satisfaction with tertiary institutions and recommending it to perspective students**. Proceeding of the Conference of ANZMAC, Gold Coast.
- Navarro, M.M.et al. (2005). “A new management element for universities : satisfaction with the offered courses”. **International journal of Educational Management**. 19, 6. pp.505-522.
- Palacio, A.B., et al. (2002). “The configuration of the university image and its relationship with the satisfaction of students”. **Journal of Education**. 10, 5. pp.486-505.
- Tsarenko and Mavondo. (2001). “Resource and capabilities as determinants of student satisfaction : de foreign and laocal students differ”. **Proceeding of the Conference ANZMAC**, Auckland.